

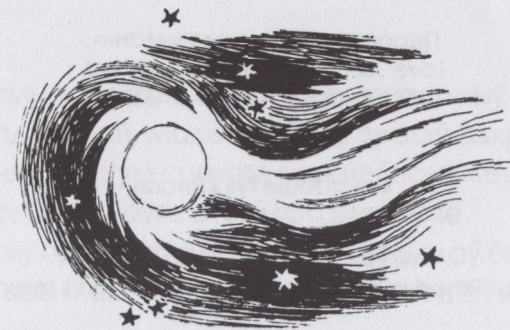
ТУВЭ ЯНСАН

КАМЕТА
НАД ДАЛІНАЙ МУМІТРОЛЯЎ

Товс

Тувэ Янсан

КАМЕТА НАД ДАЛІНАЙ МУМІТРОЛЯЎ

Мінск
Выдавец Зміцер Колас
2011

УДК 821.113.6-93
ББК 84(4Фин)-44
Я65

Пераклад з шведскай Насты Лабады і Алесі Башарымавай

Кніга выдадзеная пры дапамозе

FILI
FINNISH LITERATURE EXCHANGE

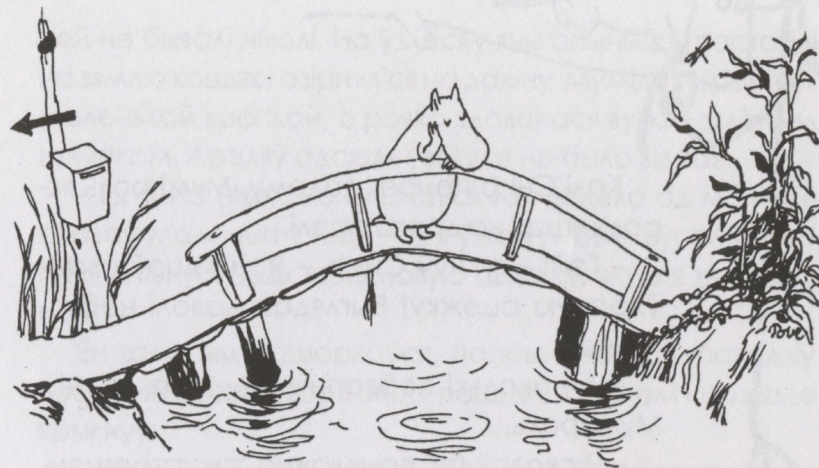
Пераклад зроблены з выдання:
Tove Jansson. **Kometen kommer.**
Alfabeta Bokförlag AB. 2006.

Ілюстрацыі Туве Янсан

© Tove Jansson 1946, 1968
First published by Schildts Förlag Ab. All rights reserved.

ISBN 978-985-6783-86-2

© Tove Jansson, 1946, 1968.
© Наста Лабада і Алеся Башарымава,
пераклад на беларускую мову, 2011.
© Афармленне. Выдавец Зміцер Колас,
2011.

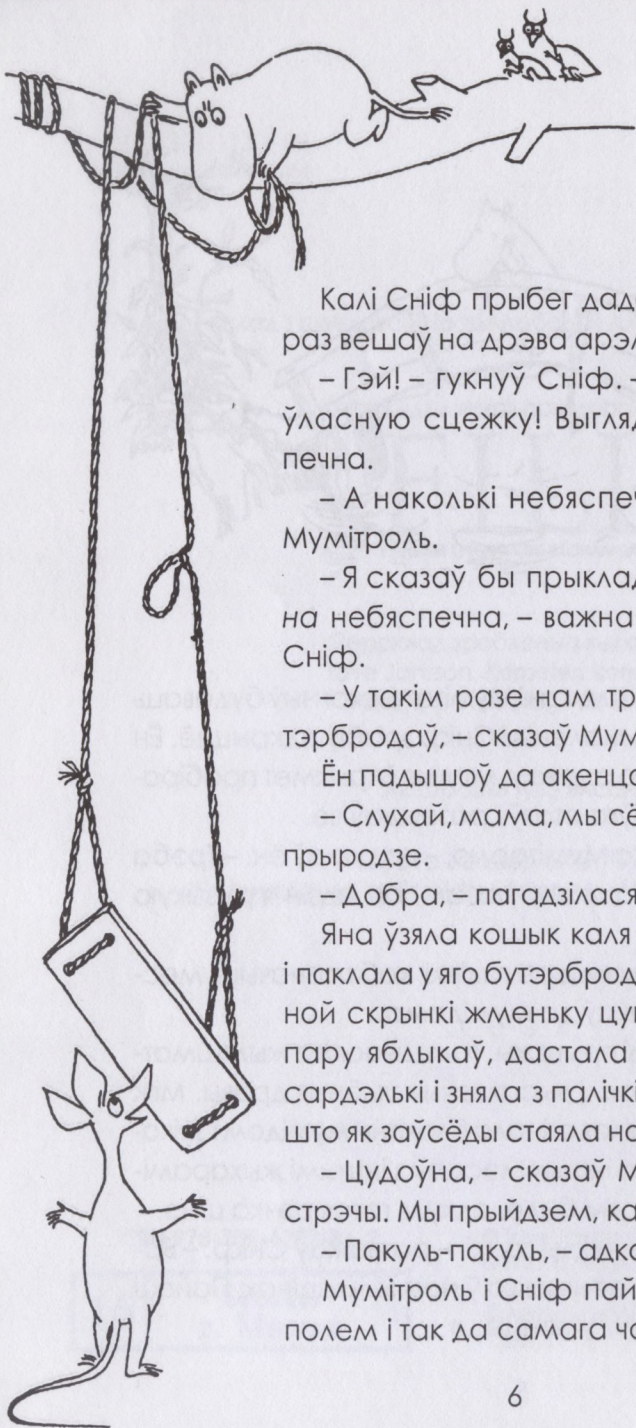
Тым самым ранкам, калі Мумітата скончыў будаваць масток над рэчкай, маленькі Сніф зрабіў адкрыццё. Ён знайшоў нязведаную сцежку, якая неўпрыкмет прабіралася ў лес. Сніф доўга стаяў і разглядаў яе.

«Раскажу пра гэта Мумітролю, – падумаў ён. – Трэба даследаваць маю сцежку разам, бо адзін я рызыкую галавой».

Ён паклаў крыжыкам дзве галінкі, каб пазначыць месца, і з усіх ног паскакаў да мумідома.

Іхні дол быў вельмі прыгожы. Там шчасліва жылі шматлікія кузуркі, густа раслі высачэзныя зялёныя дрэвы. Між лугавін бегла рэчка, якая агінала блакітны мумідом і знікала, набліжаючыся да іншых месцаў з іншымі жыхарамі-кузуркамі, якім і няўцям было, адкуль гэтая рэчка цячэ.

«Дзіўныя гэтыя сцежкі ды рэчкі, – разважаў Сніф. – Бачыш іх – і аж карціць апынуцца ў новых мясцінах. Пайсці і паглядзець, што ж у іх у канцы...»

Калі Сніф прыбег дадому, Мумітроль якраз вешаў на дрэва арэлі.

– Гэй! – гукнуў Сніф. – Я знайшоў сваю ўласную сцежку! Выглядае даволі небяспечна.

– А наколькі небяспечна? – удакладніў Мумітроль.

– Я сказаў бы прыкладна так: *страшэнна* небяспечна, – важна адказаў маленькі Сніф.

– У такім разе нам трэба прыхапіць бутэрбродаў, – сказаў Мумітроль. – І соку.

Ён падышоў да акенца кухні і сказаў:

– Слухай, мама, мы сёння паснедаем на прыродзе.

– Добра, – пагадзілася мама. – Выдатна.

Яна ўзяла кошык каля пасуднага стала і паклала у яго бутэрброды. Потым узяла з адной скрынкі жменьку цукерак, а з другой – пару яблыкаў, дастала чатыры ўчорашнія сардэлькі і зняла з палічкі біклажку з сокам, што як заўсёды стаяла на пагатове.

– Цудоўна, – сказаў Мумітроль. – Да сустрэчы. Мы прыйдзем, калі прыйдзецца.

– Пакуль-пакуль, – адказала мама.

Мумітроль і Сніф пайшлі садам, потым полем і так да самага чарналесся, дзе ра-

ней не бывалі ніколі. На ўзлеску яны спыніліся, паставілі на зямлю кошык і азірнуліся на даліну. Мумідом зрабіўся маленькай кропкай, а рэчка здавалася вузкім зялёным шнурком. Арэляў адсюль увогуле не было відаць.

– Ты яшчэ ніколі не апынаўся так далёка ад мамы, – сказаў маленькі Сніф. – А я ўжо тут быў, зусім адзін. І зараз ты ўбачыш маю новую сцежку, якую я знайшоў сам.

Ён там-сям пашорхаўся, папрынюхваўся, павадзіў носам, паглядзеў, дзе сонца, пашнырыў вакол і нарэшце крыкнуў:

– Вось! Знайшоў! Ну, што скажаш? Хіба бяспечна? Ты пойдзеш першы.

Вельмі асцярожна Мумітроль увайшоў у зялёны змрок. Вакол стала зусім ціха.

– Ты ж паглядай вакол і сачы за бяспекай, – прашаптаў Сніф.

– Я не магу глядзець адразу ва ўсе бакі, – запярэчыў Мумітроль. – Назад глядзі ты, бо я не паспяваю.

– Не-не, толькі не назад! – пужліва вымавіў Сніф. – Нашмат страшней, калі нехта ідзе за табой, чым насустрач табе! Тут рызыкуеш галавой, я папярэджваю!

– Ну, тады ідзі ты першы, – сказаў Мумітроль.

– Так я таксама не хачу! – крыкнуў Сніф. – Давай пойдзем побач!

І яны пайшлі, прыціснуўшыся адзін да аднаго, ўсё глыбей і глыбей у лес. А лес рабіўся ўсё зелянейшым і змрачнейшым... Сцежка вяла спачатку ўгору, потым пайшла ўніз і рабілася ўсё вузейшай і вузейшай, пакуль нарэшце яе зусім не стала – толькі мох і папараць.

– Сцежка мусіць некуды весці, – сказаў Мумітроль. – Мы заблукалі. Яна не можа проста так узяць і скончыцца.

Ён ступіў некалькі крокаў па імху.

– А раптам мы ніколі не трапім дадому? – прашаптаў Сніф.

– Цішэй, – сказаў Мумітроль. – Ты што-небудзь чуеш?

Далёка з-за дрэваў даносіўся слабы шум. Мумітроль ступіў яшчэ некалькі крокаў, узяў мордачку і пацягнуў носам паветра. Вецер быў вільготны, з прыемным водарам.

– Гэта мора! – усклікнуў Мумітроль і пабег, бо нічога так не любіў, як купацца.

– Пачакай! – крыкнуў Сніф. – Не пакідай мяне аднаго!

Але Мумітроль спыніўся толькі тады, калі ўбачыў перад сабой мора.

Тады ён урачыста сеў на пясок. Ён глядзеў, як на

бераг па чарзе набягалі хвалі з белапеннымі грабянямі. Праз пэўны час з лесу выйшаў Сніф. Ён сеў побач і сказаў:

– Ты збег ад мяне. Пакінуў мяне ў небяспецы!

– Мне было так весела, – патлумачыў Мумітроль. – Я ведаў пра дол, пра рэчку, пра горы – але ў нас яшчэ і мора ёсць! Паглядзі, якія хвалі.

– Бачу, халодныя і сярдзітыя! Ад іх або мокра, або мलोсна робіцца!

– Хіба табе не падабаецца ныраць? – здзіўся Мумітроль. – Ты можаш нырнуць з расплюшчанымі вачыма?

– Магу, але не хачу, – сказаў Сніф.

Мумітроль падняўся і пайшоў да мора.

– Глядзі, я папярэджваю! Ты рызыкуеш галавой! – крыкнуў Сніф. – Страшна падумаць, што там можна ўбачыць!

Але Мумітроль нырнуў у вялікую хвалю, наскрозь прарэзаную сонечнымі промнямі. Спачатку ён бачыў толькі зялёныя плямы святла, а потым заўважыў лясы водарасцяў – яны пагойдваліся над пясчаным дном,

акуратна прычасаныя і аздобленыя ракавінкамі. Ракавінкі ўсярэдзіне былі ружовыя, а звонку – белыя. Далей вада чарнела над непрагляднай цемрай прадоння. Мумітроль павярнуўся і рынуўся ў самую хвалю, якая вярнула яго на бераг. А там сядзеў Сніф і клікаў на дапамогу.

– Я думаў, ты патануў! – крыкнуў Сніф. – Або цябе праглынула акула! Што б са мной стала без цябе?

– Не кажы глупстваў, – адказаў Мумітроль. – Я з морам на «ты». Дарэчы, пакуль я плаваў, у мяне ўзнікла думка. Цудоўная думка і, апроч таго, гэта сакрэт!

– Вялікі? – спытаў Сніф. – Такі ж вялікі, як «хай мяне паглыне зямля»?

Мумітроль паківаў.

– Хай мяне паглыне зямля, – прамармытаў Сніф, – хай сцярвятнікі падзяўбуць мае сухія косткі, хай я ніколі болей не буду есці марожанага, калі не захаваю сакрэту ў сакрэце. Ну?

– Я стану лаўцом перлінаў і буду хаваць іх у куфры, – адказаў Мумітроль. – Усе белыя каменьчыкі – гэта перліны. Вельмі белыя і вельмі круглыя.

– І я хачу быць лаўцом перлінаў! – закрычаў Сніф. – Я буду збіраць іх на беразе. На беразе поўна круглых белых каменьчыкаў.

– Ты не разумееш, – патлумачыў Мумітроль. – Яны будуць перлінамі, толькі калі ты іх знойдзеш пад вадой. Да сустрэчы.

І ён зноў увайшоў у прыбой.

– А кім тады буду я? – закрычаў наўздагон Сніф.

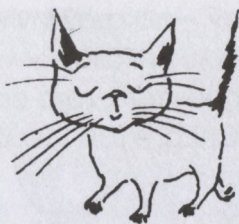
– Можаш стаць тым, хто шукае куфар для лаўца перлінаў, – прапанаваў Мумітроль і нырнуў.

Сніф паплёўся далей па беразе.

«Самае цікавае дастаецца яму, – мармытаў ён сабе пад нос. – А ўсё толькі таму, што я такі маленькі».

Ён крыху пашукаў куфраў, але іх нідзе не было. Толькі ціна і некалькі паламаных дошак. Пустэльны доўгі бераг заканчваўся высокай гарой, якая спускалася ў ваду. Гара была ўся вільготная ад пены, пакінутай хвалямі.

«Гэта ўжо нават не смешна, – думаў Сніф. – Не хачу

болей быць маленькім і не мець нікога, з кім можна было б пагуляць...»

І тут Сніф заўважыў кацяня, якое зусім адно гуляла высока на гары. Кацяня было чорнае з белымі плямкамі і паднятым угору танюткім хвосцікам. Сніф узрадаваўся да болю.

– Коцька, – гукнуў Сніф. – Кыць-кыць, спускайся, павітайся са мной! Мне страшна сумна!

Кацяня пагардліва бліснула на яго жоўтымі вачыма і рушыла далей. Тады Сніф пачаў караскацца наверх. Ён лез і лез па крутой вільготнай гары і ўсё клікаў коцьку. Калі ён урэшце забраўся на абрыў, кацяня ўжо ішло, балансуючы, па вузенькім выступе скалы.

– Не ўцякай ад мяне! – крыкнуў Сніф. – Ты мне спадабалася!

Але кацяня не спынілася – яно ўсё далей і далей сыходзіла прэч.

Пад гарою грымела мора. Сніф адчуў, як слабеюць ногі. Сэрца моцна закалацілася...

Ён пачаў прабірацца за кацянём. Ён рухаўся вельмі марудна і ўвесь час думаў: «Маё ўласнае мяккае, мілае кацянятка... меншае за мяне... о, заступнік усіх зверанят, прашу цябе, прашу, хай гэта будзе маё кацяня, хай Му-мітроль мяне запаважае...»

Яму яшчэ ніколі раней не было так страшна – і ніколі дагэтуль ён не адчуваў сябе такім адважным. І раптам Сніф заўважыў пячору. Расколіна ў каменнай сцяне, а там, унутры, – сапраўдная пячора.

Сніф сцішыў дыханне. Пячора – гэта тое, што можна знайсці толькі аднойчы ў жыцці, – а можна і не знайсці ніколі. Там было цудоўнае пясчанае дно і роўныя цёмныя сцены. А ўверсе ў блакітнае акно зазіралі нябёсы. Пясок нагрэўся на сонцы.

Сніф залез усярэдзіну і лёг на живот там, дзе была сонечная палоска. Ён падумаў: «Тут я буду жыць да самай смерці. Падвешу палічкі, зраблю сабе пасцель у пяску,

а вечарамі буду запальваць яркую свечку. Цікава, што скажа Мумітроль?»

А дзіклівае кацяня знікла.

Назад ісці было ўжо не так страшна. Як можа нешта здарыцца, калі ты толькі што знайшоў пячору!

Мумітроль усё яшчэ лавіў свае перліны. Ён выскакваў з хваляў, як корак, а на беразе ляжала цэлая горка круглых белых каменьчыкаў.

– А, вось і ты, – сказаў Мумітроль. – Дзе куфар?

– Давай на бераг! Давай хутчэй на бераг! – крыкнуў Сніф. – Я нешта знайшоў! Знайшоў сам, зусім адзін, і ты ўявіць не можаш, як гэта было небяспечна!

– Напэўна, шыкоўны куфар? – спытаў Мумітроль, ідучы да берага па каленкі ў вадзе з поўнымі лапамі перлінаў.

– Куфар, куфар – надакучыў ты са сваім дурацкім куфрам! – крыкнуў Сніф. – Хай цябе паглыне зямля і ўсё такое, – карацей, я знайшоў пячору! Уласную пячору!

– Сапраўдную? – спытаў Мумітроль. – З уваходам? З каменнымі сценамі і пячаным дном?

– З усім! З усім, што там павінна быць! – Сніф так усхваляваўся, што ледзьве трымаўся на нагах. – Можаш хаваць там свае перліны, калі аддасі мне палову! Ці хоць бы тры поўныя жмені!

У пячоры перліны падаваліся нашмат болей сапраўднымі і значна бялейшымі. Паваліўшыся спінамі на пясок, Мумітроль і Сніф глядзелі ў блакітнае нябеснае акенца.

Час ад часу праз уваход у пячору заляталі салёныя пырскі. Сонечная палоска рабілася ўсё шырэйшай.

Сніфу карцела расказаць пра кацяня. Але ён вырашыў гэтага не рабіць. Спачатку трэба коцьку адшукаць, пасябраваць з ёй. Яна пачне хадзіць за ім паўсюль. І аднойчы яны абое зойдуць на веранду, а Мумітроль скажа:

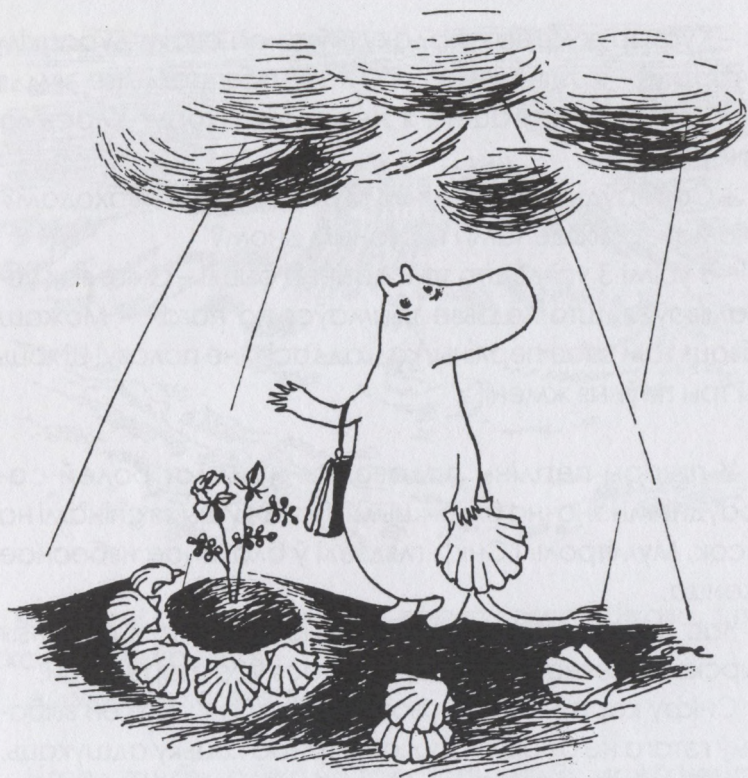
– Нічога сабе! У цябе ўласнае кацяня, якое паўсюль ходзіць за табой?!

Можна будзе пакідаць у садзе сподак са смачным малаком. Штовечар...

Сніф уздыхнуў.

– Я есці хачу, – сказаў ён.

Падумаць толькі, як лёгка забываеш пра ежу, калі ты такі шчаслівы!

Было позна, калі Мумітроль і Сніф вярнуліся ў даліну да блакітнага дома. Рэчка пад вечар заповоліла свой бег. Над ёй свежымі рознакаляровымі фарбамі зіхцеў новы масток. Мумімама аздабляла кветнікі ракавінкамі.

– Добра пагулялі? – пацікавілася яна.

– Мы былі не менш як за дзесяць міляў¹ адсюль! – раскажаў Мумітроль. – Я бачыў мора! Я ныраў у вялізных хвалях і шукаў нешта неверагодна прыгожае, яно па-

¹ У шведскай мілі 10 кіламетраў. – Заўвага перакладчыка.

чынаецца на «П», а заканчваецца на «Ы»... Але я не магу сказаць, што, бо гэта сакрэт!

– І я знайшоў нешта! Яно таксама пачынаецца на «П», але заканчваецца на «А»! – крыкнуў Сніф. – І яшчэ недзе ўсярэдзіне ёсць «Я», «Ч» і «Р»! Але больш я нічога не скажу!

– Як цікава! – сказала Мумімама. – Столькі значных падзеяў за адзін дзень! Суп яшчэ цёплы. І не дужа грыміце там: тата піша.

І яна зноў пачала раскладаць ракавінкі: блакітную, парачку белых і чырвоную – выходзіла надзвычай прыгожа.

Яна нешта насвіствала сама сабе і думала, што, мабыць, збіраецца дождж. Трывожны вецер валтузіў дрэвы, і тыя ўздыхалі і выварочвалі сваё лісце. Доўгія шэрыя хмары плылі ў небе.

«Спадзяюся, гэтым разам паводкі не будзе», – думала Мумімама. Яна пазбірала лішнія ракавінкі і схавалася ў доме якраз тады, калі першыя кроплі ўпалі на зямлю.

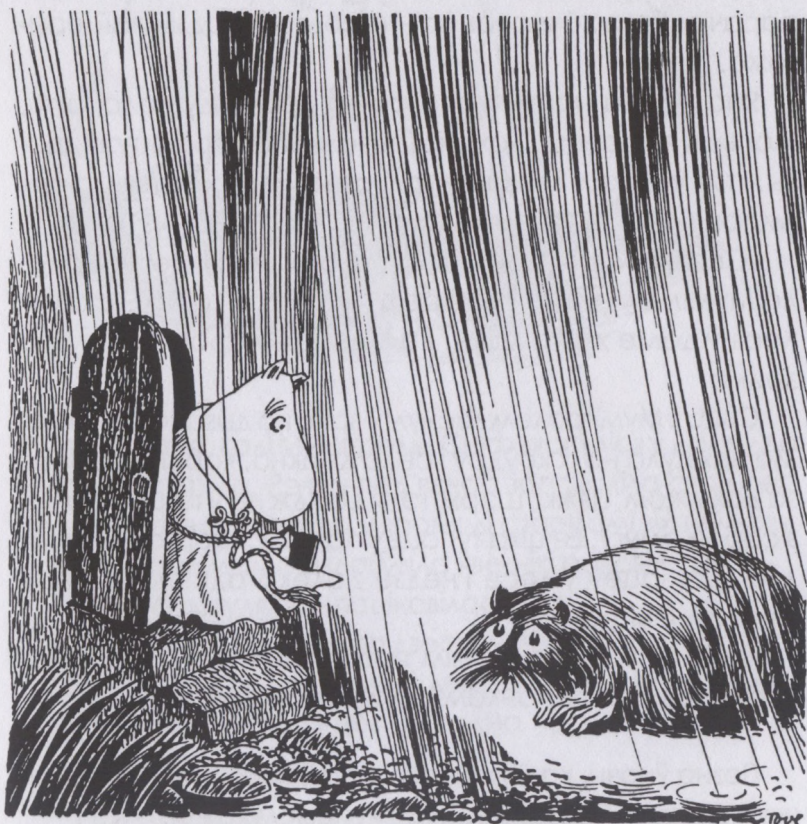
Сніф з Мумітролем заснулі ў зале на дыване. Мумімама накінула на іх коўдру і села ля акна, каб паназіраць за дажджом. Цяжкі, шэры, гэты дождж не ў пару прынёс з сабой смугу. Ён ціха тупацеў па даху, шаргацеў у садзе, шамацеў у лесе і недзе далёка адсюль крапаў у пячору Сніфа.

Недзе ў сваім уласным патаемным месцы спала, скруціўшыся абаранкам, дзіклівае кацяня.

Позна ўначы, калі ўсе паклаліся ў ложка, Мумітата пачуў нейкае скавытанне. Ён сеў і прыслухаўся.

Дождж бруїў у рыне, а зламанае дахавае акенца, як звычайна, грукала ад ветру. Зноў пачуўся жаласлівы гук. Мумітата накінуў халат і пайшоў аглядаць дом. Ён зазірнуў у блакітны пакой, потым у жоўты і нарэшце ў стракаты, але паўсюль было спакойна. Тады ён адчыніў дзверы веранды і выглянуў у дождж.

Мумітата асвятліў літарыкам ганак і траву. У гэтым святле кроплі зазіхцелі, нібы дыяменты. Вецер шалеў як ніколі.

– Што там яшчэ за ліха? – вымавіў Мумітата.

Знадворку сядзела нешта мокрае, гаротнае і вусатае і бліскала чорнымі вачыма.

– Я Андатар, – слабым голасам прадставілася гаротная істота. – Бяздомны андатар. Палова майго дома разбурылася, калі вы будавалі мост цераз рэчку. Гэта, вядома, нічога не значыць. Другую палову змыла дажджом. Гэта значыць яшчэ менш. Для філосафа няма розніцы, будзе ён жыць ці памрэ, але пасля гэтай прастуды я не ведаю, што са мной будзе далей...

– О, я страшна спачуваю, – сказаў Мумітата. – Я не ведаў, што вы жывяце пад мостам. Заходзьце, калі ласка. Мая жонка падрыхтуе вам які-небудзь ложка.

– Што мне тыя ложка! Бескарысная гэта мэбля, – з сумам зазначыў Андатар. – Я жыў у звычайнай нары, але там было так утульна! Вядома, філосафу ўсё адно, утульна яму ці не, але, у кожным разе, нара была добрая.

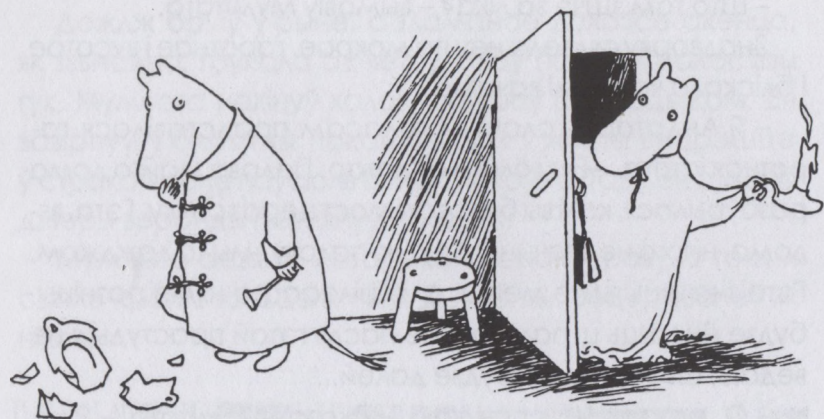
Ён абтросся і прыслухаўся.

– Што гэта за дом? – спытаў Андатар.

– Самы звычайны мумідом, – адказаў Мумітата. – Я сам будаваў. Як наконт кілішка яблычнага віна ад прастуды?

– Карысці, канечне, ад гэтага ніякай, – сказаў Андатар, – але і шкоды не будзе.

Мумітата прабраўся на кухню і, не запальваючы святла, адчыніў шафу. Ён паспрабаваў дацягнуцца да пляшкі з яблычным віном на самай верхняй паліцы. Ён так цягнуўся, цягнуўся, і раптам – бабах! – з паліцы загрымеў спод.

Прачнуўся ўвесь дом. Усе крычалі, ляпалі дзвярыма, і хутка ў кухню, трымаючы ў лапе свечку, забегла Мумімама.

– А, гэта ты, – сказала яна. – Я падумала, да нас прабраўся нейкі злодзей.

– Я хацеў дастаць яблычнага віна, – сказаў тата. – А нейкі асёл паставіў гэты дурацкі спод на самы край.

– І добра, што ён пабіўся, ён быў страшна непрыгожы, – сказала Мумімама. – Стань на крэсла, так зручней. І мне таксама вазьмі кілішак.

Тата залез на крэсла і ўзяў пляшку і тры кілішкі.

– А трэці каму? – пацікавілася мама.

– Андатру, – адказаў тата. – Ягоны дом разбурыўся, вось ён і прыйшоў, каб жыць у нас.

Яны запалілі на верандзе газнічку і чокнуліся. Мумітролю і Сніфу таксама дазволілі пабыць тут, хоць і стаяла глыбокая ноч. Толькі пілі яны малако. Дождж усё яшчэ танчыў на даху, а вецер зусім раз'юшыўся. Ён завываў у коміне, і пянныя дзверкі трывожна пагруквалі.

Андатар павярнуўся носам да акенца і ўтаропіўся ў цемру.

– Ненатуральны гэта дождж, – сказаў ён.

– Хіба не ўсе дажджы натуральныя? – спытаў Мумітата. – Яшчэ па маленькай?

– Па маленькай можна, – сказаў Андатар. – Дзякуй-дзякуй. Мне ўжо лепей. Канец свету мяне не турбуе, але, што ні кажы, каму хочацца гінуць з халодным нутром.

– Ну вядома, вядома, – сказала Мумімама. – Але ад гэтага дажджу паводкі не будзе.

Андатар фыркнуў.

– Спадарыня не ведае, пра што я вяду, – сказаў ён. – Вы ў паветры не адчуваеце апошнім часам нічога дзіўнага? Ніякіх прадчуванняў? Мурашкі па спіне не бегаюць?

– Не-а, – здзіўлена вымавіла Мумімама.

– Ёсць якая-небудзь небяспека? – прашаптаў Сніф, уперыўшыся ў Андатра.

– Хто яго ведае, – прамармытаў той. – Сусвет такі вялікі, а Зямля страшна маленькая і бездапаможная...

– Думаю, нам час класціся спаць, – паспешліва сказала Мумімама. – Жахлівыя байкі нанач да добра не вядуць.

Хутка ўсё святло пагасла, і дом паглыбіўся ў сон. Толькі дождж ды навальніца гаспадарылі да самага ранку.

Наступным днём было пахмурна. Мумітроль прачнуўся і выйшаў у ціхі прамоклы сад. Навальніца знікла, дождж перастаў. Але ўсё неяк змянілася. Мумітроль доўга стаяў, гледзячы ва ўсе бакі і старанна прынюхваючыся, перш чым дапаў, у чым справа.

Усё зрабілася шэрым! Не толькі неба і рэчка, а нават дрэвы, зямля і дом! Усё разам зрабілася зусім шэрым, і выглядала гэта так жахліва, нібыта ўсяму прыйшоў канец.

– Які жах, – вымавіў Мумітроль. – Які жах!

Андатар выйшаў з дома і паклёпаў да гамака Мумітаты. Гамак таксама быў шэры. Андатар залез у яго і пачаў разглядаць шэрыя кароны яблыняў.

– Гэй! – крыкнуў Мумітроль. – Што гэта? Чаму ўсё шэрае?

– Не замінай тут, – сказаў Андатар. – Бяжы пагуляй. Гуляй, пакуль можна. У цяперашнім выпадку мы ўсё адно бездапаможныя, так што лепей ставіцца да гэтага па-філасофску.

– У якім такім цяперашнім выпадку?! – ускрыкнуў троль.

– Канца свету, вядома, – спакойна патлумачыў Андатар.

Мумітроль павярнуўся і кінуўся ў кухню, дзе ягоная мама варыла ранішняю каву.

– Мама! – крыкнуў ён. – Усё зрабілася шэрым! Андатар кажа, што будзе канец свету! Хадзі паглядзі!

Мама зняла каву з агню, і яны выйшлі ў сад.

– Вось яно як, – сказала Мумімама. – Трэба ж так страшна запыліцца!

Яна правяла лапай па лісточку. Лапа зрабілася шэрай і ліпкаватай.

– Ён жа казаў, што гэта быў ненатуральны дождж! – крыкнуў Мумітроль. – Ён жа казаў, што ў паветры нешта дзіўнае, і што па ім бегаюць мурашкі, і што зямля зусім маленькая...

– Андатар проста быў крышку ўзрушаны, – патлумачыла Мумімама. – Так бывае, калі дом разбураецца і мерзне нутро. Пасля кавы паспрабую тут крыху пачысціць. А ты не турбуйся сам і Сніфа дарма не палохай.

Яна пайшла ў дом і адшукала Мумітату.

– Бачыў, якім усё зрабілася? – спытала яна.

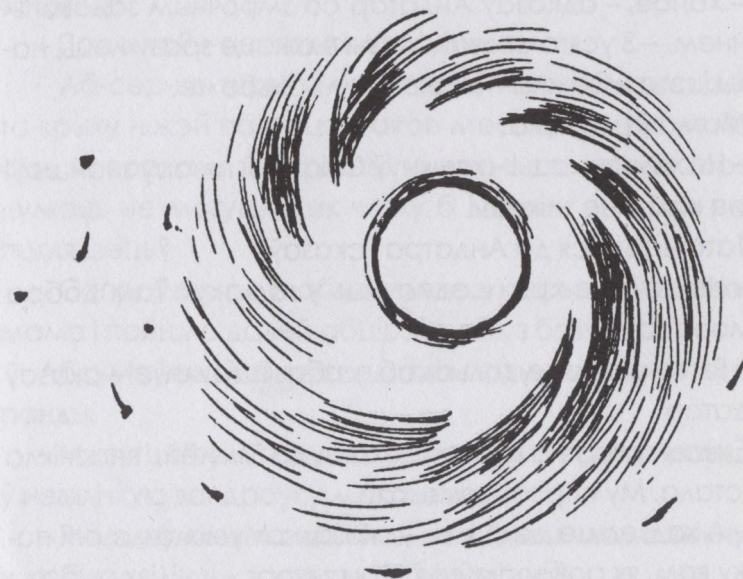
– Вядома! – з імпэтам адказаў тата. – Я панюхаў, пахне фосфарам! Надзвычай цікавы феномен.

– Але гэта палохаве дзяцей, – запырэчыла мама. – А Ан-

датар іх палохаве яшчэ болей. Ты не можаш яго папрасіць расказаць дзецям што-небудзь добрае ці наогул не казаць нічога?

– Паспрабую, – паабяцаў Мумітата. – Толькі баюся, ён так доўга жыў адзін, што прывык казаць усё што хоча.

Тата меў рацыю. За кавай Андатар пабудаваў на стала веранды цэлы Сусвет.

– Тут Сонца, – паказаў ён на цукарніцу. – Гэтыя ўсе сухарыкі – зоркі. А вось гэтая крышка ад сухара – Зямля. Вось якая маленькая! А Сусвет такі вялікі, што канца не мае. І чорны, як вугаль. І там, наверху, у цемрадзі паўсюль вандруюць нябесныя монстры: Скарпіён, Мядзведзіца, Авен...

– Досыць! – перапыніў яго тата.

Але Андатар пакінуў ягоныя словы без увагі.

– А наступнаму сонцу нават няма месца на гэтым стане. Яно ўжо там!

І Андатар выкінуў бутэрброд у сад.

– Паслухайце, – сказала Мумімама, адсоўваючы крыху далей астатнія бутэрброды, – а шмат такіх сонечных сістэм?

– Хапае, – адказаў Андатар са змрочным задавальненнем. – З усяго сказанага вы можаце зразумець, на колькі гэта няважна – знікне Зямля альбо не.

Мама ўздыхнула.

– Не хачу знікаць! – крыкнуў Сніф. – Я пячору знайшоў! Няма калі мне знікаць!

Тата нахіліўся да Андатра і сказаў:

– Не хочаце крыху адпачыць у гамаку? Там добра думаецца!

– Вы так кажаце, толькі каб пазбавіцца мяне! – сказаў Андатар.

Ён дзьмухнуў на крышку, якая была Зямлёй, і яна знікла са стала. Мумітроль захныкаў.

– А хадземце да рэчкі, – сказала Мумімама. – Я пакажу вам, як рабіць чоўнікі з трыснягу.

Дзень цягнуўся вельмі марудна. Сніфу і Мумітролю не хацелася ісці да пячоры: раптам, пакуль іх не будзе, Зямля знікне? Лавіць перліны раптам здалося зусім нецікавым. Яны селі на ганку пры верандзе (чамусьці здавалася, што тут найбольш надзейна) і зашапталіся пра Сусвет, які, аказваецца, быў зусім не блакітны, а чорны, а цэлая

сонечная сістэма значыла не болей за нейкі выкінуты бутэрброд.

– Нам трэба іх нечым забавіць, – занепакоена сказала мама Мумітату. – Гуляць яны не хочуць. Яны не могуць думаць ні пра што іншае, апроч як пра гэтыя Андатравы ідэі наконт канца свету.

– Думаю, нам варта адправіць іх адсюль ненадоўга, – сказаў тата. – Андатар кажа пра нейкую Абсерваторыю.

– Пра што? – перапытала Мумімама.

– Аб-сер-ва-торыю, – паўтарыў тата. – Здаецца, гэта крыху ніжэй па рацэ. Такое месца, адкуль назіраюць за зоркамі. Калі дзеці ні пра што, апроч зорак, думаць не могуць, дык чаму б дзецям не даць на іх паглядзець?

– Сапраўды, ты, мабыць, маеш рацыю, – адказала мама і пайшла далей абціраць пыл з бэзу.

Абдумаўшы ўсё як след, яна падышла да ганку веранды.

– Мы тут з татам падумалі, што вам трэба выправіцца ў невялічкую вандроўку, – сказала яна.

– Мам, ну якая вандроўка, калі Зямля можа знікнуць у любую хвіліну! – заспрачаўся Мумітроль.

– Сусвет чорны, як вугаль, ён поўны вялізных і грозных зорак, – прамармытаў маленькі Сніф.

– Ведаю, – сказала мама. – Але там, куды вы пойдзеце, вы якраз зможаце паглядзець на зоркі. Андатар сказаў, што недзе паблізу ёсць такое месца, дзе назіраюць за зоркамі. А нам сапраўды варта даведацца, на колькі гэтыя зоркі вялікія і ці праўда Сусвет чорны.

– Ты хочаш сказаць, што тады табе будзе спакайней? – спытаў Мумітроль.

– Безумоўна, – адказала ягоная мама.

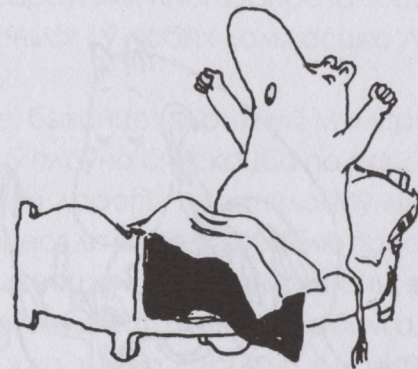
Мумітроль адразу ўстаў:

– Мы ўсё высветлім, не хвалюйся. Магчыма, Зямля нашмат большая, чым падаецца.

У Сніфа так пераняло дух, што ледзь ногі не падкасіліся. «Мне таксама дазволілі, – думаў ён. – Я не такі ўжо маленькі і магу таксама выправіцца ў гэтую вандроўку!»

Ён павярнуўся да Мумімамы:

– Мы ўсё зробім. Не турбуйся. Толькі не забывайся кожны дзень выстаўляць на ганак сподачак з малаком. Я не скажу навошта, бо гэта сакрэт.

У дзень вялікага падарожжа Мумітроль прачнуўся на золку і падбег да акна, каб паглядзець надвор'е. Было ўсё гэтак жа пахмурна. Хмары віселі нізка над самымі схіламі, і ні адзін лісточак не варушыўся на садовых дрэвах.

– Сніф! Прачынайся! Час выбірацца! – крыкнуў троль.

Ён кінуўся ўніз па сходах, адчуваючы сябе неверагодна мужным і страшна дужым.

Мама ў зале збірала рэчы ў дарогу. Яна заварочвала бутэрброды, а на стале стаяла мноства кошыкаў, заплечнікаў і скрынак.

– Mam, – сказаў Мумітроль, – мы не зможам узяць усё гэта з сабой. З нас будуць смяяцца.

– У Адзінокіх Гарах халодна, – сказала мама і дадала пару швэдраў і патэльню. – Ты кампас узяў?

– Угу, – адказаў Мумітроль. – А можа ты хоць бы талеркі выняла? Мы будзем есці з зялёных лістоў.

– Як сабе хочаш, мой любы, – сказала мама і дастала талеркі. – Тата на дварэ, рамантуе плыт. Андатар спіць. А дзе Сніф?

– Тут, – сярдзіта адказаў сонны Сніф.

Ён быў такі заспаны, што ўся мордачка ў яго зморшчылася.

Сніф выйшаў на ганак і зазірнуў у сподак з-пад малака. І адразу прачнуўся. Сподак ужо быў няпоўны. Няма сумневу, малака стала менш. Коцька прыходзіла сюды. Яна вернецца, яна будзе, магчыма, сядзець і чакаць, калі ён зноў прыйдзе дадому. А тады ўжо хай ён коціцца куды хоча, гэты Сусвет.

На беразе рэчкі ляжаў плыт з узнятым ветразем.

– Трымайцеся сярэдзіны рэчкі, – сказаў тата. – Калі заўважыце нешта дзіўнаватае з круглым дахам – гэта і будзе Абсерваторыя. Андатар сказаў, там жыве проць-

ма прафесараў, якіх нічога, апрача зорак, не хвалюе. Вялікіх, маленькіх і ў любых колькасцях. Лавіце фалінь. Да сустрэчы!

– Бывайце, бывайце! – крыкнулі Мумітроль і Сніф.

Плыт пачаў плаўна спускацца па рацэ.

– Шчаслівай дарогі! – крыкнула Мумімама наўздагон. – Вяртайцеся да нядзелі, я зраблю проста райскі мус! Не забывайце нацягваць ваўняныя штаны, як будзе халодна! Парашок ад жывата ў левым вялікім аддзеле...

Але плыт ужо знік за першаю лукавінай, і перад імі насустрач невядомому выпрасталася рака, дзікая і прывабная.

Берагі паступова рабіліся ўсё вышэйшымі, у далечы вырасталі, нібы цень на небе, Адзінокія Горы. Рэчка была такая самая шэрая, як і нябёсы. Стаяла суцэльная ціша. Птушкі не спявалі, рыбы не плёскаліся ў вадзе. І не было ніякай Абсерваторыі.

Маленькі Сніф выпрасіў дазвол пакіраваць плытом, але вельмі хутка стаміўся.

– Доўга нам яшчэ? – спытаў ён.

– Гэта вельмі вялікае і важнае падарожжа, – адказаў Мумітроль. – Не так шмат ёсць маленькіх зверанятак, якім дазволена ў чымсьці такім удзельнічаць.

– Але нічога не адбываецца, – запырэчыў Сніф. – Увесь час толькі гэтыя шэрыя берагі, адна нудота. А можна было б лавіць перліны і рабіць палічкі для пячоры...

– Перліны... – сказаў Мумітроль. – Гэта ж так, проста белыя каменьчыкі. А тут усё сур'ёзна, разумееш? Зямля можа знікнуць у любую хвіліну, і мы паехалі ў падарожжа,

каб адшукаць нейкае выйсце. Учора ты і казаць не мог ні пра што, апрача страшных зорак.

– Гэта было ўчора, – сказаў Сніф.

Рака плыла далей, шэрая, ціхая. У змроку яны заўважылі недзе з паўсотні хаціфнатаў, якія кіравалі на ўсход.

– Нешта яны сёлета позна, – сказаў Мумітроль. – Ты іх калі-небудзь бачыў зблізу? Яны не размаўляюць, і ні да кога ім справы няма. Проста ідуць і ідуць наперад, махаюць лапамі, уперыўшыся ў далягляд. Тата кажа, ім ніколі не дабрацца туды, куды іх так цягне...

Сніф паглядзеў на хаціфнатаў. Яны былі вельмі маленькія, белыя і бястварыя.

– Не, – сказаў ён. – Я іх зблізу не бачыў, ды і не хачу. Доўга нам яшчэ?

Мумітроль уздыхнуў і скіраваў плыт за наступны паварот. І тады ніжэй па рацэ, на беразе ён заўважыў нешта дзіўнае. Нешта падобнае да бурштынавай цукровае галавы. Гэта была першая вясёлая фарба за цэлы дзень.

– Што гэта там такое? – закрычаў Сніф. – Абсерваторыя?

– Не, – сказаў Мумітроль. – Намёт. Жоўты намет. А ў ім гарыць свечка...

Падплыўшы бліжэй, яны пачулі, як у намеце нехта грае на губным гармоніку. Мумітроль змяніў курс, плыт павольна павярнуў да берага і надзейна прычаліў.

– Эгей? – асцярожна крыкнуў Мумітроль.

Музыка сціхла. З намета выйшаў мумрык у старым зялёным капелюху і з люлькаю ў зубах.

– Здароў, – сказаў мумрык. – Кідайце сюды фалінь. У вас на борце не знойдзецца крыху кавы?

– Цэлая бляшанка! – крыкнуў Сніф. – І цукар! Я Сніф, я пакінуў за сабой не менш як сотню міляў і я кіраваў амаль усю дарогу, а дома ў мяне ёсць сакрэт, ён пачынаецца на «К», а заканчваецца на «Т»! А гэта Мумітроль. Ягоны тата пабудаваў цэлы дом!

– Во як! – сказаў мумрык і паглядзеў на іх. – А я Снусмумрык.

Ён распаліў перад намётам маленькае вогнішча і паставіў каву.

– Ты зусім адзін тут жывеш? – спытаў Мумітроль.

– Я жыву то тут, то там, – адказаў Снусмумрык і выставіў тры кубкі. – Сёння я апынуўся тут, а заўтра буду яшчэ недзе. Прывабнасці жыцця ў намёце! А вы куды плываце?

– У Абсерваторыю, – сур'ёзна сказаў Мумітроль. – Нам трэба ўбачыць страшныя зоркі і высветліць, ці сапраўды Сусвет чорны.

– Доўгае будзе падарожжа, – сказаў Снусмумрык.

Потым ён надоўга змоўк.

Калі кава згатавалася, ён разліў яе па кубках і сказаў:

– З каметамі ніколі не ведаеш. Прылятаюць і знікаюць, калі ім хочацца. Можа, яна сюды і зусім не прыляціць.

– Што яшчэ за каметы? – у Сніфа аж вочы пацямнелі.

– Ты не ведаеш? – сказаў Снусмумрык. – Вы ж збіраліся паглядзець на страшныя зоркі. Камета – адзінокая зорка, што сарвалася са свайго месца і імчыць па Сусвеце, а ззаду ў яе гарыць хвост. Ва ўсіх астатніх зорак

ёсць дакладныя арбіты – яны па іх рухаюцца, як па коле. А камета можа з'явіцца дзе заўгодна. Нават тут.

– І што тады будзе? – прашаптаў Сніф.

– Нічога добрага, – сказаў Снусмумрык. – Уся Зямля рассыпецца на кавалачкі.

– Адкуль ты ведаеш? – абурана спытаў Мумітроль.

Снусмумрык паціснуў плячыма.

– Так кажуць, – сказаў ён. – Яшчэ кавы?

– Не, дзякуй, – сказаў троль. – Нешта мне больш не хочацца.

– І мне таксама! – выпаліў Сніф. – Мне блага... Мяне зараз вырве!

Яны яшчэ доўга сядзелі, моўчкі гледзячы на дзікі краявід. Снусмумрык дастаў губны гармонік і зайграў нейкую незразумелую вечаровую песню.

Цяпер у небаспеку было імя. Камета. Мумітроль глядзеў у неба. Яно было шэрае і спакойнае, як звычайна. Але цяпер ён ведаў: недзе за покрывам гэтых аблокаў ляціць яркая зорка – камета, за якой палае доўгі хвост, – і яна ўсё бліжэй і бліжэй...

– Калі яна прыляціць? – спытаў ён раптам.

– Гэта, напэўна, ведаюць у вашай Абсерваторыі, – сказаў Снусмумрык і падняўся. – Але сёння яна дакладна не прыляціць. Прагуляемся, пакуль не сцямнела?

– А куды? – жаласліва спытаў Сніф.

– А, куды заўгодна, – сказаў Снусмумрык. – Але калі табе так хочацца пайсці кудысьці, можам паглядзець гранатавую цясніну.

– Гранаты! – усклікнуў Сніф. – А яны сапраўдныя?

– Гэтага я не ведаю, – адказаў Снусмумрык. – Але прыгожыя.

Яны выйшлі на пустку, асцярожна прабіраючыся між глыбамі скалаў і калючымі хмызамі.

– Калі б было сонца, яны б яшчэ болей ззялі, – сказаў Снусмумрык.

Сніф прамаўчаў. У яго вусы сталі дыбарам ад чакання. Цяпер ён зусім не адчуваў сябе блага.

Яны навобмацак прабіраліся па дзікай лагчыне, дзе

зямля была спрэс у глыбокіх расколінах. Ціша стаяла вусцішная, і так было непрытульна ў гэтым змроку, што яны размаўлялі шэптам.

– Ідзіце асцярожна, – ціха сказаў Снусмумрык. – Вось яна.

Яны нахіліліся і зазірнулі. На дне вузкай цясніны ззялі мірыяды чырвоных каменьчыкаў у апошнім святле. Безліч чырвоных каметак у чорным сусвеце...

– Яны ўсе твае? – прашаптаў Сніф.

– Пакуль я тут, мае, – бесклапотна сказаў Снусмумрык. – Усё, што я бачу і чаму радуюся, – маё. Увесь свет, калі заўгодна.

– Як думаеш, а мне можна некалькі ўзяць? – прагна спытаў Сніф. – За іх можна было б купіць цэлы карабель... або самакат...

– Бяры колькі хочаш, – са смехам адказаў Снусмумрык.

Сніф пачаў асцярожна спускацца ў цясініну. Ён падрапаў нос і некалькі разоў ледзь не ўпаў, але ўсё адно лез туды, сцяўшы зубы.

Апынуўшыся нарэшце ўнізе, ён глыбока ўздыхнуў і пачаў дрыготкімі лапамі збіраць гранаты. Што Мумітролевы перліны ў параўнанні з гэтым! Зіхоткая горка расла і расла, а Сніф прабіраўся ўсё далей па цясніне і збіраў, няздольны нават піскнуць ад шчасця.

– Эгей! – гукнуў Снусмумрык зверху. – Ты доўга там яшчэ?

– Пачакай! – крыкнуў Сніф. – Тут яшчэ так многа...

– Дзень на зыходзе, халодна ўжо! – крыкнуў Снусмумрык.

– Ага-ага, – сказаў Сніф. – Я іду... зараз...

І ён яшчэ болей заглыбіўся ў цясніну – туды, дзе насупраць яго свяціліся два вялізныя чырвоныя гранаты.

І тут адбылося жудаснае. Гранаты заварушыліся і міргнулі. Яны набліжались! А за імі з халодным шоргатам рухалася па каменнях лускаватае цела. Сніф ускрыкнуў, павярнуўся і пабег. Ён панёсся бегам і скокам, кідаючыся ва ўсе бакі, дамчаў да каменнай сцяны і палез наверх, чапляючыся мокрымі ад пераляку лапамі. Пад ім пачулася ціхае пагрозлівае шыпенне.

– Што гэта з табой? – спытаў Мумітроль. – Ты чаго так заспяшаўся?

Сніф не адказваў, толькі караскаўся, а ледзьве падняўшыся, паваліўся як непрытомны.

Мумітроль і Снусмумрык схіліліся над цяснінай і ўгледаліся. І ўбачылі вялізнага яшчара, які сядзеў на гранатавай горцы.

– Прападзі мой хвост, – прашаптаў Мумітроль.

Сніф сеў і заплакаў.

– Усё скончылася, – сказаў Снусмумрык. – Не плач, дружа.

– Гранаты... – рыдаў Сніф. – Я ніводнага не забраў!

Снусмумрык прысеў з ім побач і зычліва сказаў:

– Ведаю. Заўсёды цяжка, калі хочаш мець уласныя рэчы, насіць іх з сабой, валодаць імі. Я на іх проста гляджу, а калі пакідаю іх, то яны застаюцца ў маёй галаве, і я магу займацца нашмат весялейшымі справамі, чым цягаць сакваяжы.

– Я мог бы пакласці гранаты ў заплечнік, – панура сказаў Сніф. – Глядзець на рэчы – гэта адно, а дакранацца да іх і ведаць, што яны твае, – зусім іншае.

Ён падняўся і гучна высмаркаўся ў лапу. Занураныя ў свае думкі і крыху засмучаныя, яны рушылі па лагчыне, што патанала ў змроку.

Снусмумрык зрабіў іхняе падарожжа нашмат весялейшым. Ён граў песенькі, якіх яны ніколі не чулі, вучыў іх гуляць у покер і вудзіць рыбу на кручок. А яшчэ ён апавядаў захапляльныя і неверагодныя гісторыі.

Рэчка таксама павесялела, пабегла хутчэй. Сям і там з'яўляліся маленькія віры. Рака неяк павузела, а Адзінокія Горы падступілі бліжэй. Вяршынямі яны праціналі хмары, якія ўсё яшчэ расццілаліся над зямлёй цяжкім покрывам. Але ніякай Абсерваторыі відаць не было.

– Раскажы што-небудзь, – папрасіў Сніф. – Толькі не пра камету. Што-небудзь вясёлае.

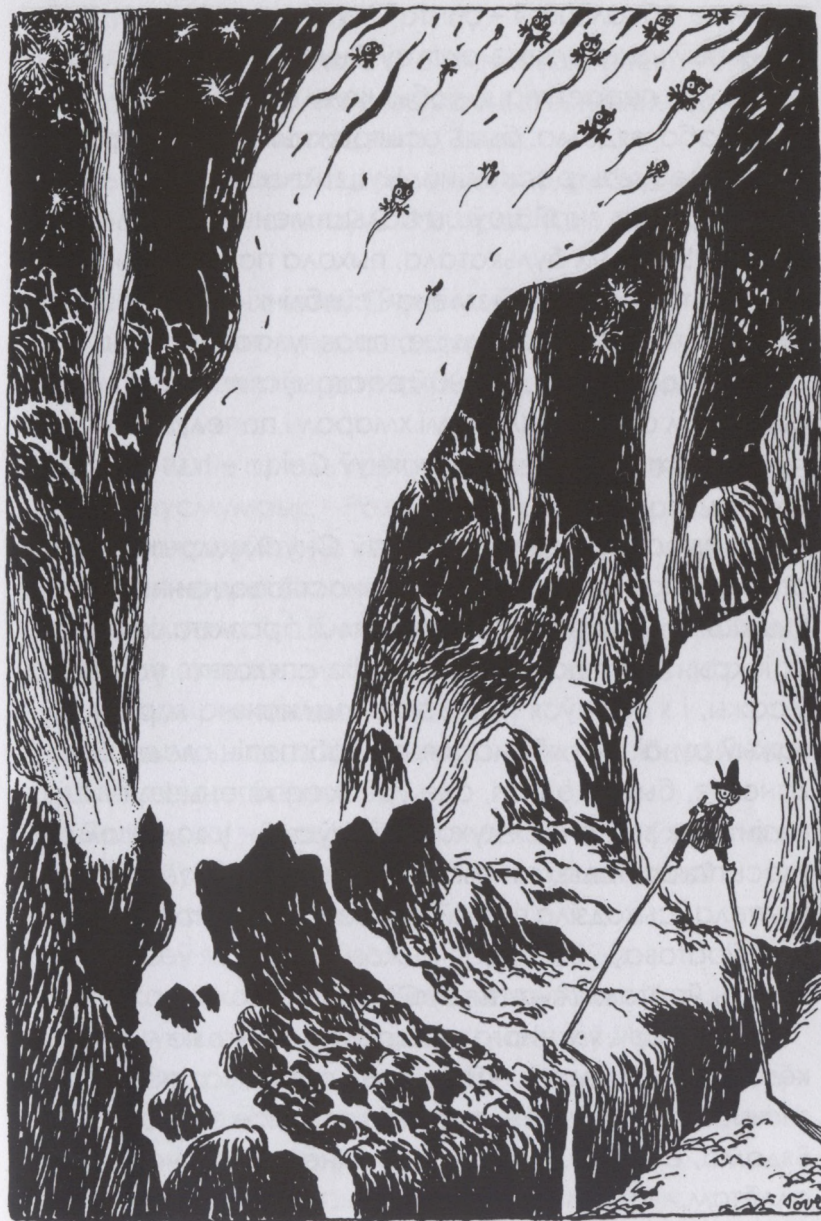
Снусмумрык сядзеў за штурвалам.

– Хочаце пра гару, якая вывяргае полымя? – спытаў ён.

Яны з сур'ёзнымі тварамі кіўнулі.

Снусмумрык набіў сваю люльку і запаліў. А потым сказаў:

– Было гэта так. Аднойчы я трапіў у такое месца, дзе замест зямлі была адна чорная лава. Пад лавай і ўдзень і ўначы нешта вуркатала. Гэта там спала Зямля і час ад часу варушылася ў сне. Глыбы лавы былі раскіданыя абы-як, а над імі стаяла гарачая пара, і праз яе ўсё здавалася несапраўдным, нейкім дзіўным. Прыйшоў я туды неяк пад вечар. Я вельмі стаміўся і хацеў папіць гарбаты. А заварыць я было лёгка: досыць зачарпнуць рондлем кіпень з зой-небудзь гарчай крынічкі.

– А не абпалішся? – спытаў Мумітроль.

– Я быў на хадулях, – сказаў Снусмумрык. – На хадулях можна пераступаць любыя камлыгі і правалы ў зямлі. Але трэба, вядома, быць асцярожным, каб не трапіць у якую-небудзь расколіну. Ну, значыць, пачаў я піць сваю гарбату, знайшоўшы больш-менш прахалоднае месца. Усё там булькатала, пыхала парай, і ніводнай жывой істоты, ніводнай зялёнай сцяблінкі вакол. І раптам Зямля, што спала там, унізе, прачнулася. З гучным рокатам проста перада мной раскрыўся кратар і дыхнуў чырвоным агнём і вялізнымі хмарамі попелу.

– Вываржэнне агню! – крыкнуў Сніф. – І што ты зрабіў?!

– Я проста глядзеў, – сказаў Снусмумрык. – Было страшэнна прыгожа. Я бачыў мноства вогненных духаў. Яны кішэлі, вырываючыся з-пад зямлі, і разляталіся вакол, як іскры. Паступова стала зусім спякотна, усё было ў сажы, і я падаўся прэч. Каля падножжа гары я заўважыў ручаінку і лёг на живот, каб папіць вады. Вада, канечне, была цёплая, але ўсё ж не кіпень. І тут ляціць адзін з тых вогненных духаў. Зваліўся ён у ваду і амаль увесь пагас, толькі галава яшчэ палала. А ўсё астатняе шypела і сыходзіла парай, і ён закрычаў штомоцы, каб я яго ўратаваў.

– І ты ўратаваў? – спытаў Сніф.

– Ясная рэч, я ж нічога такога супраць яго не меў, – адказаў Снусмумрык. – Праўда, я абпаліўся аб яго. Ну, значыць, апынуўся ён на зямлі і пакрысе зноў запалаў. Вядома, ён ўзрадаваўся і даў мне падарунак перад адлётам.

– Які?! – выпаліў Сніф.

– Біклажку падземнага сланечнікавага алею, – сказаў Снусмумрык. – Таго, якім націраюцца вогненныя духі, калі збіраюцца да самага цэнтру Зямлі.

– І ты можаш прайсці скрозь агонь, калі намажашся гэтым алеем? – спытаў Сніф, зрабіўшы вочы па яблыку.

– Ясная рэч, – сказаў Снусмумрык.

– І ты толькі цяпер пра гэта кажаш? – ускрыкнуў Мумітроль. – Гэта ж наш паратунак! Калі прыляціць камета, мы проста возьмем...

– Але ў мяне амаль усё скончылася, – гаротна патлумачыў Снусмумрык. – Разумеете, я выносіў рэчы з хаты падчас пажару. Я ж не ведаў... І цяпер толькі кропелька засталася на дне біклажкі.

– Можна, яе хапіла б на маленькага звярка, напрыклад, дазвольце сказаць, маіх памераў? – спытаў Сніф.

Снусмумрык паглядзеў на яго.

– Магчыма, – сказаў ён. – Акрамя хваста, бадай. Хвасту давядзецца згарэць.

– Яшчэ чаго! – сказаў Сніф. – Лепей тады ўжо спапляціцца ўсяму адразу! Ну на кацянятка хоць хопіць?

Але Снусмумрык не слухаў.

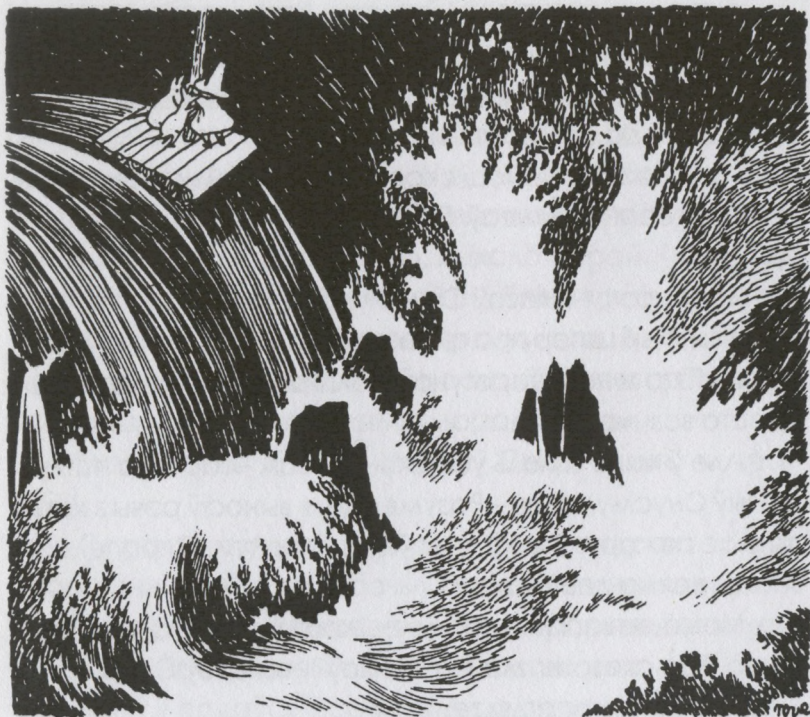
Ён сядзеў як цвік і трывожна прынюхваўся.

– Рэчка, – сказаў ён. – Нічога не заўважылі?

– Яна гучыць зусім па-іншаму, – сказаў Мумітроль.

І праўда, рэчка шумела, мармытала. Вакол іх паўсюль закручваліся віры, і цяпер яны былі зусім не такімі маленькімі, як раней.

– Спускайце ветразь, – сказаў Снусмумрык.

Плынь зрабілася вельмі моцнай. Рака цяпер імчала наперад, нібыта вярталася з доўгага падарожжа і раптам заўважыла, што дом ужо зусім блізка. Берагі падступілі бліжэй, усё вышэйшыя і вастрэйшыя горы ўзбіраліся па іх.

– Нешта мне хочацца на бераг, – сказаў Сніф.

– Мы не можам прычаліць, – адказаў Снусмумрык. – Мусім плысці, пакуль не супакоіцца рака.

Але рака не супакойвалася. Берагі падабраліся яшчэ бліжэй і сціснулі бурлівую ваду ў вузкую баразну. Яны былі між Адзінокіх Гор. Плыт круціўся, набліжаючыся да

глыбокай цясніны, і палоска неба над імі рабілася ўсё вузейшай і вузейшай. Недзе ўгары штосьці пагрозліва мармытала.

Мумітроль зірнуў на Снусмумрыка – ці страшна яму? Мумрык усё яшчэ трымаў у зубах люльку, але яна пагасла. Міма іх праносіліся цёмныя скалы, па якіх сцякала вада. Грукат узмацніўся, плыт гайданула і падкінула ў паветры...

– Трымайцеся за што-небудзь, мы ляцім уніз! – крыкнуў Снусмумрык.

Пэўны момант яны бачылі адно імклівую белую пену і чулі толькі, як раўла рака. І калі Сніф закрычаў на ўсё горла, ніхто яго не пачуў. Зацягнуты ў вадаспад, маленькі плыт затрашчаў і знік у цямрэчы.

– Чаму так цёмна?! – крыкнуў Сніф.

Ніхто не адказаў.

Успененая вада свяцілася бела-зялёным, а ўсё астатняе было чорнае. Горныя стромы сыходзіліся вакол іх у тунэль, дзе ў вірах плыт бездапаможна зносіла ўсё далей. Яго то шпурляла на скалы, то круціла ваўчком. Грукат вадаспаду ў іх за плячыма паступова цішэў, і ўрэшце вакол засталіся толькі цемра і ціша.

– Вы тут? – дрыготкім голасам спытаў Сніф.

– Здаецца, я тут, – адказаў Мумітроль. – Ну і гісторыю я раскажу маме!

Тут запалілася вузкай палоскай святло: Снусмумрык адшукаў літарык. Святло неспакойна загойсала па чорнай імклівай вадзе і мокрых каменных сценах.

– Мне здаецца, тут робіцца ўсё цясней і цясней, – ледзьве чутна сказаў Мумітроль. – Вам так не здаецца?

– Крыху, бадай, – паспрабаваў заспакоіць Снусмумрык. Але ў яго гэта слаба атрымалася. Зноў нешта затрашчала, і на плыт абвалілася мачта.

– Памажыце мне скінуць мачту! – крыкнуў Снусмумрык. – Хутчэй!

Мачта плюхнулася ў ваду і знікла. Яны чакалі, моцна прыціснуўшыся адзін да аднаго. Раптам Сніф адчуў, як нешта шкрабе яго па вушах.

– Мае вушы! – закрычаў ён. – Мае вушы ўпіраюцца ў столь!

Ён кінуўся на живот і схаваў нос у лапы. І тут плыт, таргануўшыся, спыніўся.

– Сядзіце ціха, – сказаў Снусмумрык. – Не варушыцеся.

Тунэль залівала настолькі слабае шэрае святло, што яны ледзьве маглі разгледзець перапужаныя мордачкі адзін аднаго. Снусмумрык запаліў ліхтарык і паглядзеў у ваду.

– Там мачта, – сказаў ён. – Яна легла ўпоперак, і мы за яе зачэпіліся. Глядзіце, ад чаго яна нас уратавала!

Яны паглядзелі. Чорная бліскучая вада рухалася міма, цякла далей і нарэшце знікала з жахлівым бурленнем, зрынаючыся ў бяздонную прорву!

– Я ўжо зусім стаміўся ад вас, і ад ваших падарожжаў, і ад ваших камет, і ад усяго гэтага! – усклікнуў Сніф і заплакаў. – Я ж вас папярэджваў! Я ж казаў, што хачу на бераг! Такім маленькім, як я...

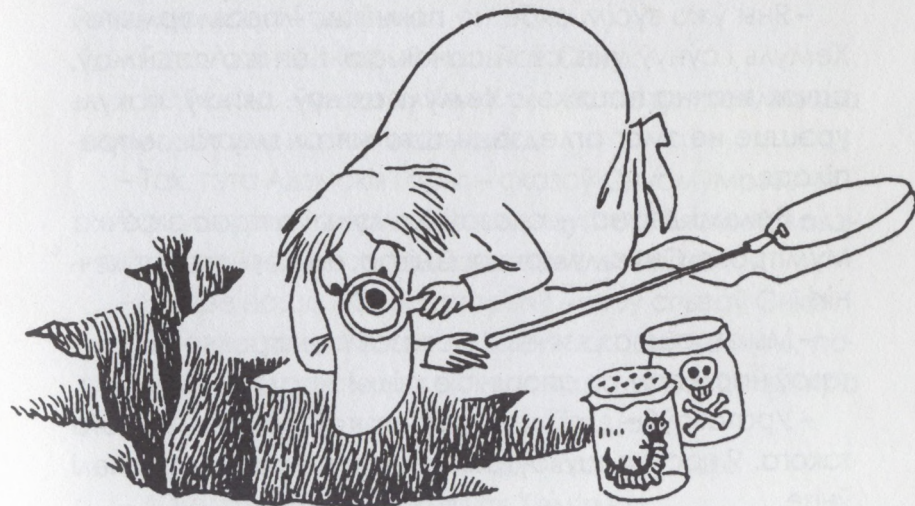
– Паслухай, – сказаў Снусмумрык, – я ведаю, што ў прыгодах заўсёды прыходзіць выратаванне. Зірні наверх.

Сніф высмаркаўся ў лапу і зірнуў. Там угары была стромкая расколіна, скрозь якую праглядала палоска шэрага неба.

– Ну дык і што? – сказаў ён. – Я ж не муха. А нават каб я быў мухай, што з таго? Я з дзяцінства схільны да галавакружэння, бо меў запаленне вушэй!

І ён заплакаў ізноў.

Тады Снусмумрык дастаў свой губны гармонік і пачаў граць. Ён граў песню пра не проста вялікія – пра неверагодныя прыгоды, а ў прыпеве ў агульных рысах спявалася пра выратаванні і нечаканасці. Сніф паступова крыху супакоіўся і абцёр прамоклыя вусы. А песня вылецела ў горную расколіну, мімаходзь абуджаючы то адно, то другое рэха, – і нарэшце абудзіла і хемуля, які спаў седзячы, паклаўшы побач з сабой свой сачок для матылькоў.

– Гэта яшчэ што? – сказаў, азіраючыся, Хемуль.

Ён глянуў у неба, зазірнуў у сачок, адкруціў накрывку слоіка і зазірнуў туды таксама.

– Шум, – сказаў ён. – Нешта тут занадта шуміць.

Музычнасцю ён не вылучаўся.

Урэшце Хемуль схапіў сваё павелічальнае шкло і стаў шукаць у траве. Ён шукаў, прыслухоўваўся, вадзіў носам і прынюхваўся і так дайшоў да глыбокай расколіны ў зямлі. Тут ужо зрабілася зусім шумна.

– Гэтыя насякомыя, мусіць, вельмі незвычайныя, – сказаў сам сабе Хемуль. – Без сумневу, рэдкія. Можа, нават неадкрытыя!

Гэтая думка так акрыліла Хемуля, што ён сунуў свой вялізны нос у расколіну, каб разгледзець іх як мага лепей.

– Гляньце! Хемуль! – закрычаў Мумітроль.

– Выратуй нас! Выратуй! – зароў Сніф.

– Яны ўжо зусім сябе не помняць, – прамармытаў Хемуль і сунуў уніз свой сачок. Калі ён яго падымаў, сачок значна пацяжэў. Хемуль цягнуў, цягнуў, пакуль урэшце не змог агледзець, што ж там яму такое трапілася.

– Вельмі дзіўна, – сказаў Хемуль і вытрас з сачка Мумітроля, Снусмумрыка, Сніфа, намёт і два заплечнікі.

– Мы страшна ўдзячныя! – сказаў Мумітроль. – Ты ўратаваў нас у самую апошнюю хвілю!

– Уратаваў? – здзіўлена перапытаў Хемуль. – Нічога такога. Я проста шукаў рэдкіх насякомых, якія шумелі ўнізе.

Хемулі ўвогуле бесталковыя, але калі іх не раздражняць, яны даволі слаўныя.

– Гэта Адзінокія Горы? – спытаў Сніф.

– Не ведаю, – адказаў Хемуль. – Затое тут трапляюцца вельмі цікавыя начныя матылькі.

– Так, гэта Адзінокія Горы, – сказаў Снусмумрык.

Вакол іх узвышаліся вялізныя ланцугі гор, бясконца адзінокія і шэрыя. Было халаднавата і вельмі ціха.

– Ну, дзе наша Абсерваторыя? – зноў спытаў Сніф.

– Гэтага я таксама не ведаю, – сказаў Хемуль, пачынаючы раздражняцца. – А вось што ведаеце вы пра начных матылькоў, хацеў бы я дазнацца?

– Нас цікавяць толькі каметы, – сказаў Сніф.

– А яны рэдкія? – пацікавіўся Хемуль.

– Можна сказаць і так, – адказаў Снусмумрык. – Прыблізна адна на кожнае стагоддзе.

– Падумаць толькі! – сказаў Хемуль. – Такую проста неабходна злавіць. Як яна выглядае?

– Чырвоная і з доўгім хвостом, – сказаў Мумітроль.

Хемуль дастаў нататнік і запісаў гэта.

– Напэўна, блізкая віды *Filicnarcus Snufsigalonica*, – прамармытаў ён. – Яшчэ пытанне, вучоныя мае сябры: чым жывіцца гэтае дзіўнае насякомае?

– Хемулямі, – сказаў Сніф і пырснуў.

Хемуль пачырванеў.

– З навукай не жартуюць, – сказаў ён. – Бывайце. Дазвольце адвітацца.

Ён пазбіраў свае слоікі, узяў сачок для матылькоў і знік між Адзінокіх Гор.

– Ён думаў, што камета – гэта нейкі хрушч або яшчэ хто! – закрычаў Сніф у захапленні. – Які дурны! Проста цуд! А цяпер я хачу кавы!

– Імбрык на плыце застаўся, – сказаў Снусмумрык.

Мумітроль, які каву вельмі любіў, кінуўся да расколіны і зазірнуў туды.

– Плыта няма! – закрычаў ён. – Імбрык знесла ў падземелле! Як жа нам быць без кавы?

– Насмажым бліноў, – сказаў Снусмумрык.

Яны расклалі вогнішча і пачалі пячы аладкі. Яны хапалі іх гарачымі адразу з патэльні – гэта адзіны правільны спосаб есці бліны.

Калі ўсё з'елася, яны выбралі самы высокі горны ланцуг і паціху падаліся да вяршыні. Бо калі будаваць Абсерваторыю, дык, бадай, там, дзе да зораў бліжэй за ўсё.

Быў позні вечар. Старажытныя сонныя горы стаялі ўрачыста, іх вяршыні глядзелі адна на адну над безданню, дзе ўздымаліся шызыя і страшэнна халодныя туманы. Часам ад цяжкіх чародаў хмар аддзяляўся шматок воблака і павольна ляцеў над горнымі схіламі, дзе звілі свае гнёзды арол і кондар.

Пад адной з горных вяршыняў гарэў ледзьве бачны

агеньчык. Калі падысці бліжэй, можна ўбачыць, што гэта свеціцца знутры жоўты намёт. Губны гармонік Снусмумрыка гучаў так самотна ў гэтым забытым краі. Недзе далёка гіена ўзняла, прыслухоўваючыся, свой нос. Яна раней ніколі не чула музыкі. І яна завывала – вусцішна, доўга...

– Што гэта? – спытаў Сніф, падсоўваючыся бліжэй да агню.

– Нічога страшнага, – сказаў Снусмумрык. – А зараз будзе песня пра чмяля на маскарадзе.

І ён зайграў зноў.

– Добрая песня, – сказаў Мумітроль. – Толькі няясна, што там было з чмялём і ці вясёлы быў маскарад. Лепей раскажы што-небудзь.

Снусмумрык падумаў нейкую хвіліну і сказаў:

– А я ўжо расказваў пра сноркаў, якія мне сустрэліся некалькі тыдняў таму?

– Не, – сказаў Мумітроль. – Што такое снорк?

– Ты праўда нічога не ведаеш пра сноркаў? – здзівіўся Снусмумрык. – Яны, па ўсім відаць, твае сваякі, бо вы зусім падобныя. Праўда, ты белы, а яны рознакаляровыя і, апроч таго, мяняюць афарбоўку, калі хваляюцца.

Мумітроль паглядзеў сярдзіта.

– Ніякія мы не сваякі, – сказаў ён. – Я не магу быць сваяком тым, хто мяняе афарбоўку. Ёсць толькі адзін від мумітроляў, і яны белыя!

– Ва ўсялякім разе, гэтыя сноркі да цябе вельмі падобныя, – спакойна сказаў Снусмумрык. – Я маю на ўвазе форму. Снорк любіць ва ўсім разбірацца, і гэта часам бывае нялёгка. Ягоная малодшая сястрычка, калі

слухае, дык нібыта думае пра нешта сваё. Можа, пра саму сябе. Яна ўся ў цудоўным мяккім пушку, а на ілбе ў яе чупрынка, і яна яе расчэсвае бесперастанку.

– Бязглуздзіца якая! – сказаў Мумітроль.

– Ну, а што там было далей? – спытаў Сніф.

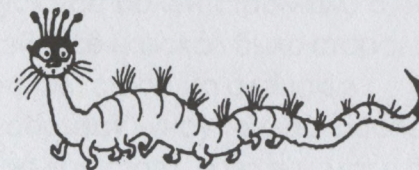
– А, нічога асаблівага, – сказаў Снусмумрык. – Яна пляце з травы подцілкі, умее варыць добры суп ад колікаў у жываце. Яшчэ яна носіць кветку за вушкам, а на левай назе – залатую бранзалетку.

– Але ж тут няма ніякай гісторыі! – усклікнуў Сніф. – Нічога цікавага!

– Ты думаеш, не цікава першы раз у жыцці сустрэць снорка, які, апроч таго, умее мяняць колер? – спытаў Снусмумрык і зайграў далей.

– Дзяўчынкі дурныя і сам ты такі, – сказаў Мумітроль і залез у спальны мяшок, адварнуўшыся носам да сценкі намёта.

Але гэтай ноччу ён прысніў маленькую фрэкен Снорк, падобную да яго самога, і падарыў ёй ружу, каб насіць за вушкам.

– Бязглуззіца якая, – сказаў Мумітроль, прачнуўшыся ранкам.

У намёце было страшэнна халодна.

Снусмумрык варыў гарбату.

– Сёння мы падымемся на самую высокую вяршыню, – сказаў ён.

– А адкуль ты ведаеш, што нам трэба туды? – спытаў Сніф, выцягваючы шыю, каб убачыць тую вяршыню. Але яна схавалася ў цяжкіх шэрых хмарах.

– Глянь туды вунь, – паказаў Снусмумрык. – Паўсюль недакуркі. Прафесары накідалі.

– А, во яно што, – сказаў Сніф, шкадуючы, што не заўважыў гэта першым.

Яны пайшлі наверх вузкай пакручастай горнаю сцежкай, прывязаўшыся для надзейнасці адзін да аднаго выратавальным канатам.

– Не забудзьцеся, я вас папярэджваў! – сказаў Сніф, апошні ў працэсіі. – Падумаўце пра маё запаленне вушэй.

Схіл рабіўся ўсё больш стромкім, а яны ўздымаліся вышэй і вышэй. Усё навокал было старадаўнім, агромністым і адзінокім, страшна адзінокім.

Між голых абрываў лунаў кондар, распасцершы крылы, – адзіная жывая істота, якую яны маглі бачыць.

– Такая здаровая птушэнцыя, – сказаў Сніф. – Як, напэўна, яму там наверху адзінока!

– У яго, відаць, ёсць недзе гаспадыня і, можа, нават цэлая куча дзетак-кандаранятак, – сказаў Снусмумрык.

Кондар велічна плыў далей, варочаючы па баках галавою з халоднымі вачыма і крукаватай дзюбай. Проста над імі ён, пагойдваючыся, завіс.

– Пра што ён задумаўся? – спытаў Сніф.

– Нейкі ён сярдзіты, – сказаў Мумітроль. – Па-мойму, ён задумаўся пра нас...

І тут Снусмумрык крыкнуў:

– Ляціць!

Усе ўтрох кінуліся да скалы. Шумна ўзмахнуўшы крыламі, кондар абрынуўся на іх. Яны шчыльна ўціснуліся ў невялікую расколіну ў гары, ухапіўшыся штомоцы адзін за аднаго, і стаіліся ў бездапаможным жаху. І ён накінуўся! Наляцеў, як шторм, і вялізныя крылы біліся аб скалу, вакол зрабілася цёмна... Як гэта было жудасна!

І раптам зноў стала ціха. Яны ў трымценні высунулі мордачкі. Далёка ўнізе, у змрочнай бездані, выпісваў

вялікую дугу кондар. Потым ён хутка ўзняўся і знік у гарах.

– Сорамна яму, што нічога не атрымалася, – сказаў Снусмумрык. – Кондары такія гордыя. Другі раз і спрабаваць не стане.

– Гэты тут са сваімі кандаранятамі! – абурана крыкнуў Сніф. – Проста цудоўна! І яшчары ўсялякія! Вадаспады, што зрываюцца пад зямлю! Нешта замнога вялікіх прыгод для такога маленькага, як я!

– Наибольшая прыгода яшчэ наперадзе, – сказаў Мумітроль. – Наша камета.

Усе трое паглядзелі на цяжкія хмары.

– Хацеў бы я, каб неба праглынула, – сказаў Снусмумрык.

Ён падняў пяро, што згубіў кондар, і прычапіў да свайго капелюха.

– Хадзем, – сказаў ён. – Нам трэба далей.

Пасля паўдня яны так высока забраліся, што апынуліся ў аблоках. І адразу вакол застаўся толькі халодны туман – нічога, апроча шэрай пустаты. Па коўзкай гары ісці было небяспечна. Яны страшна змерзлі, і Мумітроль са смуткам думаў пра ваўняныя штаны, што цяпер былі якраз па дарозе да зямнога цэнтру.

– Я думаў, аблокі мяккія і пушыстыя і што ў іх прыемна ісці, – сказаў Сніф і чхнуў. – Я так стаміўся ад усёй гэтай бязглуздай вандроўкі!

– Што гэта там такое? – сказаў Мумітроль, рэзка спыніўшыся.

Там нешта свяцілася...

– Дыямент? – акрыяў духам Сніф.

– Здаецца, маленькая бранзалетка, – сказаў Мумітроль. І рушыў у самы туман.

– Асцярожна! – крыкнуў Снусмумрык. – Там абрыў!

Мумітроль пайшоў далей, але вельмі асцярожна. Ён лёг на живот каля самага абрыву і выцягнуў лапу.

– Трымайце вяроўку! – крыкнуў ён.

Снусмумрык і Сніф ухапіліся з усяе моцы, і троль яшчэ больш схіліўся над краем бездані. Нарэшце ён дастаў бранзалетку і выбраўся назад.

– Залатая, – паведаміў ён. – Ты быццам казаў, што ў фрэкен Снорк была залатая бранзалетка на левай назе?

– Ага, – са смуткам у голасе сказаў Снусмумрык. – Яна была такая прыгожанькая. І заўсёды збірала кветкі ў небяспечных месцах...

– Цяпер з яе, напэўна, каша атрымалася, – заўважыў Сніф.

Засмучаныя, яны рушылі далей, узбіраючыся ўсё вышэй і вышэй. Але яны толькі стамляліся і мерзлі ўсё больш. Нарэшце яны селі, каб даць нагам адпачыць,

і пачалі ціха назіраць, як клубіцца шэрая смуга. І раптам у хмарах з'явіўся прасвет, і пад ім і апынулася цэлае мора з аблокаў. Зверху яно падавалася мяккім і прыгожым, хацелася ў яго зайсці, ныраць у ім і танчыць.

– Мы вышэй за аблогі, – урачыста сказаў Снусмумрык.

Яны азіраліся і глядзелі ў неба, якога так доўга не бачылі.

– Што гэта такое? – баязліва спытаў Сніф.

Неба больш не было блакітным. Яно зрабілася нейкім блякла-чырвоным, зусім ненатуральным.

– Можа, сонца заходзіць, – няўпэўнена прамавіў Снусмумрык.

– Канечне, ясная справа, – пагадзіўся Мумітроль. – Сонца апускаецца.

Але яны ведалі, што гэта не захад сонца. Гэта камета раскінула сваё святло па вечаровым небе. Яна імчала да Зямлі і да ўсіх кузурак, якімі тая кішэла.

А недзе вышэй, на калючым горным хрыбце, стаяла Абсерваторыя, дзе прафесары тысячамі рабілі выдатныя назіранні, тысячамі выпальвалі цыгарэты і жылі

сам-насам з зоркамі. Вежа мела круглы шкляны дах і была ўпрыгожаная шкляным вясёлкавым шарам. Шар няспынна, хоць і вельмі марудна, круціўся.

Мумітроль ішоў першы. Ён адчыніў браму і спыніўся на парозе ў глыбокай пашане. Уся вежа складалася з аднаго-адзінага вялізнага пакоя, і там неадрыўна назіраў за зоркамі самы вялікі ў свеце тэлескоп. Ён павольна паварочваўся, вызіраючы ў космасе небяспеку, і, нібыта кот, ціхенька вуркатаў.

Паўсюль сноўдала мноства прафесарчыкаў, якія то ўзбіраліся ўгору, то спускаліся ўніз па бліскучых масянжовых лесвіцах. Яны нешта падкручвалі, вымяралі, усталёўвалі і час ад часу запісвалі ў свае нататнікі. Прафесары вельмі спяшаліся і ўсе да адзінага курылі цыгарэты.

– Добры вечар, – павітаўся Мумітроль.

Але яго ніхто не заўважыў. Тады ён асцярожна падышоў да найбліжэйшага прафесара і пацягнуў за крысо пінжака.

– Зноў ты тут! – сказаў прафесар.

– Даруйце, але я тут раней не бываў, – нясмела патлумачыў Мумітроль.

– Значыць, гэта быў нехта падобны да цябе, – сказаў прафесар. – І што за век! Ніякага спакою. Няма ў нас часу на блазнюкоў! Толькі й ведаеце, што бегаете паўсюль і задаяце дзіцячыя пытанні. Прападзі мой хвост, начапляюць на ногі бранзалетак!.. Гэтая камета – самае цікавае, што здаралася ў маім жыцці... А табе што?

– Нічога такога, – прамармытаў Мумітроль. – Я толькі хацеў бы ведаць, ці пушыстая яна... Я пра тую, што пабывала тут да мяне. Можа, у яе была кветка за вушкам?

Прафесар узняў лапы да неба і ўздыхнуў.

– Пушыстасці і кветкі мяне не цікавяць, – паведаміў ён. – І бранзалеткі на нагах таксама. Ты праўда думаеш, што гэта такая важная падзея, калі фрэкен губляе сваю бранзалетку, між тым як мы тут чакаем камету?

– Думаю, важная, – сур'ёзна адказаў Мумітроль. – Страшэнны вам дзякуй.

– Было б за што, – адказаў прафесар і падаўся назад да тэлескопа.

– Ну, што ён сказаў? – прашаптаў Сніф. – Прыляціць камета?

– Калі яна ўдарыць? – спытаў Снусмумрык.

– Забыўся спытаць, – сказаў Мумітроль. – Затое тут была фрэкен Снорк! Яна зусім і не ўпала ў прорву!

– Дурань, – сказаў Сніф. – Цяпер я пайду пытацца. Можаче паглядзець, як я вырашу справу!

І маленькі Сніф падышоў да іншага прафесара:

– Я столькі чуў, дзядзьку, як у вас добра атрымліваецца адкрываць каметы!

– Праўда? – ўзрадаваўся прафесар. – Гэтая камета надзвычай прыгожая! Я падумаў, было б няблага, каб яе назвалі ў мой гонар. Хадзем, пакажу.

Сніф падняўся следам за ім па ўсіх лесвіцах. Ён быў першым у свеце звярком, якому дазволілі паглядзець у самы вялікі ў свеце тэлескоп.

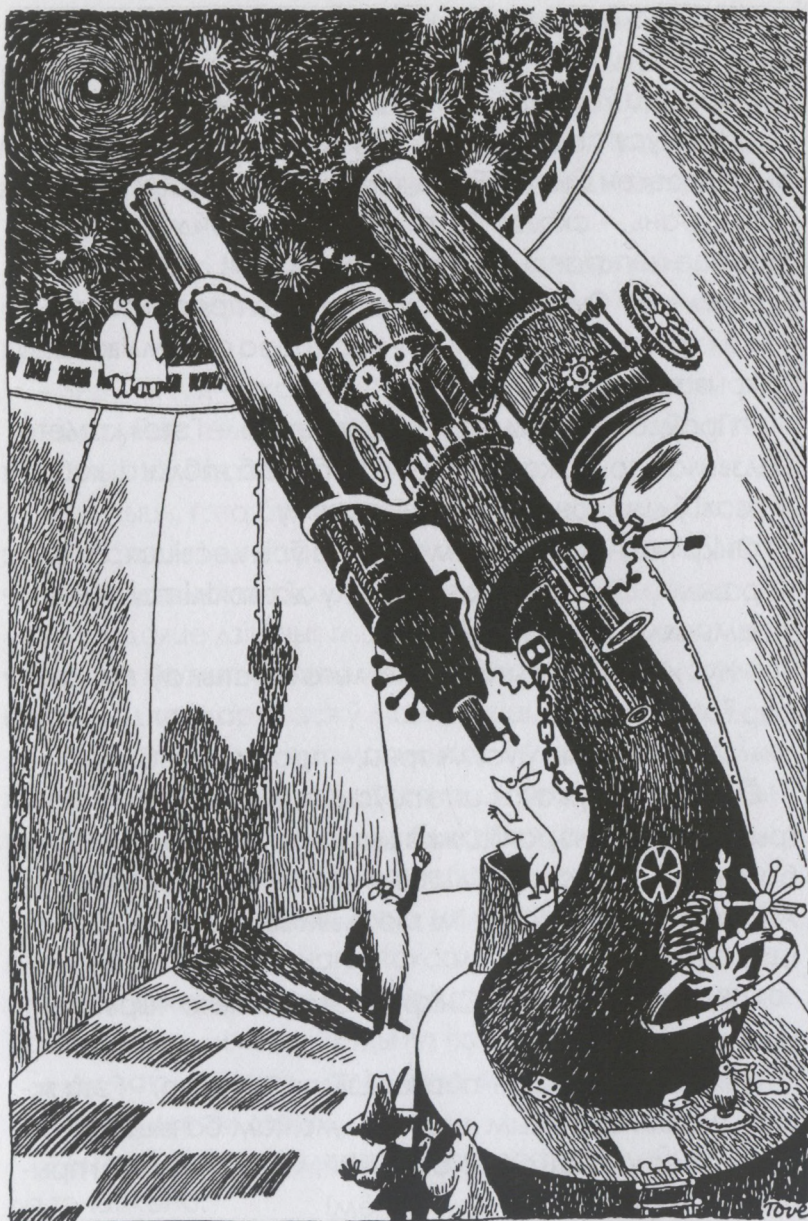
– Ну, хіба не прыгожая камета? – спытаў прафесар.

– Сусвет чорны. Зусім чорны, – прашаптаў Сніф.

Ён так перапужаўся, што поўсць стала дыбарам на загрыўку. У гэтай чэрані цяжка дыхалі вялізныя зоркі, нібыта былі жывыя. Яны сапраўды былі такія вялікія, як расказваў Андатар. А далёка між імі злосным вокам бліскала нешта чырвонае.

– Камета, – сказаў Сніф. – Гэта камета чырванее, і яна ляціць сюды.

– Вядома ж, сюды, – пацвердзіў прафесар. – Гэта якраз і цікава. З кожным днём мы можам бачыць яе ўсё лепей. Яна робіцца ўсё большай, чырванейшай і прыгажэйшай з кожным новым днём!

– Але яна не рухаецца, – сказаў Сніф. – І хваста я ніякага не бачу.

– Хвост у яе ззаду, – патлумачыў прафесар. – Яна ляціць проста на нас, і таму здаецца нерухомай. Хіба яна не прыгожая?

– Ну, так, – сказаў Сніф. – Чырвоны, вядома, мілы колер. Калі яна прыляціць?

Прыкуты страхам, ён зачаравана глядзеў на маленькую чырвоную іскарку ў тэlescope.

– Паводле маіх падлікаў, яна закрane Зямлю сёмага жніўня ўвечары ў 8.42. Магчыма, на 4 секунды пазней, – адказаў прафесар.

– І што будзе далей? – спытаў Сніф.

– Што будзе? – перапытаў прафесар. – Пра гэта я пакуль не паспеў падумаць. Але я запішу ход падзей як мага дакладней.

Сніф пачаў спускацца па лесвіцы на дрыготкіх нагах. Напаўдарозе ён раптам спыніўся і спытаў:

– Які сёння дзень?

– Трэцяга жніўня, – адказаў прафесар. – Дакладны час – 7.53.

– Ну, думаю, нам трэба дадому, – сказаў Сніф. – Да пабачэння!

Маленькі Сніф вярнуўся да астатніх даволі пасталелым.

– Ён чорны, – сказаў ён. – Як вугаль.

– Хто? – спытаў Мумітроль.

– Сусвет, хто ж яшчэ, – патлумачыў Сніф. – А камета чырвоная, і хвост у яе схаваны ззаду. І яна збіраецца ЗАКРАНУЦЬ Зямлю сёмага жніўня ўвечары ў 8.42. Маг-

чыма, на 4 секунды пазней. Мы з прафесарам усё вылічылі.

– Нам трэба спяшацца, – сказаў Мумітроль. – А што там у нас такое важнае прызначана на нядзелю?

– Завоблачны мус, – зняважліва сказаў Сніф. – Дзіця-часць адна. Прынамсі для таго, хто глядзеў у тэлескоп.

– У кожным разе, трэба спяшацца, – прамармытаў Мумітроль.

Ён пхнуў дзверы і кінуўся прэч.

– Супакойся! – крыкнуў яму Снусмумрык. – Калі так на-сіцца, мы ўсе скульнемся ў якую-небудзь прорву. Камета ўсё адно прыляціць не раней як праз чатыры дні!

– Камета, камета! – выкрыкнуў Мумітроль. – З ёй раз-бярэцца тата і мама, калі мы вернемся... Але мы мусім адшукаць фрэкэн Снорк! Яна ж не ведае, што я знайшоў яе бранзалетку!

Ён знік у змроку і пацягнуў за сабой на вяроўцы ас-тат-ніх.

Жудасная чырвоная кропка ў нябёсах зрабілася яр-чэйшай. Хмары зляцелі некуды прэч, адкрыўшы ўвесь горны краявід. Яго залівала дзіўнае вечаровае святло. Дзесьці ўдалечыні паблісквала вузкая стужка ракі і цям-нелі пляміны лесу.

«Эх, – думаў Снусмумрык. – Добра, што яны вяртаю-ца дадому. І, мабыць, фрэкэн Снорк з бранзалеткай на назе лепей, чым без бранзалеткі. Незалежна ад таго, прыляціць камета ці не».

Чацвертага жніўня неба праяснілася, толькі на сонца напоўз нейкі дзіўны цень. Пэўны час яно было проста чор-ным – якраз калі выкацілася з-за Адзінокіх Гор і паплыло ў чырвонае неба.

Пацяплела. Усю ноч вандроўнікі ішлі не спыняючыся. Сніф пачаў ныць.

– Я стаміўся, – казаў ён. – Мне ўсё надакучыла. Цяпер ваша чарга несці намёт. І патэльнію.

– Гэта добры намёт, – сказаў Снусмумрык, – але не трэба дужа захапляцца рэчамі. Ты яго проста выкінь. І патэльнію таксама. Усё адно няма чаго на яе пакла-сці.

– Ты сур'ёзна? – здзівіўся Сніф. – Туды, у бездань? Снусмумрык кінуў.

Сніф падышоў да абрыву.

– У ім можна жыць, – прамармытаў ён. – Я мог бы яго забраць сабе і меў бы ўласны намёт да самай смерці... Мумітрольку, я зусім не ведаю, што мне рабіць!

– У цябе ж ёсць пячора, – ветліва нагадаў Мумі-троль.

Маленькі Сніф рассмяўся і кінуў увесь рыштунак у прорву. Рэчы шырокімі скачкамі пераляталі з выступу на выступ, і патэлья грымела, нібы літаўры.

– Шыкоўна! – ускрыкнуў Мумітроль і спусціў следам рондаль.

Атрымаўся яшчэ большы грукат. Прайшло шмат

часу, пакуль звон ад апошняга рондля змоўк у глыбінях прорвы.

– Ну як, цяпер табе лепей? – спытаў Снусмумрык.

– Не-е, – сказаў Сніф і зусім збляднеў. – Галава кружыцца!

Ён распластаўся на зямлі і адмовіўся ісці далей.

– Слухай, – сказаў Мумітроль. – Мы спяшамся. Мне трэба як мага хутчэй адшукаць маленькую...

– Ведаю-ведаю, – абарваў яго Сніф, – тваю дурненькую фрэкен Снорк. Толькі мяне не трэба чапаць, а то мяне вырве!

– Дай яму спакойна памучыцца, – сказаў Снусмумрык. – А мы пакуль пакатаем камяні з гары. Ты калі-небудзь катаў камяні?

– Не, – сказаў Мумітроль.

Снусмумрык выбраў здаравенны валун, які ляжаў каля самага абрыву.

– Вось глядзі, – сказаў ён і пачаў раскатваць валун. Раз, два, тры! – і камень знік.

Яны падбеглі да абрыву паглядзець. Валун паскакаў, грукочучы, як гром, і змятаючы каменчыкі па дарозе, і яшчэ доўга следом за ім між уцёсаў насілася і мармытала рэха.

– Апоўзень пайшоў, – у захапленні вымавіў Снусмумрык.

– І я хачу! – усклікнуў Мумітроль і кінуўся да яшчэ большага валуна, які ледзь трымаўся на самым краі абрыву.

– Асцярожна! – крыкнуў Снусмумрык.

Але было позна: валун з грукатам паляцеў уніз, а следом за ім і небарака Мумітроль!

Мусіць, было б на свеце адным мумітролем меней, калі б ён не абвязаўся выратавальным канатам. Снусмумрык адразу кінуўся на спіну і падрыхтаваўся да рыўка. Тарганула так, што здавалася, яго разарве напалам.

Мумітроль бездапаможна боўтаўся над прорвай. Ён быў даволі важкім тролем. Снусмумрыка паступова падцягвала ўсё бліжэй і бліжэй да абрыву. Вяроўка між ім і Сніфам нацягнулася, і таго таксама павалакло па зямлі.

– Адчапіцеся, – захныкаў той. – Не лезьце да мяне, мне моташна...

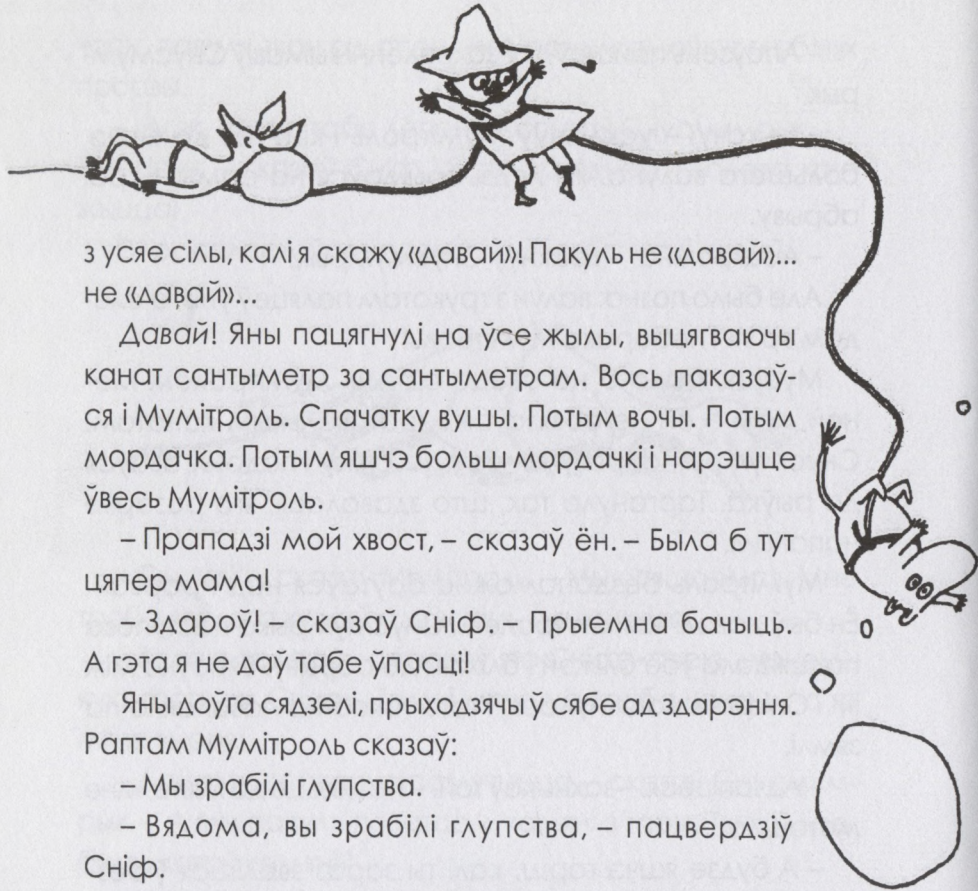
– А будзе яшчэ горш, калі ты зараз звалішся ў бездань, – сказаў Снусмумрык. – Хапай вяроўку і цягні!

Унізе гарлапаніў Мумітроль:

– Памажыце! Цягніце мяне наверх!

Сніф узяў мордачку і яшчэ больш пазелянеў, толькі цяпер ужо ад перапуду. Ён паспрабаваў адпаўзці куды-небудзь. Ён упіраўся лапамі і хвостом, цягнуў то туды, то сюды, так што вяроўка ўрэшце забыталася сярод камянеў і ўжо не валакла сяброў да абрыву.

– Цяпер будзеш цягнуць, – сказаў Снусмумрык. – Цягні

з усяе сілы, калі я скажу «давай»! Пакуль не «давай»... не «давай»...

Давай! Яны пацягнулі на ўсе жылы, выцягваючы канат сантыметр за сантыметрам. Вось паказаўся і Мумітроль. Спачатку вушы. Потым вочы. Потым мордачка. Потым яшчэ больш мордачкі і нарэшце ўвесь Мумітроль.

– Прападзі мой хвост, – сказаў ён. – Была б тут цяпер мама!

– Здароў! – сказаў Сніф. – Приємна бачыць. А гэта я не даў табе ўпасці!

Яны доўга сядзелі, прыходзячы ў сябе ад здарэння. Раптам Мумітроль сказаў:

– Мы зрабілі глупства.

– Вядома, вы зрабілі глупства, – пацвердзіў Сніф.

– Недаравальна, – працягваў Мумітроль. – Гэта проста злачынства! Толькі падумайце: што калі ўсе гэтыя камяні зваліліся на галаву маленькай фрэкэн Снорк?!

– Значыць, яна цяпер блін, – сказаў Сніф.

Мумітроль падарваўся з месца.

– Нам трэба далей! – выпаліў ён. – Зараз жа!

І яны пачалі спускацца пад блякла-ружовым небам і няясным сонечным колам.

Пад гарой між камянёў бег маленькі раўчук. Ён быў плыткі, і на дне ззяла жоўтая слюда. Хемуль сядзеў, апусціўшы ў ваду стомленыя ногі, і сам сабе ўздыхаў. Побач з ім была тоўстая кніга з назваю «Насякомыя паўночнага паўшар'я: іх звычкі і незвычайнасці».

– Дзіўна, – сказаў Хемуль. – Ніводнага з чырвоным хвостом. Значыць, гэта мусіць быць *Dideroformia Fnatorogetes*, але ж гэта зусім звычайнае насякомае, і хваста ў яго ўвогуле няма.

І ён ізноў ўздыхнуў.

– Прывітанне, – сказаў Мумітроль, выходзячы з-за скалы.

– Цьху ты, як напужаў, – сказаў Хемуль. – Зноў вы. А я падумаў, гэта каменяпад. Сёння ранкам проста жудасць што было.

– А што? – спытаў Сніф.

– Ды абвал, кажу, – патлумачыў Хемуль. – Проста жудасць. Паўсюль скакалі камяні памерам з дом. Мой найлепшы слоік разбіўся. І я атрымаў таксама. Гляньце, які ў мяне гузак на галаве! Вы толькі гляньце!

– Баюся, мы незнарок скінулі пару камянёў, калі прабягалі міма, – сказаў Снусмумрык. – Цяжка ўтрымацца, калі яны такія вялікія і круглыя...

– Ты хочаш сказаць, што гэта вы зрабілі абвал? – павольна прамовіў Хемуль. – Я мог бы здагадацца. Натуральна. Чаго яшчэ ад вас можна было чакаць. А пасля гэтага я наогул не ўпэўнены, што хачу працягваць з вамі знаёмства.

Ён адварнуўся і стаў плёскаць ваду на свае стомленыя ногі. Праз нейкі час ён сказаў:

– Вы ўсё яшчэ тут?

– Хутка пойдзем, – адказаў Снусмумрык. – Скажы толькі, колер неба табе дзіўным не падаецца?

– Колер неба? – перапытаў Хемуль здзіўлена.

– Ага, ён чырвоны, – сказаў Мумітроль.

– Слухайце, – сказаў Хемуль, – хай неба хоць у краткі, калі яму так хочацца, – на здароўе! Я на яго гляджу не так часта. Мяне турбуе толькі тое, што мой цудоўны ручай высыхае. Калі так будзе далей, я не змагу болей паласкаць ног.

– Але гэта вялікая і жудасная камета... – пачаў Мумітроль.

Хемуль устаў, сабраў свае рэчы і перайшоў на другі бок ручая.

– Хадземце, – сказаў Снусмумрык. – Ён, напэўна, хоча застацца адзін.

Ісці па зямлі стала прыемней: на ёй былі лава і мох, там-сям трапляліся купкі кветак. Лес падабраўся бліжэй. Было вельмі цёпла.

– У якім баку вы жывяце? – спытаў Снусмумрык. – Нам зараз трэба ісці напрасткі, каб паспець да каметы.

Мумітроль паглядзеў на кампас.

– Ого! Дзіўна, – сказаў ён. – Стрэлка так круціцца! Можа, кампас баіцца каметы, як думаеш?

– Можа, і так, – сказаў Снусмумрык. – Давядзецца ісці наўздагад. Акрамя таго, я ніколі не давяраў кампасам. Ад іх перастаеш адчуваць нутром, дзе які бок свету.

– Я якраз адчуваю нутром голад, – паведаміў Сніф. – Чаму мы так доўга не ямо?

– Таму што ежа скончылася, – сказаў Снусмумрык. – Пі сок і паспрабуй думаць пра што-небудзь прыемнае.

Паціху яны дабраліся да невялікага возера. Яно перасохла, і ўся яго вада сабралася ў мелкую лужыну, ад якой непрыемна патыхала. З берагоў звисалі слізкія зялёныя водарасці. Добрым месцам для купання гэта ўжо нельга было назваць.

– Напэўна, у дне з'явілася дзірка, – сказаў Сніф, – і ўся вада цяпер выцякае.

– І Хемулёў ручай перасох, – сказаў Мумітроль.

Сніф зазірнуў у біклажку з-пад соку.

– І тут таксама перасохла! – закрычаў ён.

– Глупства, – сказаў Мумітроль. – Ты сам усё выжлукціў. Не будзь аслом.

– Сам ты асёл! – крыкнуў Сніф, бо ён быў стомлены, напужаны і галодны.

А тут яшчэ яны пачулі, як нехта кліча на дапамогу. Нехта крычаў у лесе. Крык быў вельмі гучны і рэзкі, ад яго ва ўсіх трох поўсць стала дыбарам на загрыўках. Мумітроль ірвануў наперад, нібы гарматнае ядро.

– Пачакай! – крыкнуў Сніф. – Мне не паспець! У! Ай!

Выратавальны канат, абвязаны вакол жывата, пацягнуў яго, збіў з ног і павалок па зямлі. Сніф крычаў колькі было моцы, але астатнія спыніліся толькі тады, калі зачапіліся за дрэва, абабягаючы яго з розных бакоў.

– Здыміце гэтую морраву вярхоўку! – раззлавана выпаліў Мумітроль.

– А ты брыдкасловіш, – сказаў Сніф.

– Дык і што! – крыкнуў яму Мумітроль. – Фрэкен Снорк кліча на дапамогу! Я ведаю, гэта яна!

– Супакойцеся, – сказаў Снусмумрык.

Ён узяў свой сцізорык і абрэзаў вярхоўку.

Мумітроль зноў ірвануў з месца так хутка, як толькі маглі яму дазволіць кароткія ножкі. Неўзабаве яму трапіўся Снорк, зусім сіні ад пераляку.

– Страшны хмыз хоча з'есці маю сястру! – крыкнуў ён.

Так яно і было.

Ядавіты хмыз, які належаў да небяспечнага віду ангастураў, схапіў фрэкен Снорк за хвост і цяпер паціху падцягваў да сябе сваімі жывымі рукамі. Фрэкен Снорк,

вядома ж, зусім злілавела ад жаху і крычала так адчайна, як ніколі дагэтуль.

– Іду! Іду! – усклікнуў Мумітроль.

– Вазьмі на ўсялякі выпадак, – сказаў Снусмумрык, працягваючы яму свой сцізорык са штопарам і адкруткай. – Паспрабуй раззлаваць яго. Ангастураў вельмі лёгка абразіць.

– Гад паўзучы! Шчотка пасудная! – пачаў Мумітроль.

Што кіем па вадзе.

– Шчотка для начных гаршкоў! – крыкнуў троль. – Гнай-нік на пацучыным хвасце! Начны кашмар дохлага парсюка!

Хмыз Ангастура павярнуў усе свае зялёныя вочы на яго і выпусціў фрэкен Снорк. Адна з яго доўгіх рук шуганула змяёй і абкруцілася вакол Мумітролевага носа.

– Трымайся! – крыкнуў Снусмумрык.

– Тля вашывая! – выкрыкнуў троль і адчыкаў руку Ангастуры.

Гледачы прыйшлі ў захапленне. Ён адскокваў то туды, то сюды і сярдзіта махаў хвастом, час ад часу робячы выпады ў бок Ангастуры або вынаходзячы новую абразу.

– Ого, як ты ўмееш! – захапіўся Сніф. – Столькі брыдкіх словаў!

А бітва рабілася ўсё гарачэйшай. Хмыз Ангастура дрыжаў ад абурэння, а Мумітроль зусім пачырванеў ад гневу і напругі. Урэшце стала немагчыма што-небудзь разгледзець, апроч куламысы рук, хвастом і ног.

Фрэкен Снорк схапіла вялікі камень і кінула ў ядавіты хмыз. Але яна кепска нацэлілася і патрапіла Мумітролю ў живот.

– Які жах! – закрывала яна. – Я забіла яго!

– Адно слова – дзяўчынкі, – сказаў Сніф.

Але Мумітроль быў жывейшы чым калі: ён працягваў сваю пераможную бітву, аж пакуль ад Ангастуры не застаўся адзін пянёк (Мумітроль пакінуў яму толькі самыя кароткія рукі). Потым ён склаў сцізорык і сказаў:

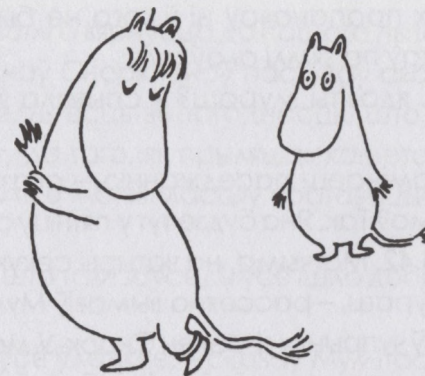
– Ну вось. Гатова.

– Ах, які ты мужны! – прашаптала фрэкен Снорк.

– Дробязі, мне амаль кожны дзень даводзіцца рабіць што-небудзь такое, – кінуў мімаходзь Мумітроль.

– Як дзіўна, – сказаў Сніф. – А я вось ніколі не бачыў, каб ты...

І тут ён ускрыкнуў, бо Снусмумрык балюча выцяў яго па костачцы на назе.

– Ой, што такое?! – аж падскочыла фрэкен Снорк, бо ўсё яшчэ была крыху напужаная.

– Не бойся, – сказаў Мумітроль. – Я тут і магу цябе абараніць. А зараз ты атрымаеш сціплы падарунак!

І ён падаў ёй залатую бранзалетку.

– О, – сказала фрэкен Снорк і стала зусім жоўценькай ад радасці, – я так доўга яе шукала! О, як здорава!

Яна адразу ж начапіла бранзалетку на нагу і пачала круціцца і вярцецца, любуючыся сабой.

– Яна некалькі дзён уздыхала па гэтай бранзалетцы, – сказаў Снорк. – Кожны раз, як я спрабаваў завесці гаворку пра камету, яна балбатала толькі пра сваю бранзалетку. А вас камета цікавіць?

– Ага, – сказаў Снусмумрык.

– Ну вось і добра, – з палёгкаю сказаў Снорк. – Тады правядзем сход, не марнуючы часу. Сядайце.

Яны селі.

– Я прызначаю сябе старшынём і сакратаром, – працягваў Снорк. – Ці, можа, ёсць нейкія іншыя прапановы?

Ніякіх іншых прапановаў ні ў кога не было, і Снорк тройчы пастукаў па зямлі алоўкам.

– Гэта што, ядавіты мураш? – спытала ягоная сястрычка.

– Ціха, ты замінаеш паседжанню, – сказаў Снорк. – Што нам вядома? Так. Яна будзе тут у пятніцу сёмага жніўня ўвечары ў 8.42. Магчыма, на чатыры секунды пазней.

– Ядавіты мураш, – рассеяна вымавіў Мумітроль.

Ён разглядаў чупрынку фрэкен Снорк. У мамы чупрынкай не было. Ён наогул раней ніколі не бачыў чупрынак.

– Чаму ніхто ніколі не слухае, што я кажу? – адчайна спытаў Снорк.

– Не ведаю, – сказаў Сніф. – А што, так кожны раз?

– Не мянціце языком, слухайце, што кажа Снорк, – сказаў Снусмумрык. – Ён хоча, каб мы паразважалі, ці можна неяк уратавацца.

– Мы ідзем дадому, – сказаў Мумітроль. – Вы ж пойдзеце з намі?

– Гэтае пытанне будзе разгледжана больш падрабязна на наступным паседжанні, – адказаў Снорк.

– А дзе ты жывеш? – спытала фрэкен Снорк.

– Я живу ў вельмі прыгожай даліне разам з мамай і татам, – сказаў Мумітроль. – Наш блакітны дом тата пабудаваў сам. Якраз перад тым як выправіцца ў падарожжа, я павесіў для цябе ў садзе арэлі...

– Як жа, ты яе тады яшчэ ніколі не бачыў! – усклікнуў Сніф. – Лепей раскажы пра маю пячору. Слухай, фрэкен Снорк, а ты ведаеш, што ў мяне ёсць таямніца, пачынаецца на «К», а заканчваецца на «Т»? І яна страшэнна адданая!

– Вы не маглі б вярнуцца да нашага пытання? – умоўна прастагнаў Снорк і зноў пастукаў сваім алоўкам. – Па-першае, ці ёсць верагоднасць, што мы знойдзем гэтую даліну да таго, як прыляціць камета, а па-другое, хіба там больш магчымасцяў уратавацца, чым дзесьці яшчэ?

– Пакуль што там заўсёды ўсё ішло добра, – заўважыў Сніф.

– Мама ўсё ўладкуе, – сказаў Мумітроль. – Бачыла б ты, якая ў нас цудоўная пячора!

– У мяне, – сказаў Сніф.

– А ў пячоры я трымаю процьму перлінаў. Я назбіраў іх сам, – працягваў Мумітроль.

– У цябе перліны! – усклікнула фрэкен Снорк. – А з іх можна нарабіць бранзалетак, каб чапляць на ногі?

– Анягож! – азваўся троль. – Можна нарабіць аздобаў, каб і на вушы чапляць, і на нос, і паясы рабіць, і дыядэмы...

– Гэтае пытанне будзе разглядацца пазней, – сказаў Снорк, раз'юшана закалаціўшы алоўкам. – Хочаце вы ўратавацца ці не?!

– Зноў ты адламаў кончык алоўка, – сказала ягоная сястрычка. – Мы ж маглі б, напэўна, уратавацца ў гэтай пячоры. Хто хоча павячэраць?

– А і праўда ж, мы можам схавацца ў пячоры! – сказаў Мумітроль. – Якая ж ты разумніца!

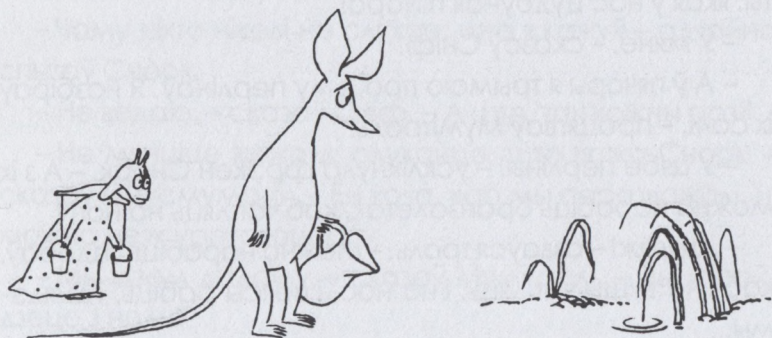
– У маёй пячоры! – усклікнуў Сніф. – Мы прыкоцім да ўваходу вялікі камень, пазатыкаем усе шчыліны ў столі, прынесем туды кучу харчоў і маленькі ліхтар! Як здорава!

– Ва ўсялякім разе, тут патрэбны асобны сход, – за-
пярэчыў Снорк. – Падумаўце, як мы размяркуем працу,
і ўсё такое.

– Ну вядома, ты правядзеш свой сход, – сказала фрэ-
кен Снорк. – Але цяпер мне патрэбнае сухое галлё.
І вада для супу. І кветкі на стол.

– Якога колеру? – спытаў Мумітроль.

Фрэкен Снорк паглядзела на сябе – яна была ўсё
яшчэ жоўценькая.

– Ліловага, – сказала яна. – Думаю, ліловыя кветкі бу-
дуць мне больш да твару.

Мумітроль пабег у лес. Снорк і Сніф падаліся шукаць
дровы і пітную ваду. Снусмумрык запаліў люльку. Ён лёг
на спіну і паглядзеў у чырвонае неба.

– А наконт пачоры – ідэя добрая, – сказаў ён. – Ты ба-
ішся каметы?

– Не, – адказала фрэкен Снорк. – Мне галоўнае на яе
не глядзець і думаць пра што-небудзь іншае.

Сніф не знайшоў пітной вады. Ён дайшоў да балота,
але там нічога, апроч твані, не было. Гарлачыкі павялі без

вады. Сніф вярнуўся засмучаны, з апущанымі вушамі,
і сказаў:

– Мне здаецца, што вада ва ўсім свеце скончылася.
І што цяпер рыбы скажуць? Застаўся толькі сок.

– Тады зробім кампот, – сказала фрэкен Снорк, –
і ўсё.

– Не ўсё, – умяшаўся яе брат. – Павінна быць нейкае
тлумачэнне таму, што вада знікае...

Ён сеў побач са стосам дроваў, якія сам прынёс. Усе шчэпкі былі аднолькавай даўжыні – Снорк іх памераў.

– Нейкае тлумачэнне, – паўтарыў ён сумна.

– Мяркую, гэта ўсё праз камету, – сказаў Снусмумрык.

Яны паглядзелі на неба. Падаў змрок, і вечаровае неба было цёмна-чырвонага колеру. Між галля зіхацела маленькая чырвоная іскра, падобная да зоркі. Але гэта была не зорка. Яна не мігцела і не ззяла. Яна гарэла. Яна стаяла на небе нерухома, і ў яе быў доўгі хвост.

– Вось яна, – сказаў Снорк.

У фрэкен Снорк павольна пазелянеў нос.

Мумітроль прыбег з букетам, для якога ён сабраў пераважна ліловыя кветкі.

Фрэкен Снорк паглядзела на букет.

– Напэўна, жоўты пасаваў бы лепш, – сказала яна. – Бачыш, я пазелянела.

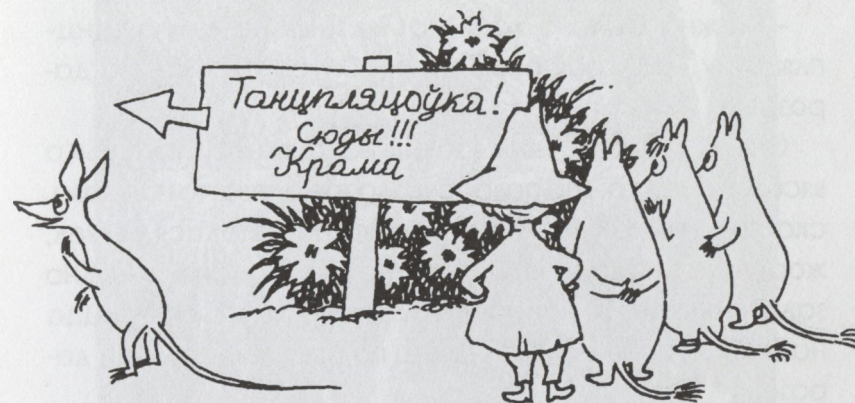
– Дык мне прынесці іншы? – спытаў Мумітроль.

– Не, – адказала яна. – Лепш завесь чым-небудзь гэтую камету, а то я не магу пры ёй гатаваць.

Мумітроль завесіў камету коўдрай. Фрэкен Снорк супакоілася і прыгатавала кампот з зёлкамі ў сваім маленькім рондліку. Да яго яна раздала сушаны хлеб, бо нічога іншага ў сноркаў не было.

Пасля вячэры ўсе леглі разам на дыванок з травы, які спяла фрэкен Снорк. Вогнішча неўзабаве патухла, і настала ноч.

Толькі камета, гарачая і пагрозлівая, гарэла над сонным заціхлым лесам.

Увесь наступны дзень яны ішлі праз лес у кірунку Мумідола. Снусмумрык граў, каб было крыху весялей. Гадзіне а пятай яны дайшлі да вузкай сцяжынкі, ля якой красавалася вялікая шылда. «Танцпляцоўка! Сюды!!! Крама» – было напісана на шылдзе.

– О! Я хачу танчыць! – закрычала фрэкен Снорк і запляскала ў лапкі.

– Нам няма калі танчыць, канец свету хутка, – сказаў Снорк.

– Але ж калі нам яшчэ давядзецца патанчыць? – настойвала фрэкен Снорк. – Даражэнькі! Канец свету ж толькі праз два дні!

– Можа, у гэтай краме ёсць ліманад? – спытаў Сніф.

– І сцяжынка ідзе амаль што ў нашым кірунку, – сказаў Мумітроль.

– Можна было б хоць паглядзець на гэтую танцапляцоўку, – выказаў сваю думку Снусмумрык. – Па дарозе...

Снорк уздыхнуў. І яны збочылі на сцяжынку. Гэта была вясёлая сцежка: яна паварочвала то налева, то направа, скакала ўверх і ўніз, а часам нават запляталася ў вузел, жартуючы з падарожнікаў. Ісці па такой сцяжыне – адно задавальненне, і, напэўна, такая вандроўка скончыцца нашмат хутчэй, чым калі ідзеш па простаі, сумнай дарозе.

– Здаецца, дом можа ўзнікнуць за любым паваротам, – сказаў Мумітроль.

– Раскажы крыху пра сваю даліну, – папрасіла фрэкэн Снорк.

– У нашай даліне табе нішто не пагражае, – казаў Мумітроль. Там ты весела прачынаешся і лёгка засынаеш увечары. Там ёсць дрэва, на якое можна лазіць і на якім я пабудую жытло, а яшчэ ёсць адно сакрэтнае-сакрэтнае месца, якое я табе пакажу. Мама абклала ўсе кветнікі ракавінкамі, а на верандзе ў нас заўсёды сонечна. Там так пахне! У нас нават ёсць свой уласны мост – яго мой тата пабудаваў. Па ім можна катацца на тачцы. А яшчэ я знайшоў мора, частка яго належыць нам...

– Раней ты расказваў толькі пра тое, як добра ў краях, дзе ты ніколі не быў, – зазначыў Сніф.

– Калі тое было... – адказаў Мумітроль.

Сцяжынка ізноў павярнула, і перад імі ўзнікла крама. Яна была адчыненая. Ля будынка, мудрагеліста абса-

джанага ўсімі кветкамі, якія толькі бываюць на свеце, на невялікім слупе ляжаў срэбраны шар, у якім адлюстроўваўся ўвесь навакольны лес і белы дом з дахам, зарослым травой. Тут і там віселі шыльды з надпісамі пра тое, што тут можна набыць пральны парашок, лакрыцу і сланечнікавы алей найвышэйшага гатунку.

Мумітроль падняўся на ганак і адчыніў дзверы. У краме празвінеў званочак. Усе зайшлі ўсярэдзіну, толькі фрэкэн Снорк засталася на дварэ, разглядаючы сваё адлюстраванне ў срэбраным шары. За прылаўкам сядзела цётхна з белымі валасамі і іскрыстымі мышынымі вочкамі.

– Ага, – сказала яна, – колькі малечы! І што вам патрэбна?

– Ліманад, – адказаў Сніф. – Пажадана чырвоны.

– А ў вас ёсць сшыткі, у лінейку ці ў краткі? – спытаў Снорк, бо хацеў запісаць, што трэба рабіць, калі Зямля сутыкнецца з каметай.

– Вядома, ёсць, – сказала цётхна. – Блакітны вам падыдзе?

– лепш якога іншага колеру, – адказаў Снорк, – бо блакітнымі сшыткамі карыстаюцца толькі самыя маленькія сноркі.

– Мне, напэўна, патрэбныя новыя штаны, – сказаў Снусмумрык. – Толькі не занадта новыя. Мне зручна толькі ў такіх штанах, як мае вось гэтыя.

– Добра, – сказала цётхна. Яна палезла па драбінках уверх і прынесла з гарышча штаны.

– Гэтыя занадта новыя, – захвалываўся Снусмумрык. – Мо ёсць якія старэйшыя?

– Гэта бадай што самыя старыя, што ў мяне ёсць, – растлумачыла цётхна. – Але ж заўтра яны будуць яшчэ старэйшымі, – дадала яна з надзеяй і паглядзела на Снусмумрыка праз акуляры.

– Ну так, – згадзіўся ён. – Можна мне іх памераць дзе-небудзь? Цікава, ці такія яны, як мае.

І Снусмумрык знік у садзе.

Снорк пісаў у новым зялёным сшытку.

– А што даць нашаму троліку? – запытала цётхна.

– Дыядэму, – сур'ёзна адказаў Мумітроль.

– Дыядэму? – здзіўлена ўсклікнула цётхна. – Навошта яна табе?

– Ён падорыць яе фрэкен Снорк! – закрычаў Сніф, які сядзеў на падлозе і піў чырвоны ліманад з трубачкі. – Ён зусім здурнеў, калі з ёй пазнаёміўся.

– Дарыць даме ўпрыгожанні – гэта ніякая не дурасць, – сказала цётхна. – Ты яшчэ занадта маленькі, каб гэта зразумець. Упрыгожанне – насамрэч адзіна правільны падарунак для дамы.

– Ай ну, – сказаў Сніф і схаваў нос у шклянку з ліманадом.

Цётхна агледзела ўсе паліцы, але дыядэмы не знайшла.

– Мо пад прылаўкам? – падказаў Мумітроль.

Цётхна нахілілася.

– Не, і там няма, – засмуцілася яна. – Неверагодна, але ў мяне няма ніводнай дыядэмы. Можна, замест яе падыдзе пара маленькіх сноркаўскіх пальчатак?

– Ну, не ведаю... – засмуціўся Мумітроль.

У гэты момант над дзвярыма зазвінеў званочак, і ў краму ўвайшла фрэкен Снорк.

– Добры дзень, – павіталася яна. – Надта ж прыгожае ў цётхны люстэрка ў садзе. З тых часоў, як я згубіла сваё, я глядзелася толькі ў лужыны, а твар у іх выглядае дзіўнавата.

Цётхна падміргнула Мумітролю. Яна дастала штосьці з паліцы і хутка ўклала яму ў лапу. Мумітроль убачыў маленькае круглае люстэрка ў срэбранай аправе, а на адваротным баку ззяла чырвоная ружа з рубінаў. Мумітроль паглядзеў на цётхну і засмяяўся.

Фрэкен Снорк нічога не заўважала.

– А ў цётхны няма часам медалёў? – спытала яна.

– Чаго няма? – удакладніла тая.

– Медалёў, – сказала фрэкен Снорк. – Такіх блішчастых зорак, якія спадары любяць насіць на шыі.

– А-а, – усклікнула цётхна. – Так-так, медалі!

Яна пачала шукаць па ўсіх паліцах, пад прылаўкам і па ўсёй краме.

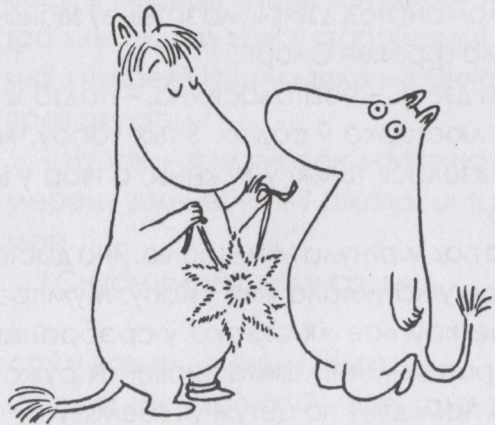
– Няўжо, цётхна, ніводнага няма? – спытала фрэкен Снорк са слязьмі ў вачах.

Цётхна таксама выглядала засмучанай, але яна прыдумала, што можна зрабіць, палезла па драбінах на самую верхнюю паліцу, зняла скрынку з каляднымі ўпрыгожаннямі і асцярожна дастала вялікую блішчастую зорку.

– Глядзіце, як добра! – ўзрадавалася яна. – Вось вам і медаль знайшоўся!

– Якое хараство, – прашаптала фрэкен Снорк.

Яна павярнулася да Мумітроля і сказала:

– Гэта табе. За тое, што выратаваў мяне ад ядавітага хмыза.

Ад хвалявання Мумітроль не вымавіў ні слова. Ён апусціўся на калена, і фрэкен Снорк павесіла медаль яму на шыю. Зорка зіхацела незвычайным святлом.

– Бачыў бы ты, які ты прыгожы, – сказала фрэкен Снорк.

Тады Мумітроль дастаў люстэрка, якое хаваў за спінай.

– Гэта табе, – сказаў ён. – Патрымай, а я пагляджуся.

Пакуль яны круціліся перад люстэркам, дзынькнуў званок над дзвярыма, і ў краму зайшоў Снусмумрык.

– Мабыць, штанам трэба яшчэ крыху пастарэць, – сказаў ён. – Яны не такія, як мае.

– Шкада, – сказала цётхна. – Можа, вам патрэбны новы капялюш?

Снусмумрык спалохана нацягнуў на вушы свой стары зялёны капялюх.

– Страшэнна вам дзякую, – сказаў ён, – але я толькі што падумаў, як небяспечна мець шмат рэчаў.

Увесь гэты час Снорк нешта запісваў у сваім сшытку. Раптам ён падняўся і сказаў:

– Калі табе пагражаюць каметы, вельмі важна не затрымлівацца ў крамах надоўга. Сніф! Хутчэй дапівай свой ліманад!

Сніф уліў у сябе ўсё змесціва бутэлькі, але ліманад трапіў яму не ў тое горла. Пачуўся дзіўны гук, і ўсё апынулася на падлозе.

– Мяне званітавала! – папикнуў Сніф Снорка.

– Заўсёды з ім так, – сказаў Мумітроль. – Ну, цяпер хадзем?

– Колькі мы вам вінаватыя? – папытаўся Снорк.

Цётхна пачала лічыць, і ў гэты час Мумітроль падумаў, што ў яго зусім няма грошай. Ён падняў бровы і запытальна паглядзеў на астатніх, але па іх апушчаных насах было бачна, што грошай няма ні ў кога. Гэта канец!

– 40 пені за сшытак, 34 пені за ліманад, – сказала цётхна. – Зорка каштуе 3 маркі, а люстэрка – 5, бо яно аздобленае рубінамі. Такім чынам з вас 8 марак і 74 пені.

Усе маўчалі. Фрэкен Снорк паклала люстэрка на прылавак і глыбока ўздыхнула, а Мумітроль пачаў развязаць шнурок, на якім вісеў медаль. Сніф паглядзеў на падлогу, мокрую ад ліманadu. А Снорк тым часам думаў, даражэйшы ці таннейшы спісаны сшытак у параўнанні з чысты.

Старэнькая цётхна паглядзела на іх праз акуллары.

– Так-так, дзеткі мае, – сказала яна, – але ж у нас засталіся старыя штаны, якія Снусмумрык не захацеў

браць. Яны каштуюць роўна 8 марак. Адно замяшчае другое, таму насамрэч вы мне нічога не вінны.

– А так правільна? – спытаў Мумітроль.

– Вядома, правільна, – адказала цётхна. – Штаны ж застаюцца мне!

Снорк паспрабаваў палічыць у галаве, але ў яго не атрымалася. Тады ён запісаў у сшытку:

сшытак	40 пені
ліманад (выплюнуты)	34 пені
медаль	3 маркі
люстэрка (з рубінамі)	5 марак

сума: 8 марак 74 пені

штаны – 8 марак

8 = 8

рэшта – 74 пені

– Усё правільна, – здзівіўся Снорк.

– Але ж застаецца 74 пені, – умяшаўся Сніф. – Мы ж павінны іх забраць?

– Не прыдзірайся, – адказаў Снусмумрык. – Абыдземся без рэшты.

Яны пакланіліся старэнькай цётхне, а фрэкен Снорк зрабіла нізкі кніксэн. Ужо ля дзвярэй яна спытала:

– А танцпляцоўка далёка?

– Ды не, – адказала цётхна, – прайсці крыху наперад. Але танцы пачынаюцца толькі тады, калі ўзыходзіць месяц.

Мумітроль спыніўся пасярод лесу і сказаў:

– Травяны дах не такі ўжо і надзейны. Можа, гэтая

цётухна захоча пайсці з намі і схавацца ў нашай пячоры?

– У маёй пячоры, – паправіў Сніф. – Мо схадзіць спытаць?

– Схадзі, – адказаў Снусмумрык.

Сніф пабег, а астатнія селі чакаць на ўзбочыне.

– Ты ўмееш танчыць гэты новы... ну, як ён там завецца? – спытала фрэкэн Снорк.

– Не, – адказаў Мумітроль. – Я люблю вальс.

– Мы не паспеем патанчыць, – сказаў Снорк. – Паглядзіце на неба.

Усе паглядзелі (акрамя фрэкэн Снорк).

– Яна пабольшала, – сказаў Снусмумрык. – Учора яна была велічынёй з мурашынае яйка, а цяпер выглядае як апельсін. Мне падаецца...

– А танга ты ўмееш танчыць? – перапыніла фрэкэн Снорк. – Крок убок і два назад.

– Здаецца, гэта няцяжка, – кіўнуў Мумітроль.

– Любая дурненькая сястрычка, – сказаў Снорк, – ты калі-небудзь навучышся гаварыць па тэме?

– Мы пачалі размаўляць пра танец, – адказала фрэкэн Снорк. – А ты раптам загаварыў пра каметы. А я працягваю размаўляць пра танец.

Абое пачалі павольна мяняць колер, але тут прыбег Сніф.

– Яна не хоча, – крыкнуў ён. – Цётухна схаваецца ў склепе з сочывам. Але яна перадала кожнаму прывітанне і цукерку.

– Спадзяюся, ты не выпрошваў у яе гэтыя цукеркі? – спытаў Мумітроль.

– Вось яшчэ! – абурывся Сніф. – Яна сама прапанавала, бо павінная нам 74 пені. А я проста ўзяў.

Яны пайшлі далей. Праз голле было бачна, як сонца сыходзіць на начны адпачынак і хаваецца за гарызонтам. Замест яго ўзышоў месяц, але нейкі бледна-зялёны і цьмяны.

А камета гарэла ўсё ярчэй і ярчэй. Яна была амаль з поўню і асвятляла ўвесь лес ненатуральным чырвоным ззяннем.

Танцпляцоўка месцілася на невялікай прагаліне. Яна была ўпрыгожаная вяночкамі са светлякоў, а на ўзлеску настройвала скрыпку вялікая саранча. На прагаліне сабралася шмат народу. Усе сядзелі і чакалі, калі пачнуцца танцы. Маленькія вадзяныя прывіды наважыліся выйсці з засохлых балотаў і лясных азёраў. Танцпляцоўка кішэла рознымі кнютамі, а сярод бярозаў пляткарылі лесавіцы. Гэта маленькія панны з вельмі прыгожымі валасамі, а жывуць яны ў камлях дрэваў. Ноччу яны выходзяць, каб пагушкацца на лістоце, а ў хвойных лясках звычайна не водзяцца.

Фрэкэн Снорк дастала люстэрка, каб расчасаць чупрынку і паправіць кветку за вушкам. А Мумітроль паправіў свой медаль. Ён ніколі раней не даводзілася быць на такім вялікім балі.

– Як думаеце, я не буду замінаць саранчы, калі сыграю на губным гармоніку? – прашаптаў Снусмумрык.

– Грайце ўдваіх, – адказаў Снорк. – Навучы яго граць тую песеньку, «Гэй, звяркі, спляціце бантам хвасты».

– Добра, – сказаў Снусмумрык.

Ён падышоў да саранчы, і яны схаваліся за кустом, каб развучыць новую песню.

Праз нейкі час з-за куста пачуліся ціхія гукі. Яны мацнелі, ператвараліся ў трэлі і акорды. Маленькія кнюты, лесавіцы і вадзяныя прывіды спынілі размовы і выйшлі на прагаліну паслухаць.

– Гучыць добра, – казалі яны. – Пад гэтую музыку будзе прыемна танчыць.

– Мама, – сказаў адзін маленькі-маленькі кнут і паказаў на Мумітроля, – вунь стаіць генерал.

Уся сям'я падышла да Мумітроля, каб палюбавацца ягоным медалём.

– У цябе такая прыгожая поўсць! – казалі яны фрэкен Снорк.

Лесавіцы па чарзе глядзеліся ў яе люстэрка з рубінавай ружай, а вадзяныя прывіды наставілі мокрых загагулінаў у сшытку Снорка.

І вось за кустом загучала песня «Гэй, звяркі, спляціце бантам хвасты». У ёй не было ніводнай фальшывай ноты. З-за куста паказаліся Снусмумрык і саранча, граючы штомоцы. Усе замітусіліся: кожны шукаў сабе пару.

Хутка кожны знайшоў таго, з кім хацеў патанчыць, і на пляцоўцы закружыліся пары.

– Дык ты ж добра танчыш! – сказала фрэкен Снорк. – Што гэта за танец?

– Гэта мой, – адказаў Мумітроль. – Я яго толькі што прыдумаў!

Снорк выбраў русалку з водарасцямі ў валасах, але яму было цяжкавата трапляць у такт. Сніф ваўчком круціўся з самым маленькім кнютам і таму адчуваў сябе вельмі вялікім. Было ясна як дзень, што кнют ад яго ў захапленні. Убаку таўкліся камары. Між тым з усіх куткоў лесу ішлі, паўзлі і скакалі на танцы новыя госці. Ніхто не думаў пра самотную камету, якая, палаючы, ляцела праз цёмнае начное неба.

Недзе апоўначы выкацілі вялікую бочку яблычнага віна і далі кожнаму па берасцяным куфлі.

Светлякі спаўзліся ў шар пасярод пляцоўкі, а вакол іх паселі астатнія з бутэробродамі і віном.

– Зараз будзем расказваць гісторыі, – сказаў Сніф. – Кнютік, а ты ведаеш якую-небудзь гісторыю?

– Не-е, – сказаў кнют і страшна засаромеўся. – Хіба што адну...

– Ну раскажы тады, – папрасіў Сніф.

– Жыў-быў лясны пацук, якога звалі Пімп, – прамармытаў кнют, сарамліва прыкрываючы твар лапкамі.

– А далей? – падбэдзёрваў Сніф.

– Гэта канец, – прашаптаў кнют і схаваўся ў мох.

Усе пакаціліся са смеху, а вадзяныя прывіды закалацілі хвастамі ў барабан.

– А зайграй што-небудзь, пад што можна пасвістаць! – крыкнуў Мумітроль.

– Можна, тады песеньку пра охі і ахі?

– Але ж яна такая сумная, – запярэчыла фрэкен Снорк.

– Усё адно зайграй, – сказаў Мумітроль. – Пад яе добра свісціцца.

Мумрык граў, Мумітроль свістаў, а астатнія падпывалі:

Охаў і ахаў,
Жахаў і страхаў
Поўна вакол.
У стоце самотна
Шукаем свой родны
Пакінуты дол.

Фрэкен Снорк уздыхнула.

– Ах, як сумна, – сказала яна. – Гэта ж пра нас песня! Мы самотныя, стомленыя і ніяк не можам знайсці свой дол!

– Ты стамілася таму, што зашмат танчыла, – сказаў Снорк і асушыў свой куфаль.

– Але ж мы знойдзем свой дол! – закрычаў Мумітроль. – Не сумуй! Мы прыйдзем дадому, мама накорміць нас вячэрай і скажа: «Здарава, што вы ўратаваліся», а мы скажам: «Ты і ўявіць не можаш, праз што нам давялося прайсці!»

– Так, а ў мяне будзе бранзалетка з перлінак, а з адной перлінкі мы зробім табе шпільку для гальштука.

– Ага, – адказаў Мумітроль, – толькі апошнім часам я рэдка нашу гальштук.

– А я адну перлінку пачаплю на шыю майму сакрэту, – сказаў Сніф. – У мяне ёсць сакрэт, які пачынаецца на «К» і заканчваецца на «Т», і ён паўсюль за мной ходзіць! Ён так чакае і сумуе, пакуль мяне няма...

– Можа, паміж «К» і «Т» ёсць «О»? – запытаў Снорк.

– Не скажу! – закрычаў Сніф. – І не адгадвайце!

Снусмумрык граў адну мелодыю за адной. Гэта былі дрымотныя вечаровыя напевы і развітальныя песні. Маленькія кнюты і вадзяныя прывіды паціху пацягнуліся назад, у гушчэчу лесу. Лесавіцы зніклі, а фрэкен Снорк заснула з люстэркам у лапцы.

Урэшце песні сціхлі, і прагаліна патанула ў цішыні. Светлякі патухлі, і пакрысе пачало віднець.

Пятага жніўня птушкі больш не спявалі. Сонца свяціла так слаба, што яго амаль не было бачна. Затое над лесам вісела камета, вялікая, як кола ад воза, і яе атачала зіхоткая карона агню.

У Снусмумрыка не было ахвоты граць. Ён самотна хадзіў туды-сюды і думаў. Астатнія таксама маўчалі. Толькі Сніф часам хныкаў, што яму баліць галава. Было надзвычай гарача.

Але вось лес скончыўся, і перад вандроўнікамі адкрыўся пустынный краявід з пясчанымі дзюнамі: нерухомыя мяккія пагоркі і сям-там мяцёлкі дзікага аўса. Мумітроль спыніўся і прынюхаўся.

– Я не адчуваю паху мора, – сказаў ён. – Неяк тхне чымсьці...

– Гэта, пэўна, пустэльна, – змрочна адзначыў Сніф. – Пустэльна, у якой збялеюць нашыя косці, і іх ніхто ніколі не знойдзе. Як мне баліць галава!

Ісці па пяску было цяжка, але яны цягнуліся далей, уверх і ўніз па ўзгорках.

– Глядзіце! – сказаў Снорк. – Хаціфнаты вандруюць.

Далёка ў дзюнах рухаўся доўгі шэраг хаціфнатаў. Застылым позіркам яны ўтаропіліся ў далягляд і трывожна махалі лапамі.

– Яны ідуць на ўсход, – сказаў Снорк. – Было б бяспечней пайсці за імі. Яны адчуваюць, куды трэба кіравацца.

– Але ж мы жывем на захадзе, – сказаў Мумітроль. – Тата з мамай жывуць на захадзе, – і пайшоў далей у кірунку Мумідола.

– Піць хачу, – пажаў Сніф, але ніхто яму не адказаў.

Пясчаныя дзюны паменшалі. Зямля была засланая марскімі водарасцямі, якія ў святле каметы ззялі чырвоным; там былі галька, і ракавінкі, і кавалкі бяросты, дрэваў і кары. Там было ўсё, што можна знайсці на марскім беразе. Але мора там не было.

Падарожнікі збіліся ў кучку і разгублена глядзелі навокал. Там, дзе мора мусіла гушкаць чаіц на сваіх пашчотных блакітных хвалях, засталася толькі разяўленая пашча бездані. З яе вырывалася пара, а на дне штосьці булькатала і пахла дзіўна і непрыемна. Бераг абрываўся, ператвараючыся ў зялёныя слізкія скалы.

– Мора знікла, – ціха прамовіла фрэкен Снорк. – Чаму яно знікла?!

– Не ведаю, – прамармытаў Мумітроль.

– Як добра, што я не рыба, – сказаў Сніф, паспрабаваўшы ўсіх развесяліць.

Але Снусмумрык сеў, абхапіўшы галаву лапамі:

– Цудоўнае мора! Ты знікла! Больш не паплаваць, не пакатацца на чоўне, не налавіць вялікіх шчупакоў! Не будзе больш бурлівых штормаў і празрыстых крыгаў! Месяц больш не зможа глядзецца ў тваю гладзь! А твой бераг – ужо не бераг, гэта нішто!

Мумітроль сеў побач і сказаў:

– Яно вернецца. Усё вернецца на свае месцы, калі камета паляціць ад нас, праўда ж?

Але Снусмумрык нічога не адказаў.

– Як мы праройдзем на той бок? – раптам спытаў Снорк. – Мы не зможам абысці гэтую дзірку за два дні.

Ніхто не адказаў.

– Трэба склікаць сход, – працягваў Снорк. – Я буду старшынём і сакратаром. Ёсць прапановы?

– Пераляецца, – сказаў Сніф.

– Перайсці, – прамармытаў Мумітроль.

– Не дурыце, – сказаў Снорк. – У нас няма часу на бязглуздыя жарты. Вашыя прапановы адзінагалосна адкідаюцца. Прапануйце штосьці іншае.

– Сам прапануй! – раззлавана закрычаў Мумітроль. – Усё адно нічога не зробіш! Запішы ў сваім дурацкім сшытку, што калі прыляціць камета, з нас усіх тут будзе каша, бо нават Снусмумрык не верыць, што мы ўратуемся!

Усе змоўклі.

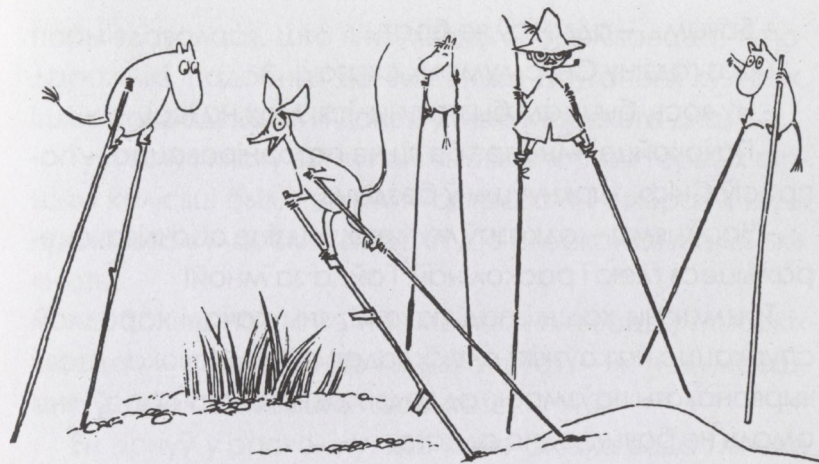
Тады Снусмумрык устаў і прамовіў:

– Праройдзем на хадулях. Так мы дакладна паспеем.

– Ура! – закрычаў Мумітроль. – Якая добрая ідэя! Вядома, на хадулях! Хутчэй, нам трэба знайсці хадулі! Мы ўратуемся, мы вернемся дадому!

І ўсе выправіліся на пошукі.

Нідзе не знойдзеш столькі ўсяго, як на марскім беразе. Мумітроль адшукаў разламаную напалам

мачту. Фрэкен Снорк знайшла дзяржанне ад мятлы і вясло. Снусмумрык натрапіў на вуду і флагшток. Сніф узяў сабе кавалак старой драбіны і жэрдку. А Снорк вярнуўся ў лес і прынёс сабе дзве хваінкі аднолькавай даўжыні.

Потым яны сабраліся ўсе разам і пачалі вучыцца хадзіць на хадулях. Снусмумрык ступаў упэўнена і пакзваў іншым, як гэта рабіць.

– Шырэй крок! – крычаў ён. – Не хвалюцца! Не думайце! Адчувайце! Не глядзіце ўніз, каб не страціць раўнавагу!

– Мне млосна! Мяне ванітуе! – закрычаў Сніф.

– Слухай, Сніф, – сказаў Снусмумрык, – цалкам верагодна, што на марскім дне засталіся затанулыя скарбы.

Сніф адразу адчуў сябе лепш.

– Глядзіце! – закрычала фрэкен Снорк. – У мяне атрымліваецца, атрымліваецца! Я не думаю, я адчуваю!

– Бачым... – адказаў яе брат.

Праз гадзіну Снусмумрык сказаў:

– Ну вось, быццам бы навучыліся. Можна ісці.

– Пачакайце! Мне трэба яшчэ патрэніравацца, – папрасіў Сніф, зыркнуўшы ў бездань.

– Часу няма, – адказаў мумрык. – Ідзіце абачліва, сцеражыцеся глею і расколінаў. Гайда за мной!

Трымаючы хадулі пад пахамі, яны пачалі чародкай спускацца па коўзкіх і слізкіх водарасцях. Навокал стаяў чырванаваты паўзмрок, ад вады падымалася пара, і яны амаль не бачылі адно аднаго.

– Памятайце, я вас папярэджваў – мы галавой рызыкуем, – нагадаў Сніф.

– Ведаю-ведаю, – адказаў Мумітроль. – Можаш не хвалявацца.

Перад імі раскінулася мёртвае марское дно. Выглядала яно зусім безнадзейна. Водарасці, што звычайна калыхаліся на празрыстых хвалях, зрабіліся чорнымі і абляпілі дно, а рыбы адчайна білі хвастамі ў лужынах, якія сям-там засталіся ад мора. Стаяў смурод. Мядузы і маленькія рыбка, задыхаючыся, хапалі паветра, і фрэкэн Снорк падбірала іх і выпускала ў ваду.

– Вось так, вось так, – казала яна. – Зараз вам зноў будзе добра...

– Мне страшна шкада, – сказаў Мумітроль, – але баюся, што мы не паспеем vyrатаваць усіх.

– Ну хоць бы некаторых... – сказала фрэкэн Снорк і ўздыхнула.

Яна ўзлезла на свае хадулі і пайшла за астатнімі. Камета выглядала цяпер нашмат большай. У вадзяной

пары здавалася, што яна мігціць і пераліваецца. А падарожнікі, падобныя да маленькіх даўганогіх кузурак, ішлі наперад, далей і далей у глыб марскога дна.

Тут і там з пяску выступалі высокія чорныя горы. Іх вяршыні калісьці былі невялікімі астравамі і шхерамі, куды прычальвалі марскія караблі і дзе плёскаліся маленькія кнюты.

– Я больш ніколі не насмелюся плаваць у глыбокіх месцах, – сказаў Сніф і здрыгануўся. – Як падумаеш, што ў цябе пад жывотом вось гэта...

Ён зірнуў у расколіну, дзе яшчэ стаяла вада і кіпела таямнічае жыццё.

– Але ж гэта прыгожа. Жахліва і прыгожа, – сказаў Снусмумрык. – Толькі падумайце: да нас тут ніколі нікога не было...

– Вось яна! – раптам закрычаў Сніф. – Скрынка са скарбам! Ты казаў, што тут ёсць затанулыя скарбы...

Ён кінуў хадулі і пачаў ярасна выграбаць скрынку з пяску.

– Дапамажыце! – закрычаў ён. – Яна замкнёная, і я не магу яе дастаць.

– Мы не можам узяць яе з сабой, яна занадта вялікая, – прамовіў Снорк. – Сніф, даражэнькі, хадзем! Наперадзе яшчэ багацейшыя скарбы будуць.

І маленькі Сніф, зморшчыўшы нос ад расчаравання, пайшоў далей.

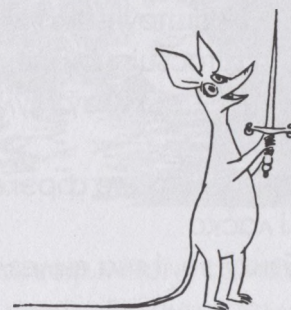
А скалы тым часам рабіліся ўсё вышэйшымі і змрачнейшымі, а на дне мора ўсё часцей трапляліся расколіны. Хадулі ўвесь час у іх захрасалі, таму вандроўнікі ішлі ўсё павольней і павольней. Часам хто-небудзь страчваў

раўнавагу і ледзь не падаў. Яны перасталі размаўляць і проста ішлі, ішлі, ішлі. Раптам перад імі ўзнік затанулы карабель. Небарака выглядаў страшэнна сумна. Мачта зламалася, а разбітыя барты былі аблепленыя ракавінкамі і водарасцямі. Такелаж даўно знесла марскімі плынямі, але насавая фігура засталася і, здавалася, з сумнай усмешкай глядзела ўдалечыню.

– Як ты думаеш, яны выратаваліся? – прашаптала фрэкен Снорк.

– Вядома, – адказаў Мумітроль. – У іх ёсць выратавальныя шлюпкі. Хадзем адсюль. Усё гэта так сумна...

– Стойце! – закрычаў Сніф і саскочыў з хадуляў. – Там нешта блішчыць! Нешта залатое!

Ён залез пад абломкі і пачаў корпацца ў водарасцях.

– Кінжал! – закрычаў ён. – Залаты! І ручка з каштоўнымі камянямі!

Фрэкен Снорк схілілася паглядзець і страціла раўнавагу. Яна хіснулася наперад, потым назад, віснула і ўпала ў чорнае нутро карабля. Мумітроль кіннуўся яе ратаваць.

Ён залез наверх па іржавым якарным ланцугу, пра-

слізнуў уніз па кіліме з водарасцяў на палубе і зазірнуў у цемру трума.

– Ты дзе? – закрычаў ён.

– Тут! – піснула фрэкен Снорк.

– Ты не пабілася? – спытаў троль.

– Не, толькі спалохалася! – адказала яна.

Мумітроль саскочыў у трум. Там па пояс стаяла вада і страшэнна смярдзела цвіллю.

– Вечна гэты Сніф са сваімі каштоўнымі камянямі, – паскардзіўся Мумітроль.

– А я яго разумею, – запырэчыла фрэкен Снорк. – Мне таксама падабаюцца каштоўныя камяні, золата, перлы і дыяменты! Можа, тут штосьці знойдзецца? А давай...

– Тут занадта цёмна, – адказаў Мумітроль. – І можа быць небяспечна.

– Ага, – паслухмяна адказала фрэкен Снорк. – Тады падсадзі мяне, калі ласка.

Мумітроль прыўзняў яе, і яна вылезла з трума праз люк.

– Вы там як? – закрычаў Снусмумрык.

– Мяне зноў выратавалі, – радасна адказала фрэкен Снорк і дастала люстэрка, каб праверыць, ці не разбілася яна.

На шчасце, шкло не пабілася і ўсе рубіны былі на месцы. У люстэрку фрэкен Снорк убачыла сваю мокрую чупрынку, чорны люк, вушы Мумітроля ўнізе, а ззаду, за ім, у цёмным куце, варушылася нешта яшчэ, паціху падпаўзаючы бліжэй і бліжэй да Мумітроля...

– Асцярожна! – закрычала фрэкен Снорк. – Ззаду! Мумітроль азірнуўся.

На яго рухаўся васьміног – самая небяспечная марская пачвара ў свеце. Вялізны васьміног павольна поўз на яго з цемры!

Мумітроль палез наверх, але дошкі былі занадта слізкія. Як ён ні намагаўся, ён усё адно саслізгваў і плюхаўся ў ваду. Фрэкен Снорк наўсё адно вішчала ад страху. Люстэрка яна ўсё яшчэ трымала ў лапцы.

Васьміног набліжаўся. Але раптам ён спыніўся і мігнул. Гэта люстэрка завіла дыск вогненнай каметы, і вялікі асляпляльны сонечны зайчык скочыў проста васьміногу ў вочы. І той спужаўся, бо ўсё жыццё правёў у цёмнай глыбіні мора. А цяпер цемра знікла. І мора знікла. І найбольш жудасна было, вядома, атрымаць агіднае чырво-

нае святло проста ў вочы. Васьміног уздыхнуў і схапіўся за галаву ўсімі сваімі шчупальцамі ў глыбіні трума.

– Фрэкен Снорк, ты выратавала мне жыццё, – прамовіў Мумітроль. – І апроч таго, так вынаходліва!

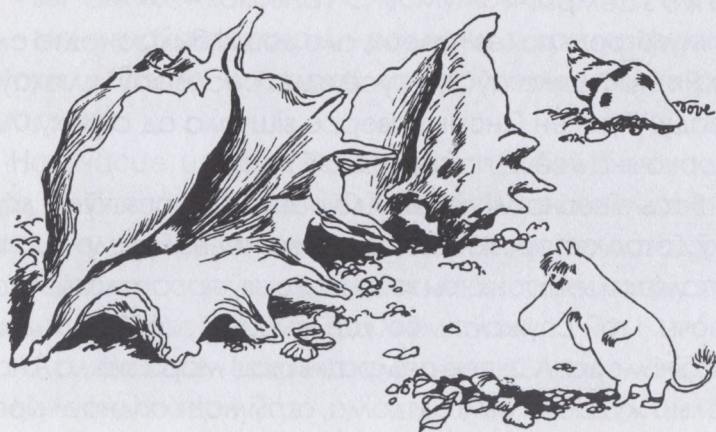
– Гэта атрымалася выпадкова, – прызналася яна. – Але я хацела б штодня ратаваць цябе ад якога-небудзь васьмінога!

– Ну, не, – запырэчыў Мумітроль, – гэта было б занадта. Хадзем. Давай хутчэй адсюль выбірацца.

Цэлы дзень ішлі яны праз самотнае марское дно, спускаючыся ўсё глыбей. Навокал ляжалі велізарныя марскія ракавіны, зусім не падобныя да тых, якія можна знайсці на беразе. Усе яны былі вельмі яркія, упрыгожаныя шыпамі або закручаныя ў спіралькі.

– У іх можна нават жыць, – сказала фрэкен Снорк. – Чуеце, як яны шумяць? Можна, нехта там сядзіць і штосьці шэпча?

– Гэта мора, – адказаў Снусмумрык. – Ракавіна памятае мора.

Снусмумрыку захацелася зайграць, і ён дастаў губны гармонік. Але адтуль не выйшла ні гуку: вадзяная пара разагнала ўсе ноты.

– Не атрымліваецца, – засмуціўся Снусмумрык.

– Тата абавязкова адрамантуе твой гармонік, калі мы прыйдзем дахаты, – суцешыў яго Мумітроль. – Ён што хочаш адрамантуе, калі лапы дойдуць.

– Цяпер мы наблізіліся да самых глыбіняў, – сказаў Снусмумрык. – Ідзіце асцярожна...

Водарасцяў тут ужо не было. Марское дно, пакрытае шэрай цінай, рэзка абрывалася ўніз. Стаяла надзвычай урачыстая цішыня. А далей дна зусім не было. Яно знікала ў прорве, поўнай ценяў і пары.

Ніхто не наважыўся наблізіцца, каб паглядзець уніз. Яны асцярожна абмінулі бездань, а фрэкен Снорк азірнулася і ўздыхнула, бо ля абрыву ляжала самая вялікая і прыгожая марская ракавіна. Яна была белая-белая і святлілася ў цемры, а ўнутры яе спявала мора.

– Не звяртай на яе ўвагі, – сказаў Мумітроль. – Тут небяспечна. Унізе ў ціне жывуць пачвары, якіх ніхто ніколі не бачыў...

Звечарэла. Вандроўнікі спыніліся, трымаючыся як найбліжэй адно да аднаго і прыслухоўваючыся да незвычайнай цішыні. Усё вакол было мяккае, вільготнае і надзіва маўклівае. Не хапала ўсіх тых прыемных, ледзь чутных гукаў, якія прыносіць з сабою вечар, калі ты на сушы: пошуму ветру ў лісці, піску птушак, тупацення лапак, што спяшаюцца дадому. Яны не змаглі распаліць вогнішча. Было страшна засынаць побач з невядомай небяспекай, якая ў любую хвіліну магла выпаўзці з бездані. Урэшце

яны залезлі на высокую скалу, дзе было не так жудасна, і даелі сухары, якія заставаліся ў сноркаў.

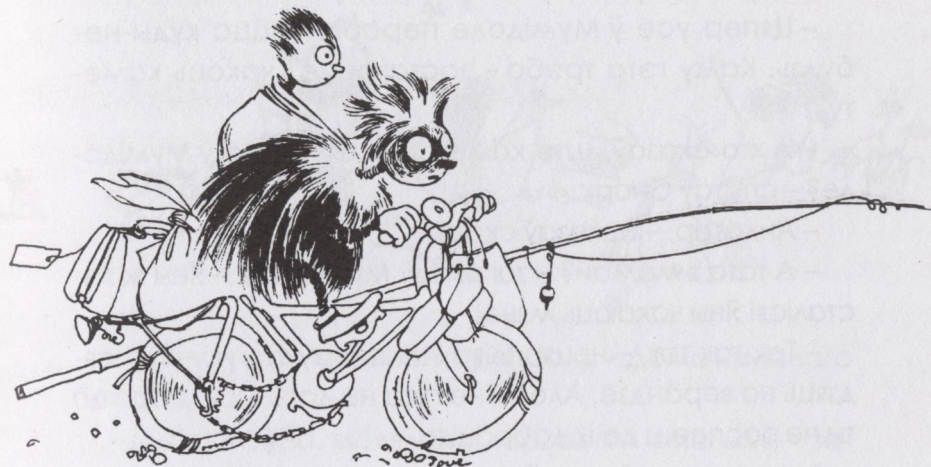
Мумітроль першы стаў на вахту, вырашыўшы павартаваць і замест фрэкена Снорк таксама. Астатнія прыціснуліся адно да аднаго і заснулі. Мумітроль сядзеў, углядаючыся ў мёртвае марское дно. Ад святла каметы яно выглядала чырвоным, а скалы кідалі аксамітна-чорныя цені.

Мумітроль сузіраў змрочны краявід і думаў пра тое, як, напэўна, спалохалася Зямля, калі ўбачыла, што да яе набліжаецца іскрысты чырвоны шар. Ён думаў пра тое, як страшэнна ён любіць усё на свеце: лес і мора, вецер і дождж, сонечнае святло, траву, мох – і што без усяго гэтага жыць было б немагчыма.

А потым ён падумаў:

«Але ж мама дакладна ведае, як усё гэта выратаваць».

Сніф прачнуўся і сказаў:

– Яна прыляціць заўтра.

Усе паглядзелі на камету (фрэкен Снорк – праз чупрынку). Чырвоны шар зрабіўся надзвычай вялікім, а вакол яго гарэла кола з мігатлівых языкоў полымя. Пара знікла, і марское дно праглядалася далёка наперад.

– Пад'ём! – сказаў Снусмумрык і нацягнуў капялюх на вушы. – Хадзем далей!

За сняданкам яны ўбачылі скрута, які ехаў на ровары з дзіцем у торбе за плячыма. На багажніку быў прымацаваны чамадан, і яшчэ шмат розных торбаў і вузельчыкаў матлялася на рулі.

Скрут, зусім чырвоны, паглядзеў на вандроўнікаў, але нават не павітаўся.

– Здароў! – закрычаў Мумітроль. – Не пазнаеш мяне? Ты, што, пераяздаеш?

Скрут злез з ровара і адбарабаніў:

– Цяпер усе ў Мумідоле перабіраюцца куды-небудзь. Каму гэта трэба – заставацца і чакаць камету?!

– А хто сказаў, што камета прыземліцца ў Мумідоле? – спытаў Снорк.

– Андатар, – адказаў скрут.

– А тата з мамай? – закрычаў Мумітроль. – Яны ж засталіся! Яны чакаюць мяне!

– Так-так-так, – нецярпліва залапатаў скрут. – Яны сядзяць на верандзе. Але мяне гэта не датычыць. Дарэчы, ты не паспееш да іх дабрацца.

І скрут паехаў далей, толькі хвост мільгнуў.

Падарожнікі паглядзелі яму ўслед.

– Чамадан! – сказаў Снусмумрык. – Ды яшчэ і торбы з вузельчыкамі! Па такой гарачыні! Хадзем далей.

Наперадзе яны ўбачылі некалькі сотняў хаціфнатаў, што кіраваліся на ўсход. Марское дно проста кішэла ўцекачамі. Розная малеча і кнюты ўсіх відаў, мышыныя сем'і, тролі-імшарнікі, лясныя звераняткі – усе спяшаліся прэч з Мумідола. Большасць ішла пешкі, некаторыя, найбольш спалоханыя, беглі, вялікія сем'і везлі сваё дабро на вазках і нават на калясках, а хтосьці прыхапіў з сабой цэлы дом. Усе яны ў страху пазіралі на неба і так спяшаліся, што ледзь паспявалі кінуць адно аднаму «добры дзень».

– Так дзіўна, – засмуціўся Мумітроль, – я шмат каго з іх ведаю, і мы так даўно не бачыліся. Маглі б і паразмаўляць.

– Ём страшна, – адказаў Снусмумрык.

– Ды ну, – махнуў лапай Мумітроль. – Дома няма чаго баяцца!

– Мы, напэўна, выглядаем надзвычай смелымі, – закрычаў Сніф і пачаў размахваць кінжалам так, што каштоўныя камяні заблішчалі.

– Не думаю, што мы асабліва смелыя, – разважліва сказаў Мумітроль. – Проста мы ўжо прызвычаліся да каметы, амаль што пазнаёміліся з ёй. Мы ж былі першыя, хто пра яе даведаўся, і назіралі, як яна расце. Падумаўце, яна ж зусім адзінокая...

– Ага, – сказаў Снусмумрык. – Той, каго баяцца, мабыць, адчувае сябе вельмі адзінокім.

Фрэкен Снорк узяла Мумітроля за лапу.

– Пакуль табе не страшна, – сказала яна, – абяцаю, што таксама не буду баяцца.

Нарэшце яны прыйшлі да іншага берага, саскочылі з хадуляў і пачалі ад радасці качацца па пяску. Потым пабеглі ў лес і там крычалі, смяяліся і абдымаліся.

– Мы амаль дома, – усклікнуў Мумітроль. – Хутэй, хутэй! Тата з мамай сядзяць на верандзе і чакаюць!

Але дарога дадому аказалася нашмат даўжэйшай, чым яны ўяўлялі.

У лесе падарожнікі сустрэлі хемуля, які сядзеў і штосьці бурчаў сабе пад нос, трымаючы ў лапах альбом з маркамі.

– Тлум і валтузня, – казаў Хемуль, – валтузня і крыкі, а што здарылася, ніхто не можа растлумачыць!

– Дзень добры, – сказаў Мумітроль. – Вы часам не сваяк таго Хемуля, што цікавіцца начнымі матылькамі?

– Гэта мой стрыечны брат па бацькоўскай лініі, – адказаў Хемуль, не хаваючы агіды. – Асёл аслон. Мы больш не радня, і я з ім парваў усялякія стасункі.

– Чаго гэта? – запытаў Сніф.

– Ён страшна аднабаковы, – адказаў Хемуль. – Матылькі, матылькі і яшчэ раз матылькі. Нават калі зямля пад нагамі праваліцца, усё адно не заўважыць.

– Але заўтра яна і праваліцца, – патлумачыў Снорк. – У восем гадзін сорок дзве хвіліны, калі дакладна.

– Што? – сказаў Хемуль. – Тлум дыг годзе. Я цэлы тыдзень раскладаў свае маркі, праглядаў кожны вадзяны знак і што цяпер? Хапаюць мой стол, вырываюць з-пад мяне крэсла, зачыняюць увесь дом! І цяпер я сяджу тут над кучай марак, і ніхто не можа мне патлумачыць, што адбываецца!

– Дарагі Хемуль, – спакойна і выразна звярнуўся да яго Снусмумрык, – рэч у тым, што заўтра камета сутыкнецца з зямлёй.

– Камета... – паўтарыў Хемуль. – І якое дачыненне гэта мае да маёй калекцыі марак?

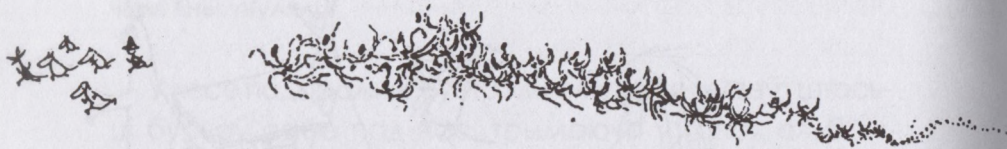
– Ніякага, – адказаў Снусмумрык. – Але калі гэтая шалёная хвастатая зорка абрынецца на нас, ад тваёй калекцыі мала што застанеца.

– Яшчэ чаго, – сказаў Хемуль, устаў і падабраў падол сваёй сукенкі (рэч у тым, што хемулі носяць сукенкі, чаму – ніхто не ведае, магчыма, яны проста ніколі не спрабавалі надзець штаны). – І што мне цяпер рабіць?

– Хадзем з намі, – прапанавала фрэкен Снорк. – Ты можаш схвацца сам і схваць свае маркі ў нашай цудоўнай пячоры.

– У маёй цудоўнай пячоры, – паправіў Сніф.

І Хемуль пайшоў з імі ў Мумідол. Падарожнічаць з ім было цяжка, але ж нічога не зробіш. Адночы ўсім давялося вярнуцца на некалькі кіламетраў назад і шукаць бракаванку, якую ён згубіў па дарозе. І яшчэ Хемуль двойчы сварыўся са Сноркам – праўда, прычыны ніхто не

зразумеў (самі яны сцвярджалі, што гэта была дыскусія, хоць усё вельмі нагадвала сварку).

Сніф ішоў адзін і быў нязвычайна маўклівы. Ён думаў пра коцьку. Ці не забылася Мумімама паставіць ёй малака? А што калі коцька не зразумела, што павінна любіць Сніфа, і прывязалася за гэты час да Мумімамы? Ці патрэцца коцька аб яго нагу? А можа, проста пройдзе міма, задраўшы хвост? Ніколі не ведаеш дакладна, дзе гуляе твой кот. Лепш за ўсё проста намякаць, што хтосьці цябе страшэнна любіць. Сніф вельмі ганарыўся тым, што за ўсю вандроўку нікому не выдаў свайго сакрэту.

– Чуеце? – раптам сказаў Снусмумрык, дастаўшы з рота люльку. – Вецер падымаецца...

Усе спыніліся і прыслухаліся. Далёка ў лесе пачулася шамаценне, якое перарасло ў гучны шум. Але дрэвы не рухаліся.

– Глядзіце! – закрычаў Снорк.

Высока над верхавінамі дрэваў неслася вялікае воблака. Яно то апускалася, то падымалася і ўрэшце завалакло чырвонае неба. Раптам яно ўпала проста на лес. Гэта была саранча – мільёны вялікіх зялёных жамурынаў, якія адразу ж пачалі аб'ядаць лісце з дрэваў. Лес напоўніўся трэскам. Саранча аб'ядала дрэвы адно за

адным, рвала, грызла і раздзірала лісце, кішэла, скакала і поўзала паўсюль.

Фрэкен Снорк залезла на камень і завішчала ад страху.

– Ну ціха ты, гэта ж толькі саранча, – сказаў Снорк. – Мы ўжо адну такую сустракалі – яна на скрыпцы на балі грала...

– Але ж гэтыя кішэцы! – закрычала фрэкен Снорк. – Адна саранча не можа кішэць! Яна не ўмее!

– Думаеце, яны і маркі ядуць? – запытаў Хемуль, прыціскаючы да сябе альбом.

– Бедны лес! – закрычаў Мумітроль. – Паглядзіце, што яны з ім зрабілі!

На дрэвах не засталася ні лістка, а зямля была зусім голая. Адзіным, што нагадвала пра расліннасць, была кветка за вушкам фрэкен Снорк. А воблака ненажэрнай саранчы паднялося над лесам і паляцела на захад. Зноў стала ціха. Снорк сеў і зрабіў запіс у сваім сшытку:

– Катастрофа нумар адзін, – напісаў ён. – Вы ведаеце, што камета заўсёды прыносіць з сабой катастрофы?

– Якія катастрофы? – спытаў Сніф.

– Навалы саранчы, чуму і землятрус, – адказаў Снорк. – А таксама патапы, штормы і іншае.

– Карацей кажучы, тлум, – прабурчаў Хемуль. – Ніякага спакою.

І яны пайшлі далей па аб'едзеным лесе.

«Толькі б яны не з'елі сад, – думаў Мумітроль. – Мама тады вельмі засмуціцца. А татава градка з тытунём...»

– Даражэнькі мумрык, – сказаў ён, – зайграй што-небудзь. Няхай сабе і сумнае.

– Губны гармонік сапсаваўся, – адказаў Снумумрык. – Толькі некалькі нотаў засталася.

– Ну сыграй хоць іх, – папрасіў троль.

Снусмумрык зайграў песеньку пра охі і ахі:

Ох – ах –
Жах – страх –
--- кол.
У стоме ---,
шукаем ---,
---- дол.

– Гучыць жахліва, – сказаў Хемуль.

І яны ў стоме самотна пайшлі далей. Пад вечар пачало дзьмуць. Спачатку гэта быў звычайны злы вецер. Але ён мацнеў і хутка з пяцібальнага зрабіўся шасцібальным. Пасля дарос да сямі балаў і ператварыўся ў шторм. Падарожнікі былі якраз пасярод вялікага балота, калі іх заспела негадзь.

– Катастрофа нумар два! – закрычаў Снорк, махаючы сваім сшыткам. – Зараз пачнецца ўраган!

І тут вецер вырваў сшытак у яго з лапаў, і той паляцеў далёка-далёка, зносячы з сабой усе інструкцыі пра тое, як уратавацца ад каметы.

– Мы паляцім дадому! – закрычаў Мумітроль. – Як добра, што вецер дзьме ў патрэбны бок!

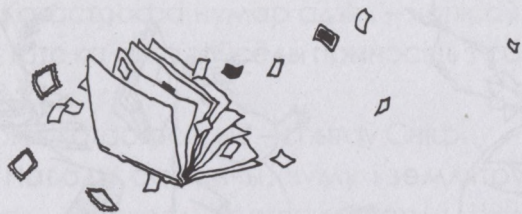
Шторм зароў і панёс іх над балотам. У Снусмумрыка ледзь не сарвала капялюх, Сніф перакуліўся дагары нагамі, а Мумітролеў медаль узяцеў проста ў неба.

– Мне страшна! – закрычала фрэкэн Снорк. – Трымай мяне за лапку!

Мумітроль моцна схапіў яе за лапу.

«Калі б толькі ў нас быў паветраны шар, – думаў ён, – мы б паляцелі дадому... проста да таты з мамай...»

Раптам Хемуль завяў гучней за туманную сірэну: шторм знёс альбом з маркамі, і цяпер яго калекцыя ляцела па свеце – з усімі бракаванкамі, паштовымі блокамі і вадзянымі знакамі. Альбом махаў старонкамі, нібы птушка – крыламі, і рабіўся ўсё меншы і меншы... Хемуль

пабег за ім, блытаючыся ў сваіх спадніцах, што трапяталі ад ветру і білі яго па нагах. Як вялікі папяровы змей, Хемуль ляцеў над зямлёй, пакуль не захрас у хмызах. Спадніцы накрылі яму галаву, і пагоня скончылася.

Праз некаторы час Хемуль адчуў, як хтосьці тузае яго за локаць.

– Адчапіцесь! – заскуголіў ён. – Я няшчасны Хемуль, які страціў свой альбом з маркамі!

– Я ведаю, – адказаў Мумітроль, – і вельмі спачуваю. Але на жаль, нам трэба пазычыць тваю сукенку. Мы зробім з яе паветраны шар. Нам хутчэй трэба дадому. Камета ляціць! Будзь ласкавы, здымі сукенку...

– Адчапіся! – адчайна закрычаў Хемуль. – Не кажы мне пра каметы! Ненавіджу іх!

Цяпер шторм ператварыўся ў сапраўдны дзесяцібальны ўраган. На гарызонце з'явілася чорнае спіралепадобнае воблака. Яно насоўвалася ўсё бліжэй.

– Здымай сукенку! – закрычаў Снусмумрык.

Ніхто не пачуў, што адказаў Хемуль, – і добра, бо ён, пэўна, сказаў нешта страшна непрыстойнае. У наступны момант сукенку сцягнулі з яго галавы. Гэта была вялікая сукенка з фальбонамі, што дасталася Хемулю ад яго цёткі. Дастаткова было завязаць гарлавіну і рукавы, каб атрымаўся цудоўны паветраны шар.

Чорнае воблака было ўжо зусім блізка.

– Трымайцесь мацней! – закрычаў Снусмумрык. – Зараз паляцім па альбом з маркамі!

Усе моцна ўхапіліся за фальбоны сукенкі, шторм надзьмуў і падняў яе, і яны паляцелі прэч ад чорнага воблака, што з выццём і рыкам неслася ім наўздагон праз балота. Яны больш не адчувалі зямлі пад нагамі. Вакол зрабілася цёмна. Так яны ляцелі на захад, насустрач ночы і змроку.

Недзе апоўначы шторм паслабеў і сціх. Паветраны шар павольна апусціўся ў лес і павіс на высокім дрэве. Усе доўга маўчалі, скруціўшыся між галінаў і ўтаропіўшыся ў чырвоны змрок лесу. Было чуваць, як шторм адыходзіць прэч. Урэшце засталася толькі слабое скавытанне, а потым зрабілася зусім ціха.

Тады Снусмумрык спытаў:

– Ну як вы?

– Здаецца, я цэлы, – адказаў нехта маленькі з ценю. – Не ведаю, я гэта ці нейкая драбязя, якую прынёс з сабой шторм. Я ж папярэджваў, вы рызыкуеце галавой!

– Гэта дакладна ты сам, – злосна адгукнуўся Хемуль, – ад цябе так проста не пазбавішся. А цяпер я б хацеў запытацца: ці ёсць хоць нейкая магчымасць вярнуць назад маю сукенку?

– Калі ласка, дзякуй за дапамогу, – адказаў Снорк.

– А дзе фрэкен Снорк? – закрычаў Мумітроль.

– Тут, – адказала яна з цемры. – І люстэрка са мной!

– А са мной капляюх! – сказаў Снусмумрык і засмяўся. – І губны гармонік! І нават пляро ў маім капеляюху!

Хемуль нацягнуў сукенку праз галаву.

– Бачу, у вас цудоўны настрой, – сказаў ён. – Ненавіджу пакамечаныя фальбоны.

Потым ужо ні ў кога не было сілы размаўляць. Усе заснулі на галінах вялікага дрэва і прачнуліся толькі ў два-наццаць гадзін наступнага дня.

Пятніцай сёмага жніўня вецер сціх, і зрабілася страшна гарача. Колькі было часу, ніхто не ведаў, адчувалася толькі, што ўжо досыць позна.

Камета вырасла да агромністых памераў, і было ясна бачна, як яна ляціць на Мумідол у жудасна яркім белым ззянні полымя.

Мумітроль самы першы спусціўся з дрэва. Асцярожна азірнуўшыся і паветрыўшы па баках носам, ён усклікнуў:

– Усё зялёнае! Тут паўсюль лісце і кветкі!

Лес нікуды не знік – ён выглядаў так, як і павінен выглядаць лес. Толькі крышачку здавалася, быццам яго доўга не было дома.

Сёння кожная кузурка, кожная самая маленькая мурашка схавалася глыбока-глыбока ў зямлі – так глыбока, як толькі змагла забрацца. Птушкі ціха сядзелі на дрэвах і чакалі.

– Ну, любая сястрычка, – сказаў Снорк, – будзеш сёння насіць кветку за вухам?

– Дзякуй за клопат, – адказала сястра, – але нешта не хочацца. Мне страшна.

Сніф ішоў, паглыбіўшыся ў роздумы пра сваё кацянятка. Ці будзе яно сядзець на ганку пры верандзе? Скажаму што-небудзь – ці толькі завуркоча? А раптам яно такое маленькае, што зусім не пазнае Сніфа? Трывога

і няўпэўненасць раслі ў ягоным сэрцы, і ўрэшце ён пачаў хныкаць сабе пад нос.

– Усё будзе добра, вось пабачыш, – суцяшаў яго Снусмумрык. – Але паспрабуй ісці крыху шпарчэй. Трэба спяшацца...

– Зноў спяшацца! – выпаліў Хемуль. – Усе спяшаюцца! Усе сварацца! Ці будзе хоць нейкі спакой на гэтым свеце?!

Хемуль быў не ў гуморы: нахмурыўшыся, ён старанна шукаў свой альбом з маркамі. Спякота стаяла жудасная, і ні ежы, ні пітва не засталася. Яны толькі ішлі ды ішлі.

«Якім дзіўным робішся, калі чагосьці вельмі хочацца, – разважаў Мумітроль. – Я дакладна адчуваю смачны пах свежых булак». Уздыхнуўшы, ён рушыў далей. Праз хвіліну спыніўся, узняў нос і прынюхаўся. І раптам пабег.

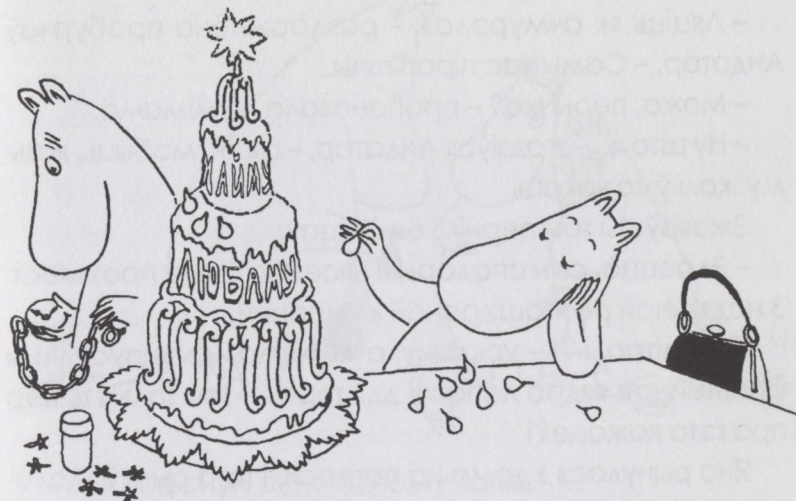
Дрэваў стала менш. Свежымі буллкамі запахла мацней. І раптам перад ім раскінуўся Мумідол – Мумідол з сінім мумідомам, такім самым спакойным і звычайным, як і ў дзень, калі Мумітроль пакінуў яго. І там, у доме, ягоная мама мірна пякла імбірныя пернічкі.

– Мы дома! Дома! – закрычаў Мумітроль. – Я ведаў, ведаў, што з намі ўсё будзе добра! Глядзіце!

– А вунь масток – ты пра яго разказваў, – заўважыла фрэкен Снорк. – А гэта, вядома ж, дрэва, па якім можна лазіць. Такі чароўны дом! А веранда якая мілая!

Сніф паглядзеў на ганак. Але там нікога не было – кацяня яго не чакала.

Мумімама сядзела на кухні і ўпрыгожвала збітымі ружовымі вяршккамі высокі торт. Вакол торта прыгожа віліся

шакаладныя літары: «Майму любаму Мумітролю», – а на макаўцы сядзела зорка з цукровай ваты.

Мама пасвіствала сабе пад нос, пазіраючы час ад часу ў акно. Мумітата занепакоена хадзіў з пакоя ў пакой і замінаў ёй.

– Чаму іх няма? – пытаўся ён. – Палова на другую ўжо.

– Ну вядома ж, яны прыйдуць, – адказала мама. – Не трывожся. Будзь ласкавы, падымі крыху торт, я падкладу сурвэтку. Дам Сніфу аблізаць сподак, яму гэта так падабаецца...

Тата ўздыхнуў і прыўзняў торт.

– І навошта мы іх адпусцілі? – сказаў ён. – Мы ж не ведалі...

Тут увайшоў Андатар і прысеў на скрыню для дрываў.

– Ну, што там з каметай? – пацікавілася мама.

– Ляціць як ачмурэлая, – раздражнёна прабурчаў Андатар. – Самы час пірагі пячы.

– Можа, пернічка? – прапанавала Мумімама.

– Ну што ж, – згадзіўся Андатар, – адзін, мабыць, возьму, калі ўжо чакаць.

Зжаваўшы тры пернікі, ён сказаў:

– Здаецца, сын спадарыні нясецца сюды праз мост. З надзвычай разнашэрснай кампаніяй.

– Мумітроль?! – усклікнула Мумімама, выпусціўшы ў памыйнае вядро лапатку для торта. – І вы толькі цяпер пра гэта кажаце?!

Яна рынулася з дома на пагорак, і тата рынуўся следам.

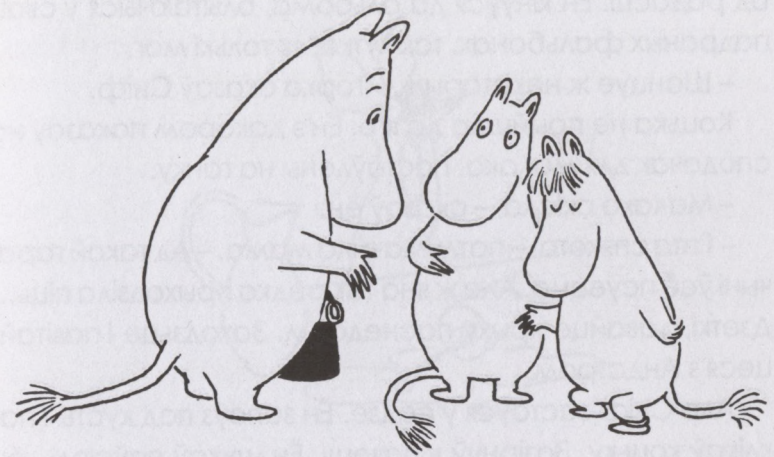
Так, ён вярнуўся! І Сніф з ім таксама... А следам – цэлая процьма народу; іх тата з мамай ніколі дагэтуль не бачылі.

– Я вас так чакала! – усклікнула мама. – Хадзіце я вас абдыму! Як жа вы схуднелі і запэцкаліся! Як жа здорова... Няўжо гэта насамрэч?!

– Мама! Тата! – закрычаў Мумітроль. – У мяне была бітва! Я змагаўся з ядавітым хмызом і перамог! Жжых, шшась – і ягоныя рукі адляцелі, толькі адзін пянёк застаўся!

– Які ты адважны! – ускрыкнула Мумімама. – А хто гэта з табой?

– Гэта фрэкэн Снорк, – прадставіў Мумітроль. – Гэта яе я ўратаваў ад хмыза. А гэта Снорк. А гэта Снусмумрык, ён мой найлепшы сябар. А вось Хемуль, ён маркі збірае.

Усе паціснулі адно аднаму лапы.

– Як цікава, – сказаў Мумітата. – Выдатнае хобі – збіраць маркі.

– Ніякае гэта не хобі, а мая прафесія, – агрызнуўся нявыспаны Хемуль.

– Вось як, – сказаў тата. – Тады, магчыма, вы хацелі б зірнуць на альбом з маркамі, які ўчора прынесла сюды ветрам?

– Што?! – ускрыкнуў Хемуль.

– Ну так, – сказала Мумімама. – Я паставіла падымацца цеста, а ранкам яно ўсё было залепленае маленькімі брыдкімі паперкамі.

– Паперкамі... – збялеўшы з твару, паўтарыў Хемуль. – Яны ў вас? Дзе яны?! У імя ўсіх нехемульскіх хемулёў, вы ж не выкінулі іх?!

– Я ўсё павесіла сушыцца, – паказала мама на вяроўку для бялізны, нацянутую паміж кустамі бэзу.

Зірнуўшы на свой чырвоны альбом, Хемуль закрычаў

ад радасці. Ён кінуўся да альбома, блытаючыся ў сваіх падраных фальбонах, так хутка, як толькі мог.

– Шанцуе ж некаторым, – горка сказаў Сніф.

Коцька не прыйшла да яго. Ён з дакорам паказаў на сподачак для малака, пастаўлены на ганку.

– Малако скісла, – сказаў ён.

– Гэта спякота, – патлумачыла мама. – Ад такой гарачыні ўсё псуецца. Але ж яна так рэдка прыходзіла піць... Дзеткі, давайце крыху паснедаем. Заходзьце і павітайцеся з Андатрам.

Але Сніф застаўся ў садзе. Ён запоўз пад кусты і паклікаў коцьку. Зазірнуў у павець. Ён шукаў паўсюль, ён клікаў і клікаў. Але кацяня не прыходзіла.

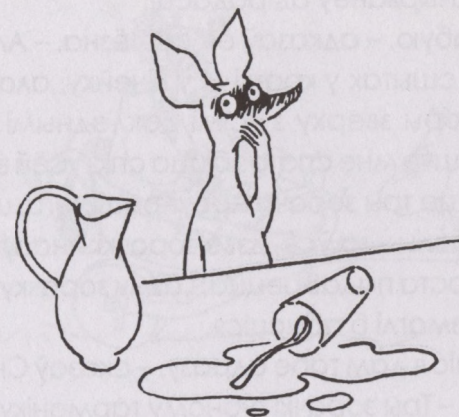
Тады Сніф вярнуўся на веранду, дзе астатнія снедалі і гаманілі пра камету.

– Андатар сказаў, што яна зваліцца на наш гарод сёння ўвечары, – паведаміла Мумімама. – Толькі вецер здзьмуў з гародніны гэты брыдкі шэры пыл – і вось... Ну што ж. Значыць, не трэба будзе палоць... Падумаць толькі, няўжо Сусвет напраўду чорны! Гэта ж ты высветліў?

– Вядома, – сказаў Сніф і крыху павесялеў. – Я ўсё для вас высветліў. І калі прыляціць камета, можаце схвацца ў маёй пячоры!

– Пачакай, – папрасіў Снорк. – Трэба правесці нараду! Вялікую нараду! Нельга вось так проста ўсё вырашаць.

– Чаму гэта? – запярэчыла фрэкен Снорк. – Марудзіць няма часу. Мы пераязджаем у пячору і забіраем усё каштоўнае з сабой!

– Правільна! Вы бачылі мой кінжал? – закрываў Сніф.

– Давайце святочную вячэру зладзім у пячоры! – усклікнуў Мумітроль. – Атрымаецца пікнік!

Усе несуладна крычалі, махалі лапамі, а Сніф нават перакуліў на абрус цэлую шклянку малака.

Андатар устаў і прамовіў:

– Няма рады. Гэтая гутарка не мае сэнсу, бо ад нас усё роўна толькі мокрае месца застанецца. А цяпер я пайду ў гамакдумаць. Бывайце, калі раптам мы больш не сустрэнемся.

І пайшоў.

Усе прыціхлі, і Мумітата глыбока ўздыхнуў:

– Не магу даўмецца, чаму гэты Андатар так засмучальна на мяне ўздзейнічае. Тры гадзіны... Мабыць, час збірацца. У пячоры шмат месца?

Тата зірнуў на Снорка:

– Зможаш арганізаваць для нас пераезд?

Снорк пачырванеў ад радасці.

– Паспрабую, – адказаў ён сур'ёзна. – Але спачатку дайце мне сшытак у краткі ці ў лінейку, аловак і схему выгляду пяхоры зверху з усімі дакладнымі памерамі ў метрах. І яшчэ мне спатрэбіцца спіс усёй вашай маёмасці. Стаўце тры зорачкі насупраць таго, што вам падабаецца больш за ўсё, дзве зорачкі – насупраць таго, што вам проста падабаецца, і адну зорачку – каля таго, без чаго вы змаглі б абысціся.

– Свой спіс я дам табе адразу, – сказаў Снусмумрык і засмяяўся. – Тры зорачкі губному гармоніку!

Так пачаліся вялікія зборы. Андатар ляжаў у гамаку і назіраў, а Хемуль сядзеў пад бэзам і разбіраў свае маркі.

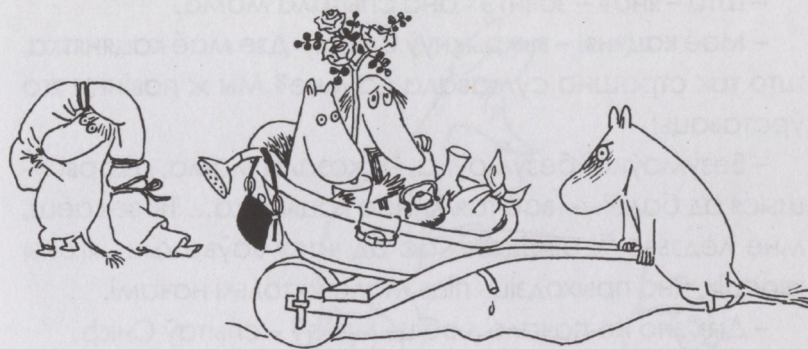
Мумімама лётала туды-сюды, шукаючы вярочкі і абгортвочную паперу, яна спустошыла ўвесь склеп з варэннем і паздымала фіранкі. Усе шуфляды павыцягвалі і паставілі на падлогу, а пасцелі склалі на пагорку.

Тата кучай скідваў у тачку сакваяжы, вузлы, торбы, кошыкі і пакункі. Снорк займаўся арганізацыяй, расклаўшы на ўвесь стол спісы і падлікі. Ён быў цалкам шчаслівы.

– А што мы зробім з ракавінкамі вакол кветнікаў? – спытала фрэкэн Снорк.

– Возьмем з сабой, – адказала Мумімама. – У іх тры зорачкі. Сніф, дзетка, можа, занясеш торт у пяхору? У тачку мы яго класці нешта баімся...

– Слухай, – сказаў тата, – мы не зможам выкапаць усе ружы. У нас няма часу.

– Тады вазьмі толькі жоўтыя, – сказала мама. – Але іх – абавязкова.

І яна пабегла выцягваць радыску, хаця б найбуйнейшую. Тата цягаў на бераг тачку за тачкай, а адтуль Мумітроль са Снусмумрыкам адносілі ўсё ў пяхору. Гэта было горш за пераезд, бо часу зусім не хапала.

Спякота нібыта раз'юшылася, і мёртвы бераг залівала жудаснай цёмнай чырванню. Тата стараўся не глядзець на гэтыя злавесныя краявіды. Ён проста вазіў тачкі туды і назад ды разважаў, адкуль з часоў юнацтва ў яго на збіралася столькі непатрэбных рэчаў. Часам ён пазіраў на гадзіннік.

«Усё, гэта апошняя тачка! – думаў ён. – А то яшчэ надумае ўзяць з сабой булавешкі і шнуркі ад юшкі!»

І ён вярнуўся ў Мумідол апошні раз.

А там, дома, мама выцягвала на ўзгорак балею. Сніф стаяў побач са сподачкам у лапах.

– Ты мяне не слухаеш, – казаў ён. – Я ўжо тройчы спытаў: дзе яно?!

– Што – яно? – збянтэжана спытала мама.

– Маё кацяня! – выкрыкнуў Сніф. – Дзе маё кацянятка, што так страшна сумавала па мне? Мы ж павінны яго ўратаваць!

– Безумоўна, безумоўна, – сказала мама, адарваўшыся ад балеі. – Тваё таямнічае кацянятка... Ты ведаеш, мне ледзьве ўдавалася час ад часу заўважыць ягоны хвосцік. Яно прыходзіць піць малако толькі ночамі.

– Дык яно не пачало любіць мяне? – спытаў Сніф.

– Не, – сказала мама. – Яно вельмі самастойнае. Вось пабачыш, яно выратуецца. Каты заўжды выратуюваюцца...

Тут якраз прыгрукатаў Мумітата з тачкай.

– Апошні раз вязу! – паведаміў ён. – Хутка палова на сёмую, а нам яшчэ затыкаць дах у пячоры... А на якое ліха нам гэтая балея?

– Яна зусім новая, – патлумачыла Мумімама. – Ты ж ведаеш, як прыемна купацца, і апроч таго...

– Добра, добра, – сказаў тата. – Скоч туды, я цябе звязу ў пячору. А дзе Хемуль?

– Маркі падлічвае, – сказала фрэкен Снорк, што стаяла побач з сямейным альбомам у абдымках. – Як гэта Мумітроль мог быць такім таўсценным у маленстве?

– Хемуль! – гукнуў тата. – Заскоквай у балею, бо зараз як храсне! Камета ляціць!

Хемуль схопіў альбом, паслухмяна скокнуў у балею, і Мумітата павёз.

Сніф пакідаў Мумідол апошні. Усю дарогу, ідучы праз лес, ён клікаў коцьку. І нарэшце заўважыў яе. Яна сядзела на імху і мылася.

– Здароў, – прашаптаў Сніф. – Як ты?

Коцька перастала мыцца і паглядзела на яго. Асцярожна наблізіўшыся, Сніф выцягнуў лапу. Яна адсунулася.

– Я сумаваў па табе, – сказаў Сніф і зноў выцягнуў лапу.

Кацяня адскочыла так, каб яго нельга было дастаць. Кожны раз, як Сніф хацеў прылашчыць яго, яно ўхілялася, але прэч не збягала.

– Камета ляціць, – сказаў Сніф. – Табе трэба разам з намі ісці ў пячору, інакш ад цябе толькі мокрае месца застанецца.

– Глупства, – фыркнула кацяня і пазяхнула.

– Абяцаеш прыйсці? – строга спытаў Сніф. – Ты павінна паабяцаць! Да васьмай!

– Ладна-ладна, – сказала коцька. – Я прыйду, калі мне будзе зручна.

І яна зноў пачала мыцца.

Сніф паставіў на мох сподачак з малаком і некаторы час глядзеў на яго. А потым пабег далей, на бераг. Там якраз усцягвалі на гару балею.

– Хапай і цягні! – крыкнуў Мумітата. – Яна мне ногі прыціснула! Не выпускай вяроўкі!

– Яна выслізгвае! А мыльніца захрасае ўвесь час! – крыкнуў яму сын.

Мама сядзела на беражку, выціраючы лоб.

– Ох і пераезд! – уздыхала яна.

– Што яны робяць? – спытаў Сніф.

– Балея занадта вялікая, – патлумачыла Мумімама. – Яна не змесціцца ў пячоры. Снорк хацеў правесці нараду наконт гэтага, але часу ў нас зусім няма. Яны зацягнуць яе наверх, а потым накрываюць ёю дах. Ай-яй-яй!

– Я сустрэў сваю коцьку, – сказаў Сніф. – Яна абяцала прыйсці ў пячору да васьмай.

– Добра, – сказала мама. – Гэта здорава. Пайду пасцялю ў пячоры.

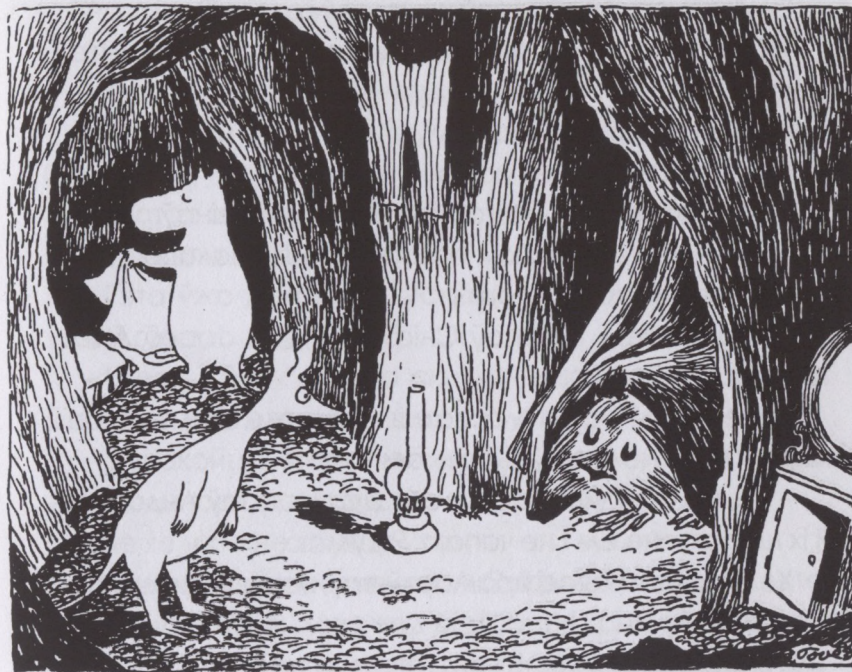
Балея села ў прарэх у даху вельмі трапна, амаль не пакінуўшы шчылін. Гэта была сапраўдная ўдача. Паступова ўсе пакункі апынуліся ў пячоры, і мама завесіла ўваход коўдрай.

– Думаеш, вытрымае? – засумняваўся Мумітроль.

– А мы апрацуем коўдру, – сказаў Снусмумрык і выцягнуў з кішэні маленькую біклажку. – Бачыш? Мой падземны сланечнікавы алей! Ён з любым пажарам справіцца!

– А плямы ад яго не застаюцца? – спытала мама і раптам, схопіўшыся за галаву, усклікнула:

– Дзе Андатар?!

– Ён не захацеў з намі, – сказаў тата. – Ён сцвярджае, што ў пераездах сэнсу няма. Так што я пакінуў яго разам з гамаком.

– Ох-ох, – уздыхнула Мумімама і зноў занялася вячэрай, якую гатавала на газніцы.

Было без пяці сем. Калі яны дабраліся да сыру, перад пячорай нехта зашкрэбся, і з-пад коўдры паказалася шчаціністая морда.

– А, дык ты прыйшоў усё-ткі, – сказаў Мумітроль.

– У гэтым гамаку стала так гарача... – адказаў Андатар. – Я падумаў, што ў пячоры крышку свяжэй.

Ён урачыста праклёпаў у кут і сеў там.

– Ты не бачыў па дарозе маю коцьку? – спытаў Сніф.

– Не, – сказаў Андатар.

Мумітата паглядзеў на свой гадзіннік:

– Што ж, значыць, мы гатовыя. Восем гадзінаў.

– Тады мы і з салодкім паспеем, – сказала мама. – Сніф, дзе ты паставіў торт?

– Там недзе, – паказаў Сніф у кут, дзе сядзеў Андатар.

– Дзе «там»? – спытала мама. – Нешта яго тут не відаць. Андатар, ты не бачыў выпадкам торта?

– Не, ні катой, ні тортай, – сярдзіта адказаў Андатар. – Я іх не бачу, не ем і не чапаю. Я думаю.

Хемуль засмяяўся і прамармытаў, наклеювачы маркі ў альбом:

– І правільна. Тлум. Нічога, акрамя тлуму.

– Але дзе ён можа быць?! – збянтэжана ўсклікнула Мумімама. – Сніф, дзетка, ты ж не мог з'есці цэлы торт па дарозе?

– Ён быў занадта вялікі, – абыякава азваўся Сніф.

– Але ты яго ўсё ж такі еў! – крыкнуў Мумітроль.

– Толькі гэтую цвёрдую морраву зорку! – агрызнуўся Сніф і залез пад матрац.

Ён не хацеў іх больш бачыць. На торце было напісана «Майму любаму Мумітролю», а зусім не «Майму любаму Сніфу». І коцька не прыйшла, хоць ужо за восем.

– Авой-вой-вой, – уздыхнула Мумімама і прысела на крэсла, бо вельмі стамілася. – Адна бяда з усім гэтым.

Фрэкен Снорк кінула востры позірк на Андатра.

– Падыміся крыху, – сказала яна.

– Я сяджу, дзе сяджу, – адрэзаў Андатар.

– Ты сядзіш на торце Мумітроля, – сказала фрэкен Снорк.

Андатар адразу ж усхапіўся і – ох, як ён выглядаў ззаду! І – ох, як выглядаў цяпер торт!

– Гэта ўжо занадта! – ускрыкнуў Мумітроль. – Торт у мой гонар!

– Цяпер я буду ліпкі да скону! – закрычаў Андатар. – Я пратэстую! Гэта ваша віна!

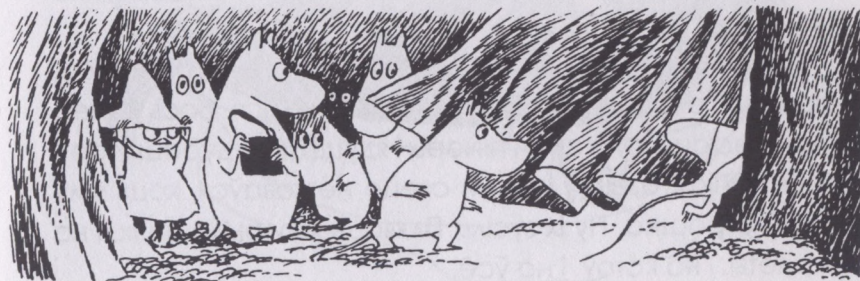
– Супакойцеся, супакойцеся, – сказала мама. – Гэта той самы торт, проста ён змяніў форму...

Але яе ніхто не слухаў.

Снусмумрык засмяяўся. А Сніф, які падумаў, што смяюцца з яго, вылез з-пад матраца і крыкнуў:

– І не патрэбны мне ваш дурацкі торт! Ён толькі для Мумітроля, а зусім не для мяне! Нікому і да галавы не прыйдзе, што коцькам таксама вяршкі падабаюцца! Пайду прывяду сваё кацянятка – толькі яно мяне шкадуе!

Ён адхінуў коўдру і кінуўся прэч.

– Які жах! – усклікнула Мумімама. – Безумоўна, я павінна была напісаць і «Майму любаму Сніфу» таксама... Што ж я нарабіла!

– Цяпер табе трэба зрабіць яму сапраўды цудоўны падарунак, – сур'ёзным голасам сказаў тата.

Мумімама кінула. Яна вырашыла падарыць Сніфу бабуліны смарагды. З іх атрымаўся б шыкоўны ашыйнік для кацяняці...

Прыўзняўшы коўдру, Снусмумрык выглянуў з пячоры.

– Пайду, мабыць, схаджу па яго, – сказаў ён.

– Пачакай крышачку, – сказала мама. – Можа, ён хоча пабыць адзін. Напэўна, ён хутка вернецца.

– Ну, а мне што рабіць? – падаў голас Андатар. – Нікому што, не цікава, як я цяпер выглядаю?

– Не, не цікава, – шчыра адказала Мумімама. – І без таго хапае пра што думаць!

Сніф так засмуціўся і раззлаваўся, што бег, забыўшыся на страх, пакуль не апынуўся пасярод лесу. Дрэвы паўставалі вакол яго, нібыта выразаныя з паперы. Лес стаяў нерухома, ценяў не было зусім, а зямля была гарачая і хрумсцела пад нагамі. Адзінае, што суцяшала Сніфа, – гэта што астатнім цяпер, безумоўна, сорамна і іх грызе сумленне.

З дрыготкім сэрцам ён прабіраўся ўсё глыбей у лес, разважаючы, як кепска яны з ім абышліся. Вось цяпер яны хаваюцца ў ягонай пячоры і ядуць свой дурацкі торт. А ён, Сніф, адзін у цэлым свеце не хаваўся, хоць яму было страшна. Ну іх зусім! Пляваць яму было на іх. І на каметы. І на катой. І на ўсё.

І тут яму насустрач выйшла коцька, задраўшы хвост. – Здароў, – халодна павітаўся Сніф і прайшоў міма. Праз нейкі час нешта мяккае пацерлася аб ягоныя ногі.

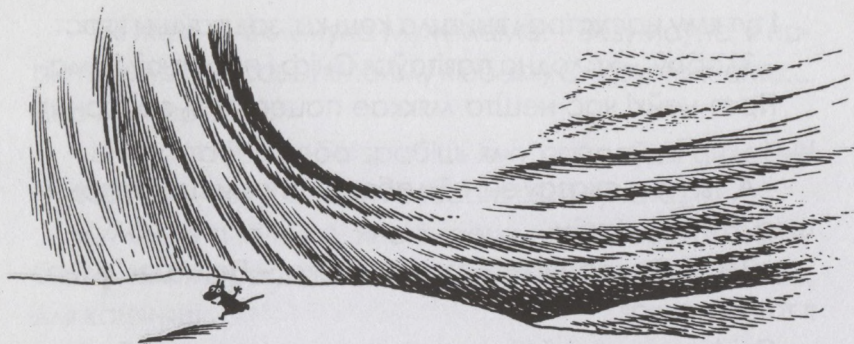
– А, ты тут, – сказаў ён. – Ты абяцала прыйсці і не прыйшла. Ну цябе зусім.

– Здароў-здараў! – сказала коцька. – Паглядзь мяне, я такая мяккая.

Сніф не адказаў. Яна завуркатала. Адно толькі гэтае вуркатанне чулася ў бязгучным лесе. Сніф азірнуўся па баках, каленкі яго затрымцелі: дарогі нідзе не было, адзін мох. Ён зусім не ведаў, у якім баку пячора.

Нікому не хацелася торта, ды і ёсці яго было нельга: туды наліпла шмат поўсці. Андатар сядзеў у тазіку з цёплай вадой. Хвіліны беглі.

– Колькі часу? – спытаў Мумітроль.

– Дваццаць пяць на дзявятую, – адказаў тата.

– Трэба прывесці яго, – сказаў Мумітроль. – Дайце мне гадзіннік, каб я мог сачыць за часам.

– Не! Не дазваляйце яму! – загаласіла фрэкен Снорк.

Але мама сказала:

– Іншага выйсця няма. Бяжы з усіх ног!

Мумітроль выскачыў за коўдру. Паветра над пустым берагам было пякучым, як агонь. Ён бег, бег і ўвесь час клікаў Сніфа. Ніколі яшчэ ён не адчуваў сябе такім самотным. Часам ён пазіраў на гадзіннік. Восем трыццаць адна – яму заставалася ўсяго адзінаццаць хвілін.

Мумітроль кінуўся ў чырвоны лес. Ён бег і праз кожныя сем крокаў клікаў Сніфа, бег і клікаў...

І раптам аднекуль здалёк даляцеў слабенькі крык. Мумітроль прыклаў лапы да рота і з усёй моцы крыкнуў:

– Сні-і-іф!!!

Маленькі Сніф адгукнуўся, гэтым разам ужо значна бліжэй.

Яны нават не павіталіся, сустрэўшыся. Яны проста пабеглі.

Следам паскакала кацяня. Спалоханы Мумідол чакан, а камета неслася над імі ўсё ніжэй і ніжэй.

Засталося шэсць хвілін... Было цяжка бегчы ў пяску: марудна, нібыта ў кашмарным сне. Ад пякучага паветра гарэлі вочы, у горле зусім ссохла... і вось нарэшце гара, таксама чырвоная, і там стаіць мама, яна крычыць нешта, махае лапамі, а яны караскаюцца, узбіраюцца... Цяпер толькі тры хвіліны ў запасе! І раптам гарачыня спала – яны апынуліся ў пячоры, дзе гарэла газнічка, быццам зусім нічога не здарылася.

– Дазвольце пазнаёміць вас з маёй коцькай, – дрыготкім голасам сказаў Сніф.

І Мумімама паспешліва сказала:

– Якая прыгожая котачка! У мяне для цябе падарунак... Я хачу падарыць табе бабуліны смарагды ў гонар твайго вяртання, толькі, праўда, я ў гэтым вэрхале забылася, дзе яны... Ты можаш зрабіць з іх, напрыклад, ашыйнік для сваёй коцькі...

– Смарагды! – усклікнуў Сніф. – Фамільная спадчына! Для коцькі! О, як цудоўна. О, які я шчаслівы!

І ў тую ж секунду на Зямлю ўпала камета, распаленая, уся ахінутая агнём. Газнічка перакулілася на пясок і згасла. Было роўна 42 хвіліны і 4 секунды на дзявятую.

З-пад апрацаванай падземным сланечнікавым алеем коўдры прабівалася асляпляльна-чырвоное святло, аднак пячора патанала ў чорным змроку.

Яны моцна ўчапіліся адно за аднаго, забраўшыся глыбока-глыбока ў самы далёкі кут, і слухалі, як град метэарытаў грукоча па балеі на даху. Андатар засеў у тазіку. Хемуль лёг жыватом на свой альбом з маркамі, каб яго зноў не здзьмула прэч.

Гара ўся дрыжэла і трымцела вакол іх, а камета была, нібыта чагосьці спужалася, а можа, гэта Зямля крычала.

Яны вельмі доўга ляжалі так, трымаючыся адно за аднаго. Знадворку перакочвалася рэха разбітых гор і расколатай зямлі. Час цягнуўся страшна марудна, і кожны застаўся сам-насам з сабой.

Праміннула шмат вечнасцяў, пакуль Сусвет нарэшце супакоіўся. Яны старанна прыслухоўваліся, але знадворку насамрэч было ціха.

– Мама, – прашаптаў Мумітроль. – Гэта быў канец свету?

– Усё прайшло, – адказала мама. – Можа, гэта і канец, але ўсё прайшло.

– Усё вельмі нават добра прайшло: канец свету скончыўся! – паспрабаваў пажартаваць тата.

Снорк засмяўся, і зноў стала ціха. Мама знайшла і запаліла газнічку. У святле яны ўбачылі, як коцька сядзіць на пяску і мыецца.

– Гэта было проста жудасна, – сказала фрэкен Снорк. – Ніколі больш не хачу глядзець на гадзіннікі!

– Трэба класціся, – сказала мама. – Не будзем больш размаўляць пра камету і думаць пра яе не будзем. І не глядзіце, што там знадворку адбылося. Гэта мы і заўтра паспеем.

Калі яны паклаліся спаць і нацягнулі на мордачкі коўдры, Снусмумрык дастаў свой губны гармонік. І калі заўважыў, што ўсе ноты – і нізкія, і высокія – вярнуліся на свае месцы, ён зайграў калыханку. Мама ведала гэтую песню і ціха-ціха падпявала.

Бай-баю, дзеткі, цёмна зусім,
Блукаюць каметы ў Сусвеце старым.
Спіце, і страх
Згубіцца ў снах.
Космас халодны падорыць ноч нам,
І статак ягнят будзе пасвіцца там.

Пакрысе ў пячоры зрабілася ціха. Сніф быў прачнуўся і адчуў каля мордачкі штосьці мяккае. Гэта была коцька. Ён абняў яе, і яны адразу заснулі.

Мумітроль прачнуўся і не зразумеў, дзе ён. Пячору залівала слабым святлом, пахла газай. Тады ён успомніў усё і падхапіўся. Астатнія яшчэ спалі. Троль ціха наблізіўся да выхаду. Ён асцярожна прыўзняў коўдру і выгледнуў. Чырвонага ззяння больш не было. Неба ўвогуле не мела ніякага колеру, і ціша стаяла поўная. Мумітроль выбраўся з пячоры і сеў на скале. Ён узяў кавалачак метэарыта, які адляцеў ад каметы, і пачаў яго разглядаць. Той быў чорны, калючы і вельмі цяжкі. Мумітроль зірнуў уніз, на доўгі бераг і пустое мора. Усё было гэтае ж бясколернае і ціхае.

Мумітроль чакаў, што ў зямлі будуць жахлівыя дзіркі, што адбудуцца нейкія жудасныя змены. Ён не ведаў, што думаць, і крыху баяўся.

– Здароў, – сказаў Снусмумрык. Ён выйшаў з пячоры, сеў побач з Мумітролем і запаліў люльку.

– Здароў-здараў, – адказаў троль. – Так і павінна быць пасля канца свету? Проста пуста і ўсё?

– Гэта быў не канец свету, – сказаў Снусмумрык. – Думаю, комета проста закруціла нас сваім хвостом. А потым паляцела далей у космас.

– Ты хочаш сказаць, што ўсё засталася? – няўпэўнена спытаў Мумітроль.

Снусмумрык паказаў сваёй люлькай:

– Глянь вунь туды. Мора.

Пачало світаць, і далёка на гарызонце нешта заварушылася – нешта жывое.

– Бачыш, мора вяртаецца, – сказаў Снусмумрык.

Яны ціха сядзелі і чакалі, а нябеснае святло ўсё мацнела. Узнялося ранішняе сонца – такое самае, як звычайна.

Мора кацілася да сваіх старых берагоў, і пакуль узыходзіла сонца, марская вада рабілася ўсё сінейшай. Хвалі спаўзалі ў свае заўсёднія глыбіні і зелянелі, супакойшыся, на дне. Усялякая плавучая і паўзучая драбязя, што хавалася ў глеі, радасна памкнула ў празрыстую ваду. Фукус і рдзест узняліся і пацягнуліся да сонца. Мар-

ская ластаўка паказалася над морам і пракрычала, што настаў новы ранак.

– Мора вяртаецца! – усклікнуў Мумітата.

Усе прачнуліся і выбеглі паглядзець. Толькі адзін Хемуль не здзіўся, што Зямля нікуды не знікла. Ён знёс свой альбом з маркамі на бераг, каб канчаткова яго ўпарадкаваць, і прадбачліва паклаў па кавалачку метэарыта на кожны куток.

Астатнія паселі на гары доўгім шэрагам, падставіўшы мордачкі сонцу.

– Як завуць тваю коцьку? – спытала фрэкен Снорк.

– Сакрэт, – сказаў Сніф.

Кацяня ляжала ў яго на каленках, вуркатала і глядзела на сонца.

– Што ж, – сказала Мумімама, – думаю, мы возьмем зараз наш торт і з'ямо яго дома на верандзе. Пойдзем дадому? Як думаеце, лес і наш дом з садам засталіся?

– Думаю, засталася ўсё, – сказаў Мумітроль. – Хадземце паглядзім.

Кніга «Камета над далінай мумітроляў» – другая ў серыі гісторый фінскай пісьменніцы Тувэ Янсан пра мумітроляў.

Першая кніга «Маленькія тролі і вялікая паводка» выйшла па-беларуску ўвесну 2010 года.

Неўзабаве ў гэтай серыі выйдуць таксама:

Чарадзеі капляюш

Успаміны Мумітаты

Небяспечнае лета

Мумітрольская зіма

Нябачнае дзіцё

Мумітата і мора

Даліна мумітроляў у канцы лістапада

Янсан, Тувэ

Я65 Камета над далінай мумітроляў / Тувэ Янсан; пер. з швед. Насты Лабады і Алесі Башарымавай; ілюстрацыі Тувэ Янсан. — Мінск : Зміцер Колас, 2011. — 154 с. : іл.
ISBN 978-985-6783-86-2

Казачная аповесць «Камета над далінай мумітроляў» – другая з серыі кніг, прысвечаных мумітролям, чароўным і забавным істотам, прыдуманым, апісаным і намаляваным выдатнай фінскай пісьменніцай і мастачкай Тувэ Янсан (1914–2001).

Адрасуецца дзецям малодшага школьнага ўзросту, а таксама ўсім аматарам і заўзятарам мумітроляў.

ББК 84(4Фин)-44
УДК 821.113.6-93

Літаратурна-мастацкае выданне

Янсан Тувэ

КАМЕТА

НАД ДАЛІНАЙ МУМІТРОЛЯЎ

Адказы за выпуск Зм. Колас

Падпісана да друку 03.12.2010. Фармат 60x84 $\frac{1}{16}$.

Папера афсетная. Друк лічбавы.

Ул.-выд. арк. 5,44. Ум. друк. арк. 8,95.

Наклад 1000 асобнікаў (1-ы завод 1-500).

Выдавец і паліграфічнае выкананне:

індывідуальны прадпрымальнік Зміцер Колас

ЛІ № 02330/0552654 ад 04.01.2010.

Пр. Незалежнасці, 105-14, 220023, Мінск.

Пераплёт выраблены

у ТАА «ІМПРЕДО»

Вул. Сямашка, 15-29/1, 220116, Мінск.

Казачная аповесць
«Камета над далінай мумітроляў» –
другая з серыі кніг, прысвечаных мумітролям,
чароўным і забаўным істотам,
прыдуманым, апісаным і намаляваным
выдатнай фінскай пісьменніцай і мастачкай
Тувэ Янсан (1914–2001).

ISBN 978-985-6783-86-2

9 789856 783862

ТУУБЭТЭНХАЙН АНДАН АЙМ УУ АМ ТРОЯЙ